

Med sikte på framtiden

RAPPORT FRÅN LIBERALERNAS VALANALYSGRUPP OM VALET 2018

Innehåll

Förord	3
Rekommendationer	4
Från valnatt till valvaka	7
Permanent kris i regeringsfrågan.....	7
Kris i migrationspolitiken.....	9
Den västliga samhällsmodellen utmanas	11
Förändringsprocesser och vägval för Liberalerna.....	11
På väg mot valrörelsen	13
Kampanj och kampanjorganisation.....	15
Valresultatet	21
Riksdagsvalet.....	21
Övriga partier i riksdagsvalet.....	23
Landstingen.....	25
Kommunerna.....	26
Väljarkår i rörelse	32
Två olika väljarkårer.....	36
Socioekonomiska faktorer.....	38
Liberalernas väljargeografi	39
Drivkrafter för partival.....	43
Sakfrågor	43
Partiledarens betydelse.....	47
Vänster–högerskalan	47
GAL–TAN-skalan	49
Regeringsfrågan.....	51
På väg mot ett nytt politiskt landskap?.....	55
Liberala strategier	57
Vad avgjorde valresultatet?	60
Bilagor	63
Bilaga 1: Källor	63
Bilaga 2: Liberalernas resultat i valet till riksdagen.....	64
Bilaga 3: Liberalernas resultat i valen till landstingsfullmäktige...65	
Bilaga 4: Liberalernas resultat i valen till kommunfullmäktige.....66	
Bilaga 5: Sveriges kommuner efter kommungrupp.....	73

Förord

Valresultatet 2018 togs emot med blandade känslor bland många liberaler. Ett glädjeämne var att Liberalerna gick framåt i riksdagsvalet för första gången sedan 2002, och även i kommunalvalen blev det samlade resultatet ett plus. Men ökningen blev marginell, och sett i ett längre perspektiv ligger Liberalerna kvar på mycket låga nivåer. Valresultatet på 5,5 procent är det tredje lägsta i partiets historia, och Liberalerna förblir i ett mycket sårbart läge.

Liberalerna gick till val med sikte på att Alliansen skulle bli det största blocket och att Alliansen därefter skulle kunna bilda regering. Men även om Alliansen som helhet gick framåt, och Centerpartiet och Kristdemokraterna i likhet med Liberalerna lyckades bryta raden av förlustval, så nåddes inte målet. För andra valet i rad blev Alliansen mindre än de rödgröna. Efter en sällsynt komplicerad regeringsbildning avtecknar sig nu konturerna av ett partilandskap i förändring.

Liberalernas partistyreelse gav oss i uppdrag att analysera valresultatet och dess orsaker, och utifrån våra slutsatser ge rekommendationer om hur vårt parti ska stå starkare inför framtiden. Vårt uppdrag vad gäller analysen avgränsar sig därmed tydligt till händelseförloppet fram till valdagen. De demokratiskt fattade beslut om partiets vägval som därefter har gjorts i samband med regeringsbildningen ligger utanför ramarna för denna rapport. Vi ser det däremot som självklart att vi i våra mer framåtblickande resonemang tar vår utgångspunkt i dessa vägval och den politiska omvärld som partiet nu befinner sig i.

Till grund för vårt arbete har vi använt offentlig valstatistik och vallokalsundersökningar, opinionsmätningar och offentliga och interna partidokument med anknytning till Liberalernas valkampanj. Vi har även tagit del av ett antal regionala och lokala valanalyser och andra beskrivningar av Liberalernas valkampanj på lokal nivå, och har kompletterat detta med kvalitativa enkäter och djupintervjuer med ett urval nyckelpersoner i partiorganisationen samt lokala företrädare för Liberalerna på de platser där valresultaten varit särskilt intressanta att studera.

För att bryta hemmablindheten har vi också vänt oss utanför partiet till politiska redaktörer och statsvetenskapliga forskare utan formella band till vårt parti. De analyser dessa utomstående bedömare har bidragit med har varit av mycket stort värde för vårt arbete. Ingen enskild person citeras med namn i rapporten, utan i stället vill vi här rikta ett varmt och djupt känt tack till docent Katarina Barrling, professor Ulf Bjereld, fil. dr Svend Dahl, professor Marie Demker, professor Jonas Hinnfors, professor emeritus Leif Lewin, politiske redaktören Gabriel Ehrling Perers och politiske redaktören Jens Runnberg för att de så generöst delat med sig av sin tid och sina iakttagelser.

Medlemmar i gruppen har förutom undertecknad varit Axel Darvik, Göteborg, Louise Eklund, Malmö, Nicke Grahn, Dorotea, Anna Horn, Stockholm och Monica Lundin, Borlänge. Som sekreterare i gruppen har tjänstgjort Martin Andreasson, senior utredare vid Liberalernas parti- och riksdagskansli. Jag vill rikta ett varmt tack till alla inblandade.

Liberalernas valanalysgrupp, som är enig, överlämnar härmed sin rapport och sina rekommendationer.

Rekommendationer

1. Med utgångspunkt i vår tids samhällsförändringar, de möjligheter som skapas men också de problem och frihetshinder som människor möter i sina liv behöver Liberalerna formulera en tydlig målbild för vad vårt eget parti ska vara på medellång sikt, förslagsvis år 2030, och utifrån denna målbild ta fram en långsiktig strategi för att nå dit. Den gångna mandatperioden har partiet i sin kommunikation blivit bättre på att knyta enskilda policyförslag till våra liberala värderingar. Den utvecklingen behöver fortsätta, och tas ett steg längre. Den liberala politiken och vår liberala samhällsanalys ska alltid stå i första rummet, men detta behöver knytas än mer till en tydlig beskrivning av vilket parti vi vill vara för att fullgöra vårt uppdrag att vara den ledande kraften för liberal samhällsförändring.

Utifrån denna målbild behöver partiet också ha en entydig kommunikation där budskapen i sakfrågor konsekvent kopplas till den målbild vi har valt. Det faktum att vi har en levande och öppen debatt i partiet får inte stå i vägen för att vårt budskap är tydligt när de demokratiska besluten väl har fattats. När det finns skilda åsikter inom partiet i en viss fråga behöver vi i högre grad beakta att interna kompromisser kan skapa en otydlighet kring vårt parti och ge motsägelsefulla signaler om i vilken riktning vi vill förändra samhället. Den långsiktiga risken med den strategin är hög för ett parti som vill växa.

2. Liberalerna behöver kontinuerligt förnya analysen av hur partiets potentiella väljarbas ser ut i ett politiskt landskap under förändring. Efter regeringsfrågevalet 2018 och januariavtalet 2019 har alla partiets potentiella väljarbaser förskjutits i större eller mindre mån. Detta gäller i hög grad Liberalerna. Förändringen för vår del började redan i mitten av föregående mandatperiod, när Allianspartiernas skilda förhållningsätt till regeringsfrågan blev en del av den offentliga debatten, men den har med största säkerhet accelererat efter valet och januariavtalet. Vi har förlorat mark hos vissa allmänborgerliga väljare som i dag röstar på Moderaterna, men har också vunnit en ökad potential i andra väljargrupper. Den gamla kartan över vårt väljarunderlag håller på att bli inaktuell. Vi behöver grundligt analysera vilka väljargrupper som i dag och framöver har nära till hands att rösta på Liberalerna, och vilka väljargrupper det finns en växande potential på längre sikt.

3. Liberalerna behöver i nästa val möta väljarna med ett tydligt och trovärdigt budskap i regeringsfrågan i ett politiskt landskap under förändring. Alliansen förlorade 2018 års val på bristande trovärdighet i regeringsfrågan, och detta drabbade även Liberalerna. Vår avsikt är inte att här och nu ge ett konkret förslag till vad budskapet ska innehålla. I stället vill vi framhålla att Liberalerna för att vara framgångsrika i nästa valrörelse (2022 eller tidigare) behöver en avsiktsförklaring som är anpassad till det förändrade politiska landskapet. Den gamla tvåblockspolitikens logik fungerar inte längre, utan svensk inrikespolitik har efter regeringsbildningen 2018–19 snarare utvecklats till ett femblockssystem där Liberalerna som borgerligt mittenparti ingår i det mittersta blocket vars strategiska position ger stora möjligheter.

4. Liberalerna ska fortsätta utveckla den liberala politiska analysen och berätta om våra lösningar med optimism. Vi är säkert bäst i Sverige på att ta fram policy, och vi är ofta tidigt ute med att identifiera stora samhällsproblem. Vi är sämre på att förmedla en sammanhängande bild av våra liberala lösningar och göra det på ett sätt som förmedlar en känsla av hoppfullhet inför framtiden. Vi har på senare år blivit bättre på att beskriva samhällsproblem med känsla och engagemang. Vi är inte lika bra på att berätta känslofullt och engagerat om de framtidsmöjligheter som våra förslag skapar.

Den ekonomiska dynamiken, globaliseringen, den tekniska utvecklingen och behovet att möta klimathotet gör att vårt samhälle förändras med oerhörd kraft. Det skapar stora möjligheter, men det kommer också att förändra förutsättningarna för människors vardag. En del av de förändringarna gör ont och kommer att leda till att många människor känner att de förlorat något värdefullt.

Att en pånyttfödd nationalism är den starkast växande kraften i hela västvärlden hänger inte bara ihop med frågor kring invandring och etnicitet, utan beror även på den övergripande känsla av förlust som vi beskrivit här ovan. Människan är en varelse som längtar efter gemenskap och sammanhang, och när människor upplever att detta går förlorat genom snabba samhällsomvandlingar kan nationalismen finnas där med sin föreställda gemenskap på etnisk grund. Vårt liberala svar kan inte bli att sätta stopp för samhällsutveckling eller förneka att utvecklingen också har nackdelar, utan vår uppgift måste vara att lyssna på människor och sedan ge bättre svar än våra ideologiska motståndare.

Här finns en stor potential för ett socialliberalt parti att bredda sin samhällsanalys och därmed bli relevant för fler människor. Några exempel:

- **Den växande gig-ekonomin**, utan fasta anställningsförhållanden mellan arbetsgivare och arbetstagare, bidrar till fler jobb men gör också att allt fler har otrygga försörjningskällor.
- **Digitaliseringen** kommer att driva på en strukturrationalisering där allt fler butiker och tjänster försvinner från lokalsamhället. Det gäller småorter på landsbygd, men också butiksutbudet i stadsdelar. När dessa läggs ner försvinner också mycket av de lokala mötesplatser som bidrar till livskvalitet och sociala nätverk.
- **Omställningen** till en klimatomställning är absolut nödvändig. Men för den som har små möjligheter i vardagen kan den skapa stora problem. Klarar vi inte av att erbjuda möjligheter för den som är låginkomsttagare eller långpendlare i glesbygd kommer klimatomställningen att vara ett projekt utan legitimitet.

5. Liberalerna behöver komma ihåg att all politik är lokal. Vi ska vara ett sakpolitiskt fullsortimentsparti, men de frågor vi fokuserar brett på i kampanj och valrörelse behöver vara budskap som är konkreta och förankrade i väljarens egen vardag. Andra frågor får vi hantera i annat sammanhang, till exempel genom ledande företrädares kommunikation. I detta ligger också att partiet behöver bli en mer lyssnande organisation som kontinuerligt jobbar mellan valen för att lära känna människors behov och förstå de problem de möter. Vi ska ställa fler frågor och lyssna mer på de svar som faktiskt ges. Detta arbete är politikens kärnuppgift i den lokala vardagen.

I detta ligger också att Liberalerna bör vidareutveckla stödet till kommunföreningar och förbund, både vad gäller kampanj, politik och kommunikation. Bygg vidare på det bästa av samtalskampanjen och dörrknackningskampanjen. Fortsätt våga satsa strategiskt på vissa kommuner, men vattna inte bara där det redan växer utan också på de orter där det finns en jordmån. Stötta kommunföreningarna i att med tillförsikt kommunicera att Liberalerna har som mål att växa och bli ett ledande parti. Uttala en tydlig ambition om hur många liberala kommunstyrelseordförande vi ska ha efter valet 2022, och stärk utvalda lokala företrädare i rollen som tydliga kandidater till posten som kommunstyrelsens ordförande.

6. Liberalerna ska vara ett parti som välkomnar talanger och människors uppriktiga engagemang i sina medmänniskors villkor. Vill vi bli ett större parti behöver vi tydligare än i dag vända oss till skickliga personer utanför partilivet, lokalt och nationellt, och inbjuda dem att vara med och utveckla vårt partis politik. Vi behöver arbeta strategiskt för att stärka våra nätverk och värva talanger från föreningsliv, företagarvärlden och forskarvärlden. Detta kräver ett förhållningssätt där arbetet sker kontinuerligt och inte bara i samband med nomineringstider.

Vi välkomnar att partiet under den gångna mandatperioden börjat arbeta med medlemsvärvning på ett mer strategiskt och professionellt sätt. Detta har också burit frukt i att Liberalerna de senaste åren vänt en nedåtgående trend till en försiktig ökning av medlemsantalet. Det är av stor vikt att detta fortsätter och att samhällsintresserade människor i det liberala mittfältet känner sig inbjudna och välkomnade.

7. Liberalerna ska vara det parti där det politiska samtalet förs på riktigt. Låt oss förädla det allra bästa i vår partikultur av diskussion och debatt, och använd detta för att inbjuda fler samhällsintresserade människor till samtalet. I ett samhällsklimat där diskussionerna på nätet förs i allt hårdare tonfall känner sig allt fler svältfödda på diskussioner där man vågar ta de stora och allvarliga orden i sin mun. Det behövs fler liberala företrädare som deltar i den liberala idédebatten (och inte bara debatten om sakpolitiska förslag), gärna i nyhetsmedier och idétidskrifter men i minst lika stor utsträckning i direktdialog i föreningsliv, på arbetsplatser och på sociala medier. Att vårt parti låter interna beslutsmöten inför de allra svåraste vägvalen direktsändas i tv och på nätet har väckt respekt långt utanför de egna leden, och även här finns inspiration att hämta.

8. Liberalerna behöver skapa fasta strukturer för att ta vara på lokala politiker som resurs. Tack vare valframgången och de många maktskiftena har vårt parti många fler heltids- och deltidsarvoderade i lokal- och regionpolitiken än förra mandatperioden. Även antalet politiska tjänstemän har ökat. Det ställer nya krav på oss att ändra arbetsätt och fungera som en kunskapsorganisation där det finns institutionaliserade former för löpande samordning mellan kommuner med likartade förutsättningar, oavsett län. Detta stärker vår politikutveckling och kommunikation, samtidigt som det ger nya möjligheter för den som är ensam heltidsarvoderad i sin kommun eller sitt län. Detta är särskilt viktigt för de kommuner som ligger i län där det inte finns regionala kommunalpolitiska råd eller dylikt.

9. Liberalerna bör underlätta regionalt förankrade strategier för att återta terräng bland de vita fläckarna. Liberalerna ska vara en relevant politisk kraft för människor i hela Sverige, och luckorna på den liberala kommunkartan måste fyllas igen. En enda nationell strategi räcker inte när förutsättningarna skiljer sig så mycket mellan de kommuner som saknar liberal representation i fullmäktige. I stället förespråkar vi ett förhållningssätt som uppmärksammar de geografiska områden där det är extra tätt mellan de vita fläckarna. Norrbotten är extra viktigt eftersom vi står utanför landstinget. Andra områden som behöver särskild uppmärksamhet är mellersta Norrland (Jämtland-Ångermanland), Bergslagen och Småland.

10. Liberalerna behöver fortsätta arbetet med att förnya den interna organisationen. Fullfölj strävandena att anpassa arbetsformerna efter stora och små förbunds/föreningars vitt skilda förutsättningar. Beakta särskilt behovet av kunskapsöverföring i en tid när många har erfarenhet av tillfällig aktivism, men allt färre av envist förändringsarbete genom traditionellt föreningsarbete utanför politikens värld.

Från valnatt till valvaka

Det må vara en sliten fras att nästa valrörelse börjar direkt efter valnatten, men den rymmer ett stort mått av sanning. I varje levande demokrati handlar valhandlingen både om att utvärdera vad som gjorts och om att ge förtroende inför framtiden, och väljarnas förtroende för partierna skapas inte ur ett vakuum.

För att förstå Liberalernas valresultat 2018 behöver vi först göra en återblick på en dramatisk mandatperiod 2014–2018. Det är en mandatperiod som präglats av kronisk instabilitet i regeringsfrågan, stora migrationsströmmar och tvära kast i svensk flyktingpolitik samt för Liberalernas interna vidkommande ett namnbyte, partiledarstrid och öppna motsättningar i politiska huvudfrågor. Allt detta har i hög grad påverkat partiets förutsättningar inför valrörelsen.

Permanent kris i regeringsfrågan

Inför varje val är partiernas syn på regeringsfrågan av naturliga skäl ett viktigt tema i valrörelsen, men för valet 2018 gällde detta i unikt hög grad. Detta kom inte som en blyxt från klar himmel, utan var tvärtom den naturliga slutpunkten på en mandatperiod som präglats av växande oenighet mellan partierna i frågan om vilka principer som avgöra vilken regering som Sverige ska få.

Valvakan 2014 innebar en svår besvikelse för det dåvarande Folkpartiet. Inte nog med att Alliansregeringens fyra partier blev klart mindre än de tre rödgröna, Folkpartiet gjorde dessutom ett historiskt dåligt valresultat och landade på 5,4 procent av rösterna – klart mindre än vad opinionismätningarna pekade på. Valets stora segrare blev Sverigedemokraterna, som mer än fördubblade sin väljarandel och blev riksdagens klart största parti.

Allianspartierna hade redan före valet klargjort att regeringen skulle avgå om Alliansen blev mindre än de rödgröna. Statsminister Fredrik Reinfeldt (M) meddelade på valnatten sin avgång både som regeringschef och som partiledare. Stefan Löfven (S) bildade därefter en S-MP-regering med budgetsamarbete med Vänsterpartiet, något som samtliga Allianspartier med hänvisning till valresultatet tolererade genom att avstå i statsministeromröstningen.

Så långt hade svensk politik följt det traditionella manuset ända sedan blockpolitikens framväxt på 1970-talet. Även om de olika riksdagspartierna inte tillämpat samma principer vid statsministeromröstningar hade utfallet ändå blivit detsamma, nämligen att det sammantaget största blocket bildade regering medan det mindre blocket hamnade i opposition. Så till vida var systemet påfallande stabilt och fungerade också effektivt som mekanism för regeringsbildning, även sedan antalet partier successivt ökade från fem till sju.

Sverigedemokraternas intåg som det åttonde riksdagspartiet 2010 förändrade förutsättningarna för detta blocksystem, även om det inte där och då fick några omedelbara följder. Partiet förklarade sig stå utanför de två traditionella blocken utan ansåg sig utgöra ett tredje block. Alliansen förlorade sin absoluta riksdagsmajoritet, men utgjorde ändå det klart största blocket, och att Alliansregeringen satt kvar var något som såväl de rödgröna som Sverigedemokraterna tolererade.

Valet och regeringsbildningen 2014 visade att det traditionella manuset inte längre hade samma normerande kraft. Totalt sett samlade de två block som i årtionden dominerat svensk politik 83 procent av rösterna. Förvisso var detta en stor majoritet, men det betydde också att var sjätte svensk väljare röstat på ett annat parti. Tvåblockssystemet var inte längre en fungerande sammanfattning av det svenska partiväsendet.

Detta ställdes på sin spets vid budgetbeslutet den 3 december 2014, när Sverigedemokraterna bröt praxis vid riksdagsomröstningar genom att först rösta på sin egen budgetmotion och därefter, i den avgörande omröstningen, på Alliansens. Därmed hade samma riksdag tillsatt en regering och kort därefter röstat igenom oppositionens budget. Regeringskrisen blev akut och statsministern gav förhandsbesked om att regeringen den 29 december – första enligt grundlagen möjliga dagen – skulle fatta beslut om extra val.

När två dagar återstod återkallades detta besked. Förhandlingar mellan regeringspartierna och Allianspartierna hade lett fram till decemberöverenskommelsen (DÖ), där partierna förband sig att framöver släppa fram den statsministerkandidat som samlar stöd från den partikonstellation som är större än alla andra tänkbara regeringskonstellationer, samt att se till att en minoritetsregering också ska kunna få igenom sin budget.

Decemberöverenskommelsen var ett sätt att upprätthålla blockpolitikens logik även i en riksdag där inget av blocken ville hämta stöd från ett mellanstort parti som utgjorde tungan på vågen i varje blockskiljande omröstning. Men blockpolitikens logik innebar också att Allianspartierna paradoxalt nog drev regeringen vänsterut mot Vänsterpartiet, eftersom överenskommelsen innebar att Alliansens garantier för att tolerera regeringen Löfven förutsatte att regeringen också hade stöd från Vänsterpartiet.

Reaktionerna på decemberöverenskommelsen skulle snabbt etablera de konfliktlinjer som sedan dess präglade debatten bland, och inom, borgerligheten. Varför frivilligt släppa fram en rödgrön regering som samlade färre mandat än de fyra Allianspartierna tillsammans? Var det inte i så fall bättre att avsätta de rödgröna och pröva förutsättningarna för Alliansregering att tolereras? Och å andra sidan: hur skulle en Alliansregering kunna klara sig utan att göra sig aktivt beroende av Sverigedemokraterna, om de rödgröna partierna sammantaget var större?

Det dröjde knappt tio månader innan decemberöverenskommelsen sprack. När Kristdemokraterna på sitt riksting den 9 oktober 2015 beslutade att lämna avtalet upphörde avtalet att fungera, eftersom det förutsatte enighet mellan sex partier. På kort sikt fick detta inte några direkta följder, men debatten om hur svensk borgerlighet i parlamentariskt underläge skulle förhålla sig till den rödgröna minoritetsregeringen fortsatte. Särskilt var detta fallet i Kristdemokraterna och Moderaterna.

Den 19 januari 2017 förändrades förutsättningarna i grunden. Moderatledaren Anna Kinberg Batra meddelade på en pressträff att Moderaterna var öppna för att fälla regeringen Löfven och lägga en gemensam Alliansbudget, även om detta förutsatte Sverigedemokraternas aktiva stöd för att kunna gå genom riksdagen.

Vid samma tillfälle uttalade Kinberg Batra även att Moderaterna var öppna för att samtala och samarbeta med Sverigedemokraterna i riksdagens utskott i de frågor där partierna tyckte lika, även om hon utslöt tanken på en regeringssamverkan med SD. I en debattartikel samma dag uttalade Kinberg Batra att Moderaterna var öppna för att ”söka stöd för vår politik i enskilda frågor hos alla riksdagspartier i de fall där förutsättningar finns”.

Kinberg Batra uttalade sig som Moderatledare, inte som företrädare för en samlad opposition. För varje politiskt intresserad person blev det också snabbt uppenbart att borgerligheten var i högsta grad oenig. Redan samma dag meddelade Liberalerna och Centerpartiet var för sig att respektive parti avvisade tanken på att de fyra Allianspartierna skulle försätta sig i ett läge där en Alliansregering var beroende av Sverigedemokraternas aktiva stöd. Eftersom Alliansen i rådande parlamentariska läge var mindre än de rödgröna var det därför inte heller aktuellt med någon gemensam budgetmotion.

De opinionsmässiga följderna av Moderaternas kursomläggning blev stora. Moderaterna rasade i opinionen medan Centerpartiet – som i den allmänna debatten framstod som banerföraren för det borgerliga motståndet mot att göra sig beroende av Sverigedemokraterna – lyfte i motsvarande mån; i enstaka mätningar var de två partierna närmast jämstora. De opinionsmässiga motgångarna i kombination med bristande internt stöd gjorde Kinberg Batras ställning ohållbar, och hon avgick samma höst. Den nye Moderatledaren Ulf Kristersson möttes inledningsvis av framgångar i opinionen och gjorde också tydliga markeringar mot tanken på ett öppet samarbete mellan Moderaterna och Sverigedemokraterna.

Partiledarskiftet innebar däremot inte att Moderaterna återgick till den principiella syn på regeringsfrågan som rådde under Fredrik Reinfeldts tid, nämligen att det största blocket skulle tillåtas styra landet. Tvärtom vidhöll Moderaterna under sin nya ledning att Allianspartierna borde lägga en gemensam budget och försöka få den genom riksdagen, även om detta förutsatte Sverigedemokraternas aktiva stöd.

Åsiktsmotsättningen mellan Allianspartierna i synen på regeringsfrågan förblev därmed i öppen dager. Även om de fyra partierna strävade efter att finna en gemensam formel som alla fyra partier skulle kunna sluta upp kring hade de formerat sig längs två skilda linjer. Moderaterna och Kristdemokraterna hade var för sig kommit fram till att Alliansen alltid borde sträva efter att få igenom sina budgetar och om möjligt bilda regering, även i de fall då Alliansen var det mindre blocket och skulle behöva Sverigedemokraternas stöd i blockskiljande voteringar. På motsvarande sätt hade Liberalerna och Centerpartiet var för sig kommit fram till att hålla fast vid den tidigare principen, det vill säga att en Alliansregering förutsätter att Alliansen är största block eller kan hämta stöd från ett blocköverskridande samarbete men däremot inte ska göra sig beroende av aktivt stöd från Sverigedemokraterna.

I valen 2006, 2010 och 2014 hade Allianspartierna framgångsrikt kunnat lyfta fram sin enighet i regeringsfrågan som en tillgång. I valrörelsen 2018 var förutsättningarna annorlunda. Allianspartierna var överens om det okontroversiella konstaterandet att deras mål var att vinna valet och kunna bilda regering. De fyra partier som enats om att utgöra ett gemensamt regeringsalternativ var däremot inte överens om i vilket parlamentariskt läge deras regeringsalternativ skulle kunna förverkligas. Detta såg motståndarpartierna, och det såg väljarna.

Kris i migrationspolitiken

Flykting- och asylpolitiken var tillsammans med integrationspolitiken en dominerande fråga även i valrörelsen 2014 och har förblivit så hela mandatperioden. Redan 2014 pekade Migrationsverkets prognoser på en kraftigt ökad tillströmning av asylsökande till Sverige, främst på grund av det brutala inbördeskriget i Syrien men även på grund av läget i Irak och Afghanistan.

Antalet asylsökande hade vid 2010-talets början legat på cirka 30 000 personer per år, en siffra som ökade till drygt 40 000 år 2012 och sedan fördubblades till drygt 80 000 år 2014. Den verkligt stora ökningen låg då ännu i framtiden. Kulmen kom hösten 2015, när hundratusentals människor sökte sig till Europa. Sammanlagt sökte nästan 163 000 personer asyl i Sverige år 2015, varav 35 000 ensamkommande ungdomar under 18 år. Under oktober och november 2015 kom i snitt mer än tusen nya till Sverige per dag. Detta skapade synnerligen hårt tryck på det svenska mottagningssystemet och utmaningarna blev enorma när det gällde att ge de asylsökande ett någorlunda värdigt mottagande utan att andra samhällsfunktioner inte påverkades alltför hårt.

Det svenska asylsystemet hade under de föregående åren stegvis reformerats i grunden, dels för att åstadkomma större rättssäkerhet i asylprövningen men också för att i vissa avseenden göra bestämmelserna mer generösa vad gäller möjligheten att få stanna. Detta i kombination med myndighetspraxis gjorde att den svenska migrationspolitiken vid denna tidpunkt framstod som en av Europas allra mest generösa.

Hösten 2015 innebar, som en direkt reaktion på det kraftigt ökade antalet asylsökande, en tvär kursomläggning i två steg. En sexpartiöverenskommelse slöts i oktober 2015 mellan Allianspartierna och regeringen, främst innebärande vissa åtstramningar i integrationspolitiken men också att tillfälliga uppehållstillstånd skulle vara huvudregel. När flyktingströmmen fortsatte gick regeringen ensidigt fram med ett andra steg, innebärande att Sverige under en treårsperiod fram till 2019 skulle strama åt asyltagstiftningen och lägga sig på den miniminivå som följer av internationella åtaganden. I kombination med gränskontroller och id-kontroller ledde detta till ett drastiskt fall i antalet asylsökande, som återgått till den nivå som gällde vid 2010-talets början. Denna åtstramning av svensk gränskontroll- och asylpolitik genomfördes stegvis genom successiva beslut från 2015 och framåt under 2016 och ledde varje gång till hårda politiska motsättningar i en starkt polariserad debatt.

De återkommande tidsförlängningarna av id- och gränskontroller vid Sveriges gränser fick inte bara stora konsekvenser för gränspendlare, de blev också politiska symboler för en situation när EU inte längre klarade att upprätthålla kontrollen över den gemensamma yttre gränsen. I stället återinförde land efter land tillfälligt de interna gränskontroller som den fria rörligheten i EU hade syftat till att förpassa till historien.

Den tvära förändringen av migrationslagstiftningen åtföljdes av tätt återkommande ändringsförslag, antingen för att hantera förbiseenden eller för att möta ett politiskt tryck som efterfrågade lättnader i en lagstiftning som av kritikerna beskrevs som alltför drakonisk. Detta växelspel mellan åtstramningar och krav på lättnader pågick hela mandatperioden, och kulminerade i den så kallade gymnasielagen våren 2018 som gav cirka 9 000 ensamkommande ungdomar möjlighet att söka tillfälligt uppehållstillstånd för gymnasiestudier även om de i asylprocessen bedömts sakna skyddsbehov.

Tätt förknippade med migrationsfrågorna är förstås frågorna kring integration. Vad behöver göras för att den som fått en fristad i Sverige ska bygga upp ett självständigt liv här och bli självförsörjande och hitta sin bostad, i stället för att fastna i bidragsberoende? Hur ska skola, socialtjänst och sjukvård klara av att ge hundratusentals nya invånare det de behöver, utan att tränga undan de lika legitima behov som finns hos de människor som sedan tidigare bor i vårt land? Och hur ska det liberala samhället agera för att pressa tillbaka hedersrelaterat förtryck, religiös extremism och gängbrottslighet i utsatta områden?

Migrations- och integrationsfrågorna i vid mening har förblivit förstarangsfrågor hos den breda allmänheten. De är också frågor med stor värdeladdning och stor politisk sprängkraft, även inom partier. De reellt existerande samhällsproblemen och de målkonflikter som frågorna rymmer har även gett syre åt de aktörer som ser invandring som ett implicit hot mot det svenska samhället. Den allt mer högljudda etniska nationalismen och återkommande grova våldsdåd mot asylboenden eller gudstjänstlokaler har i sin tur ökat oron för den växande främlingsfientligheten.

I den nationella SOM-undersökningen 2017 uppgav 37 procent av de svarande att det ökande antalet flyktingar var ”mycket oroande”. Det är en kraftig ökning från mandatperiodens början och den högsta nivån sedan flyktingvågen 1993 från det sönderfallande Jugoslavien. Men i samma mätning svarade också 48 procent att den ökande främlingsfientligheten var mycket oroande, även det en kraftig ökning sedan mandatperiodens början och den hittills högsta noteringen sedan SOM-institutet började ställa frågan 2013.

Den västliga samhällsmodellen utmanas

Perioden 2014–2018 innebar också att den liberala demokratiska samhällsmodellen och den internationella säkerhetsordningen utmanats på ett sätt som inte skett sedan kalla krigets slut. De skyddsvallar som byggts upp runt denna samhällsmodell har inte ännu brutits ned, men de utsätts nu för starka och uthålliga eroderande krafter i form av aggressiv nationalism, isolationism och auktoritär politik..

Den ryska aggressionen mot Ukraina och den olagliga annekteringen av Krim inträffade redan vintern 2014 och var första gången sedan andra världskriget som en europeisk stat med våld och tvång försökte rita om kartgränserna. I Europeiska unionen har regimerna i Ungern och Polen monterat ned demokratiska fundament som domstolars oberoende och mediernas självständighet, utan att EU kunnat ingripa effektivt mot dessa angrepp mot de principer som unionssamarbetet vilar på.

Den 23 juni 2016 blev ett politiskt datum som går till historien. Den brittiska folkomröstningen om fortsatt medlemskap i EU ledde till att nej-sidan vann med nära 52 procent majoritet. För första gången hade därmed en medlemsstat fattat beslut om att bryta upp från samarbetet, dessutom en stat som både politiskt, ekonomiskt och kulturellt är en av de mest inflytelserika i Europa. Den 8 november 2016, slutligen, vann Donald Trump presidentvalet i USA på en hårdfört högnationalistisk agenda och efter en valrörelse där han öppet ifrågasatt USA:s roll i Nato och undergrävt förtroendet för USA:s agerande i ett läge då andra Nato-länder skulle angripas. Ledarskapet för världens mäktigaste nation, som sedan andra världskriget fungerat som garant för den globala säkerhetspolitiska strukturen, överlämnades därmed till en person som misstror internationell samverkan, vill minska USA:s globala engagemang och betraktar frihandel som ett hot.

Förändringsprocesser och vägval för Liberalerna

Om vi vänder blicken från de globala skeendena till Liberalernas inre processer kan vi sammanfatta mandatperioden 2014–2018 en period av omorientering, förändringsprocesser och öppen debatt om partiets vägval i flera av tidens stora frågor.

En av de slutsatser som drogs efter valet var att partiet var i stort behov av att bredda sin politik och utveckla sin självständiga omvärldsanalys. Det dåvarande Folkpartiet hade mycket högt förtroende i skolfrågorna men hade efter åtta år i regeringssamverkan tappat en stor del av sin synlighet i andra vardagsnära förstarangsfrågor, som ekonomi och välfärdspolitik.

I början av 2015 påbörjades ett brett politiskt förnyelsearbete genom att två kommissioner tillsattes, en med fokus på tillväxt- och globaliseringsfrågor och en med fokus på välfärdsfrågor i bred mening. Inom ramen för dessa två kommissioner tillsattes i sin tur hela fjorton sakpolitiska förnyelsegrupper med uppdrag att förnya partiets politik inom områden som ekonomi, företagande, miljö, jämställdhet, sjukvård och civilsamhällsfrågor. Sammantaget täckte de fjorton arbetsgrupperna större delen av det rikspolitiska fältet. Gruppernas arbete ledde successivt fram till programförslag och rapporter som behandlades vid landsmöten och partiråd under perioden 2015–2017.

Valnederlaget 2014 och regeringsskiftet ledde inte bara till en förlust av politiskt inflytande, utan också till en kraftig organisatorisk försvagning. Mot bakgrund av de kraftigt minskade ekonomiska resurserna genomförde riksorganisationen en drastisk bantning av den egna organisationen. En helt ny organisationsstruktur skapades där riksdagskansliets och partikansliets personalresurser samlokaliseras för att underlätta samverkan.

För att skapa en ökad grad av långsiktighet och professionalitet i styrningen antogs en verksamhetsplan för hela mandatperioden, med ett antal avgränsade utvecklingsområden där politikutveckling, politisk kommunikation och modernisering av organisationen var viktiga teman. Ett andra styrdokument utgjordes av partiets kommunikationsstrategi, som offentliggjordes i början av 2017 och där målgruppsanalys och de viktigaste principerna för kommunikationen slogs fast.

En symbol för förändringsarbetet var frågan om partinamnet. En återkommande debattpunkt på varje landsmöte hade länge varit att partiet skulle byta namn, men varje motionsförslag om detta hade fram till 2013 avvisats med bred majoritet. Valnederlaget 2014 och samsynen om behovet av omorientering gjorde att denna fråga nu kom i ett nytt ljus. När partistyrelsen inför landsmötet 2015 föreslog ett namnbyte till Liberalerna togs detta emot väl, och det var med mycket bred majoritet och under nästan uppslupna former som landsmötet fattade beslut om namnbyte till Liberalerna.

Det liberala partiets svar på de utmaningar som följde på den migrationspolitiska krisen ledde till en mycket intensiv, periodvis uppslitande intern debatt. I valrörelsen 2014 hade det dåvarande Folkpartiet gått fram med ett entydigt flyktingvälkomnande budskap, men efter att antalet asylsökande fortsatt att öka kraftigt kom partistyrelsen och riksdagsgruppen fram till att det inte var möjligt för Sverige att hålla fast vid huvudprincipen om permanenta uppehållstillstånd när större delen av övriga Europa i stället beviljade tillfälliga uppehållstillstånd. Kursomläggningen gav upphov till en mycket engagerad intern debatt, också inom partistyrelse och riksdagsgrupp. Försvaren av den nya linjen framhöll att Sverige i ett Europa utan inre gränser inte ensamt kunde ha väsentligt generösare asyllagstiftning än övriga europeiska länder, medan motståndarna pekade på att tillfälliga uppehållstillstånd försvårade integrationen av personer som ändå kunde förväntas få stanna.

Främst migrationspolitiken men även delar av integrationspolitiken fortsatte att under mandatperioden vara frågor som skapade starka interna motsättningar i partiet. Frågan om gränskontroller, den tillfälliga gymnasielagen för ungdomar som ville studera på gymnasiet efter att ha fått avslag på sin asylansökan och synen på religiösa friskolor var andra ämnen där den interna debatten blev hård och ibland oförsonlig. De sakpolitiska ställningstaganden som gjordes togs oftast med bred majoritet, men den bild som den politiskt intresserade omgivningen fick av Liberalerna dominerades snarare av de åsiktsmotsättningar som föregått beslutet.

Det politiska förändringsarbete som bedrevs under mandatperioden ledde fram till att Liberalerna fördjupade sin politik på en lång rad områden. De sakpolitiska program som successivt fastställdes var gjorde sammantaget att partiets sakpolitiska förslag var betydligt mer heltäckande än som varit fallet inför valet 2014. Däremot ledde processerna inte fram till någon fundamental omorientering av politiken. På några områden gjorde partiet visserligen väsentliga förändringar, till exempel inom bostadspolitik där det lades större tyngd vid avregleringar och marknadslösningar eller inom jämställdhetspolitiken där den gamla intern stridsfrågan om antalet öronmärkta månader åtminstone tillfälligt kunde biläggas genom en helt ny modell för föräldraförsäkringen. Den samlade bilden är dock att partiet fördjupade sin politik inom ramen för redan fastslagna huvudprinciper.

En beskrivning av Liberalernas interna utveckling under mandatperioden är inte komplett utan att partiledarvalet 2017 kort berörs. För första gången i partiets historia utmanades en sittande partiledare öppet av en annan ledande politiker som kandiderade till ordförandeposten. Vi vill understryka att den öppna konkurrensen mellan Jan Björklund och Birgitta Ohlsson om partiledarskapet skedde helt inom ramen för de ordinarie nomineringsprocesser som ska äga rum inför varje landsmöte. Samtidigt fanns en oro för att denna nomineringsstrid skulle skapa svårläkta motsättningar och dra intern energi från det politiska arbetet. Även om de två kandidaterna framhöll

sin politiska samsyn i flertalet frågor fick partiledarvalet också betydelse som symbol för partiets interna skiljelinjer i de frågor där kandidaterna inte var överens, såsom i migrationspolitiken. Även om den öppna konkurrensen avblåstes tidigt på hösten 2017, då Birgitta Ohlsson på grund av otillräckligt stöd drog tillbaka sin kandidatur, förblev partiledarstriden levande i de partiaktivas kollektiva minne ännu en tid. Vår bedömning är dock att detta inte hade återverkningar för partiets interna uppladdning när valrörelsen närmade sig under våren och försommaren 2018.

På väg mot valrörelsen

Liberalernas utgångsläge inför valrörelsen kan inte beskrivas som annat än prekärt. I flertalet opinionsmätningar under våren balanserade partiet strax över spärren till riksdagen, och låg även under spärren vid flera tillfällen. SCB:s stora partisympatiundersökning i maj 2018 visade inte på något statistiskt säkerställt avstånd till fyraprocentgränsen.

Sett i ljuset av detta var valrörelsen framgångsrik, eftersom partiet lyfte ett par procent och vände ett hotande valnederlag till en liten framgång. Det slutliga valresultatet låg dock under de siffror som flertalet opinionsinstitut rapporterade så sent som en vecka före valet.

Liberalernas budskap i valrörelsen koncentrerades kring tre huvudfrågor: skola, integration och försvaret av liberala värderingar. Vi ska kort kommentera dessa.

Att skolfrågorna var en bärande del i valrörelsen var en självklar konsekvens av att Liberalerna här har en, i förhållande till partiets storlek, unikt stark position i en av de frågor som väljarna sätter allra högst. Eftersom partiledaren själv har lång bakgrund i skolfrågorna hade partiet också i Jan Björklund en trovärdig avsändare med stark position i debatten.

Valet av integrationsfrågorna som ett av huvudbudskapen har motiverats med att även detta är en av väljarnas absolut viktigaste frågor, tillika en av de frågor där partiets budskap i förra valrörelsen inte ansågs tillräckligt relevanta. Vi instämmer i detta. Samtidigt noterar vi att partiets budskap i valkampanjen i integrationsfrågorna, hur sakligt välmotiverade de än var, inte tillräckligt starkt skilde ut partiet från övriga röster i debatten. Vi konstaterar också att partiet koncentrerade sig på integrationspolitiken men däremot inte fäste lika stor uppmärksamhet vid migrationspolitiken, två visserligen skilda men i väljarnas ögon rimligen närbesläktade områden.

Vad gäller att lyfta fram liberala värderingar som sådana bör först nämnas att hela förändringsarbetet under mandatperioden hade syftat till att tydliga liberala argument skulle genomsyra partiets politik på alla områden. Viktigare ändå är dock det välbelagda faktumet att den liberala ideologin är ett av de starkaste skälen för väljare att rösta på det liberala partiet. Detta var också ett viktigt argument för partiets namnbyte: andra partier har bytt namn för att dölja sitt ursprung, vi bytte namn för tvärtom visa vilka vi är. I en tid med Brexit, Trump och växande högernationalism var också behovet större än på mycket länge av att visa på liberala motkrafter.

Inför Almedalsveckan lanserades en ny sakfråga, nämligen vikten av det europeiska samarbetet och det hot mot Sverige som låg i Sverigedemokraternas och Vänsterpartiets krav på svenskt EU-utträde. Det europeiska budskapet fördes fram med stort engagemang och fick visst genomslag inom debatten under sommarmånaderna, särskilt efter att de ihållande skogsbränderna handfast visade hur beroende Sverige är av att kunna samarbeta med sina europeiska grannländer för att lösa gemensamma problem. Europafrågan hjälpte också till att konkretisera konflikten mellan liberal internationalism och nationalistisk isolering.

Med tanke på att EU-frågorna som sådana rangordnas så pass lågt av svenska väljare som de gör är vår bedömning att Europaprofileringen under sommarens upptaktsmånader fungerande bättre än man kunnat befara. När valrörelsen gick in i sitt intensivaste skede vändes dock debatten och uppmärksamheten mot svensk inrikespolitik och EU-frågan tappade mycket av sin bärkraft, särskilt som de Europafientliga partierna gjorde allt för att tona ned sina partiståndpunkter i debattsituationer.

Den fråga som mer än något annat fick symbolisera den liberala ideologin blev i stället motståndet mot extremism. Även om budskapet var generellt och riktade sig mot alla antidemokratiska ideologier rådde det ingen tvekan om att kraften i kommunikationen riktade sig mot vänster- och högerextremism och i synnerhet den auktoritära och antidemokratiska nationalismen. Detta skedde mot bakgrund av en rad händelser som visat på en allt mer militant nazistisk rörelse, med demonstrationer i centrala Göteborg och Stockholm, nazistisk mobilisering i Dalarna och skandalartade scener i Almedalen där nazister attackerade fredliga förbipasserande och tvingade andra aktörer att av säkerhetsskäl ställa in sina arrangemang.

Det antiextremistiska budskapet blev också ett effektivt sätt för Liberalerna att markera partiets entydiga hållning till hur Sverige borde styras, nämligen att ytterkantspartierna till höger och till vänster inte ska släppas fram till makten. Denna del av kampanjen hade en stark mobiliserande kraft och hjälpte också till att öka partiets synlighet. En ofrånkomlig konsekvens var dock att den drog uppmärksamhet till ett ämne som blev en offensivfråga för Socialdemokraterna, nämligen Allianspartiernas förhållningssätt till Sverigedemokraterna.

Just regeringsfrågan blev den överskuggande sakfrågan i valrörelsen 2018, som i övrigt präglades av att många olika ämnen kom upp till debatt utan att något enskilt parti lyckades dominera debatten genom att lansera ett visst förslag. Det enskilda ämne som levde starkast i de tätt återkommande partiledardebatterna var i stället hur landet skulle kunna styras efter valet.

Detta förstärktes också av att skillnaden mellan de två traditionella blocken var ganska liten i flertalet opinionsmätningar, även om Alliansen oftast låg under de rödgröna. Därmed var det uppenbart att även ganska små förskjutningar i väljaropinionen skulle få stora effekter för regeringsbildningen.

I denna valrörelse var regeringsfrågan en offensivfråga för Socialdemokraterna i förhållande till den borgerliga oppositionen. Visserligen låg Socialdemokraterna på historiskt sett katastrofalt låga opinionssiffror och de tre rödgröna partierna hade inga realistiska möjligheter att hoppas på egen majoritet, men Socialdemokraterna hade neutraliserat detta underläge genom att tydligare än på länge förespråka blocköverskridande styre – förutsatt att detta skedde under ledning av Socialdemokraterna själva. De fyra Allianspartierna, däremot, var bara överens så till vida att ett borgerligt övertag över de rödgröna skulle leda till att Alliansen skulle göra anspråk på regeringsmakten. Regeringsfrågan, eller i klartext de borgerliga partiernas förhållningssätt till att bilda regering som blir beroende av stöd från SD, var en av de stora sakfrågorna och en fråga som Socialdemokraterna beslutsamt drev, både i debatter och i riktade kampanjer via sociala medier, för att hämta hem tvekande mittenväljare över blockgränsen till mittenväljare.

Opinionsutvecklingen under valrörelsen 2018

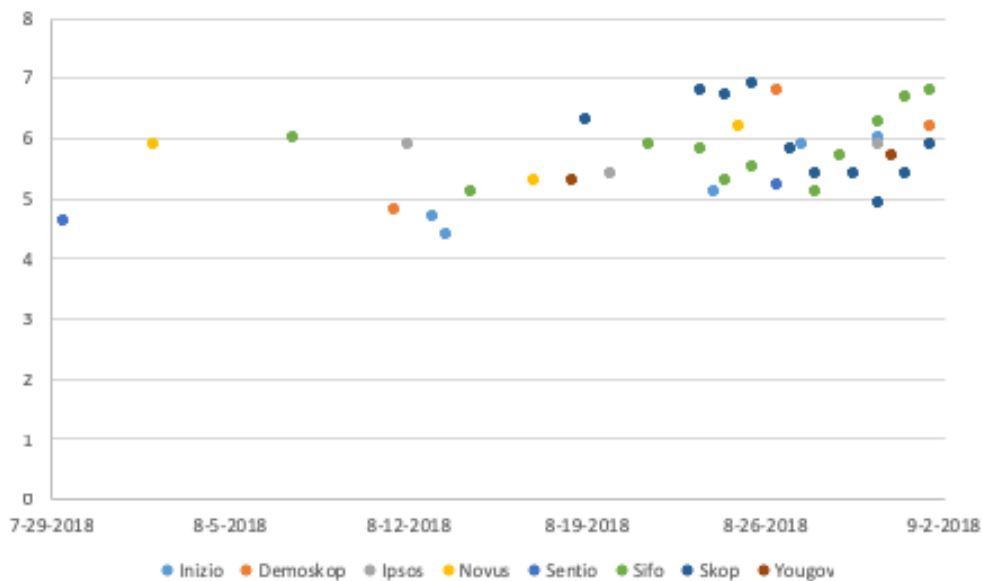

Diagram 1: Liberalernas opinionsutveckling under valrörelsens slutskede. Alla siffror i procent. Punkterna anger medianpunkten för den mätperiod som låg bakom respektive opinionsmätning. Källa: respektive opinionsinstitut.

Efter att länge ha legat kring eller strax över fyraprocentsspärren kunde Liberalerna glädjas åt ett opinionsmässigt lyft under valrörelsen. Detta märktes främst under valrörelsens inledningsskede, där det från mitten av augusti och framåt märks en långsam tendens från noteringar på 4–5 procent till noteringar på 6–7 procent. Efter en viss avmattning märktes på nytt en svagt uppåtgående trend fram till månadsskiftet augusti/september. Därefter tappade partiet åter väljarstöd under den sista valveckan, som bland annat dominerades av intensifierade attacker från Socialdemokraterna mot trovärdigheten i det borgerliga regeringsalternativet, hårda angrepp från främst andra partier mot Sverigedemokraternas förslag om att urholka aborträtten samt positiv uppmärksamhet kring Ebba Busch Thor som genom en framgångsrik start på valrörelsen lyft Kristdemokraterna från låga nivåer. Liberalernas slutliga valresultat landade på 5,5 procent, 0,1 procentenheter högre än 2014.

Kampanj och kampanjorganisation

Efter denna sammanfattning av det politiska händelseförloppet fram till valrörelsen, liksom opinionsutvecklingen under dess sista månader, kommer vi nu att kortfattat att beröra det praktiska genomförandet av valkampanjen samt vår bedömning av den interna kampanjorganisationen på riksnivå.

När det gäller Liberalernas kvantitativa genomslag i medierna, såväl traditionella medier som sociala medier, kan inte partiets valresultat förklaras av att vi varit osynliga. Visserligen ägnade medierna ett märkbart större utrymme åt de två största partierna och de två statsministerkandidaterna, samt åt Sverigedemokraterna och dess partiledare Jimmie Åkesson. Uppmärksamheten för de övriga fem partierna och deras partiledare fördelade sig dock tämligen jämnt, såväl under sommaren som under den mest intensiva valrörelsen. Detta är ett förväntat resultat med tanke på att de flesta nyhetsredaktioner vinnlägger sig starkt om att ge en rimlig uppmärksamhet åt alla de partier som är etablerade i rikspolitiken. Den tydligaste förändringen som inträffade i traditionella medier under själva valrörelsen var att tendensen till utjämning av uppmärksamhet mellan partierna blev ännu mer accentuerad samt att Ebba Busch Thor och Jonas Sjöstedt lyckades ta en märkbart större del av strålkastarljuset.

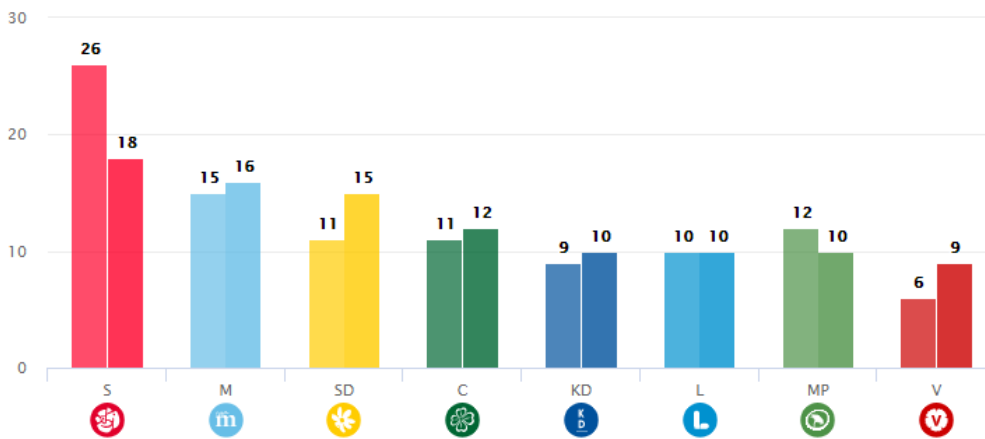

Diagram 2: Partiernas synlighet i tidningar, radio och tv i procent av det samlade genomslaget för partierna. Staplarna anger sommaren 2018 (16 juni–15 augusti) respektive valrörelsen (16 augusti–9 september). Källa: Mediemätaren, Sifo/Sveriges Radio.

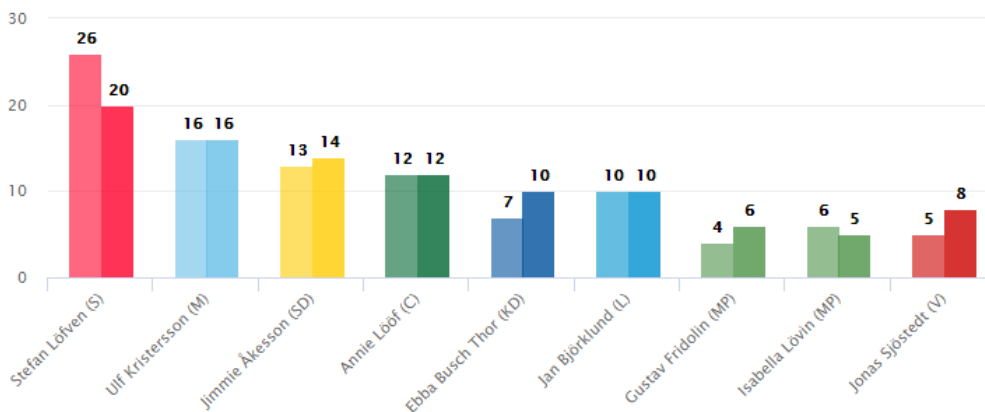
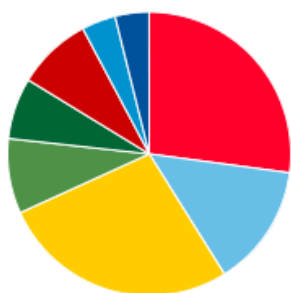

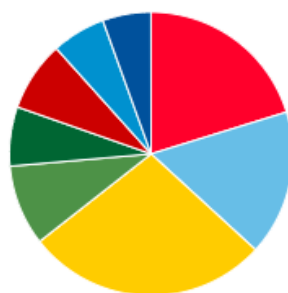
Diagram 3: Partiledarnas synlighet i tidningar, radio och tv i procent av det samlade genomslaget för partiledarna. Staplarna anger sommaren 2018 (16 juni–15 augusti) respektive valrörelsen (16 augusti–9 september). Källa: Mediemätaren, Sifo/Sveriges Radio.

På sociala medier var den kvantitativa uppmärksamheten betydligt mer ojämnt fördelad, vilket är helt naturligt. Liberalerna hade i upptakten till valrörelsen en klart högre andel av uppmärksamheten i sociala medier än vad som motsvaras av partiets andel av väljarkåren, men i takt med att valrörelsen närmade sig föll andelen tillbaka. Samma effekt gällde dock flertalet partier, något som hänger samman med att Sverigedemokraterna drog till sig en andel av uppmärksamheten på sociala medier som växte allt mer ju närmare valdagen kom. Såväl på Twitter som på Facebook var Sverigedemokraterna, enligt Sifo/Sveriges Radios mediemätningar, det mest omtalade partiet och Jimmie Åkesson den mest omtalade partiledaren.

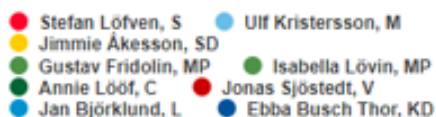
Twitter, andelar, 16 aug - 9 sep

Facebook, andelar, 16 aug - 9 sep

Twitter, andelar, 16 aug-9 sep

Facebook, andelar, 16 aug-9 sep

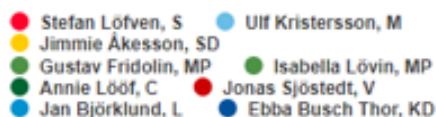

Diagram 4. Partiernas och partiledarnas synlighet på Twitter och Facebook mätt i andel av den samlade uppmärksamheten för partier och partiledare. Mätperiod: 16 augusti–9 september 2018. Källa: Mediemätaren, Sifo/Sveriges Radio.

Med stigande valtemperatur ökade också mängden inlägg och frågor dramatiskt på Liberalernas kanaler i sociala medier. Även via Liberalernas webbplats var det under valrörelsen möjligt att chatta direkt med medarbetare på partiets valcentral, något som föll väl ut. Tack vare att riksorganisationen använde sig av en teknisk plattform som möjliggjorde en samlad hantering av inkommande frågor och synpunkter oavsett kanal var det möjligt för medarbetarna att hålla någorlunda jämna steg med inflödet av kommentarer. Jämfört med tidigare valrörelser lyckades vi betydligt bättre år 2018 att ha en kontinuerlig närvaro och väljardialog på sociala medier. Samtidigt är detta ett arbete som ständigt måste utvecklas, och konkurrensen från andra partier är mycket stark.

Till följd av tidigare valförluster var Liberalernas valbudget starkt begränsad 2018 jämfört med tidigare valrörelser, något som ledde till hårdhänta prioriteringar. Ingen tv-reklam producerades och satsningen på utomhusreklam på köpta ytor minskades väsentligt. Därmed frigjordes resurser för en betydligt mer omfattande köpt kommunikation på sociala medier, främst Facebook, och ett mer strategiskt arbete för att nå ut till rätt målgrupper via dessa kanaler. Partiet satsade också stort på att ta fram underlag för lokala Facebook-kampanjer och utvecklade även en särskild annonsmaskin för att hjälpa lokala och regionala valledare att skraddarsy sin målgrupp i den digitala annonseringen.

Vår bedömning är att det i grunden var ett riktigt vägval att koncentrera begränsade resurser på ett fåtal kanaler, och att sociala medier då måste ligga mycket långt fram i kön. Man ska samtidigt vara medveten om att alla andra partier förstås också riktar en ständigt ökad kraft på samma kanaler. Konkurrensen om väljarnas uppmärksamhet är om möjligt ännu mer skoningslös i sociala medier och vi har att tävla med andra partier vars valkassor är mångdubbelt större än Liberalernas, något som märktes i den absoluta valspurtan när andra partier slukade en växande del av uppmärksamhetsutrymmet. Det finns också anledning att göra en nykter analys av vilka metoder som visat sig verk-samma. Vår uppfattning är att alla former av underlag för lokal annonsering i sociala medier togs emot mycket positivt och även kom till användning. Däremot är det prak-tiska utfallet av exempelvis annonsgeneratorn mer blandat.

Det grafiska koncept som användes i valrörelsen skapade tydlighet och igenkänning, vilket var positivt. Dock presenterades det vid en tidpunkt då lokala partiorganisationer på vissa håll redan börjat ta fram eget material. Vi konstaterar även att den gula var-ningstriangeln med texten ”Varning för liberalt innehåll”, som fanns på broschyrer samt på affischer med textinnehåll, fick ett mycket blandat mottagande. En återkommande synpunkt från såväl partiaktiva som utomstående är att den ironiska varningstriangeln försvårade möjligheterna att föra ut ett budskap i allvarliga frågor. Att använda ironi i kommunikation är modigt, men svårt.

En bärande del i den interna förberedelsen inför en valkampanj är att ge partiets företrädare – både toppkandidater och gräsrotsaktiva – möjlighet att utveckla sina kun-skaper om kommunikation och fylla på sina faktakunskaper om partiets politik. Riks-organisationens insatser bestod av en kombination av riktade utbildningar och bredare informationsspridning.

Efter att kandidatlistorna faststälts genomfördes en särskild satsning på kandidat-utbildningar. Partiets toppkandidater – definierat som kandidater på valbar plats till riksdagen samt listettor på kommun- och landstingslistor – erbjöds en särskild utbild-ning vid två tillfällen under våren 2018. Ett särskilt antal platser reserverades också för kvinnor och unga som hamnat högt på listorna utan att kvalificera sig som topp-kandidater. Därtill utarbetade riksorganisationen ett koncept för lokala och regionala kandidatutbildningar. Till detta ska läggas de utbildningsinsatser som gjordes tidigare i mandatperioden, bland annat i form av det särskilda ledarprogrammet för kvinnor. Vår samlade bedömning är att ledarutbildningarna under mandatperioden och förvalsperi-oden har varit mycket uppskattade.

År 2018 blev året då riksorganisationen helt och hållet upphörde med tryckt material för intern informationsspridning. Partiets valhandbok, med kortfattad information om partiets politik från A till Ö, publicerades enbart digitalt via den liberala appen som varje valarbetare kunde ladda ner. Innehållet i valhandboken samordnades helt med informationen på partiets webbplats. Vår bedömning är övergången till digital valhand-bok fungerade smidigt och mottogs väl.

När partiorganisationen från augusti månad gick in i fullt kampanjläge innebar detta bland annat en helt annan intensitet i internkommunikationen. För att skapa delaktighet och insyn gick dagliga informationsbrev ut till ledande företrädare och kandidater på samtliga nivåer, och de sista veckorna kompletterades detta med kortare dagliga webb-tv-sändningar för att snabbt ge information om vad som var på gång i valrörelsen och påminna om viktiga budskap. Dessutom gick varje vecka ut ett brev från partisekretera-ren till samtliga medlemmar för att berätta om valrörelsen, locka till engagemang och bygga upp stolthet i medlemskåren för det liberala kampanjbudskapet. Till detta ska läggas återkommande telefonkonferenser och samt de riktade kommunikationsinsatser som vände sig till bland annat kandidater eller lokalt ansvariga för sociala medier.

Vår samlade bedömning är att riksorganisationens kampanjorganisation fungerade mer än väl. Sammantaget lyckades partiet att med knappa resurser nå ut brett med nödvändig information och hålla valarbetare uppdaterade om vad som var på gång. Vi vill särskilt uppmuntra att nya grepp som webb-tv kom till användning vid sidan av de traditionella kanalerna.

Som nav i kampanjorganisationen på riksnivå fungerade Liberal central, det valcenter som hade till huvudansvar att besvara frågor från allmänhet, kandidater och valarbetare och som även stod för en betydande del av omvärldsbevakningen. Liberal central sjösattes den 30 juli och var därefter i funktion de sju veckorna fram till valdagen, inledningsvis på dagtid och därefter med successivt ökande öppettider veckans sju dagar.

Tack vare den tekniska lösning som upphandlades kunde alla inkommande väljarfrågor slussas till Liberal central oavsett kontaktform, vilket gjorde att partiet kunde upprätthålla en mycket hög servicenivå via både sociala medier, webbchatt, e-post, telefon och ett och annat pappersbrev. Liberal central får också ett mycket högt betyg av de valarbetare på lokal och regional nivå som vänt sig dit för att få hjälp. Sammanfattningsvis anser vi att riksorganisationen lyckats mycket bättre än tidigare val med att ge en effektiv och samlad hantering av väljarfrågor och frågor från partiets valarbetare.

Liberalernas kommunikationsstrategi inför valet 2018 hade det personliga samtalet som en viktig del. Jämfört med tidigare valrörelser var partiet ovanligt tydligt med att sätta upp mätbara mål och arbeta på ett strukturerat sätt för att bryta ned dem till genomförbara åtgärder, och ett sådant mätbart mål var att partiets företrädare under perioden april till september skulle genomföra 500 000 personliga samtal med väljare. Detta nationella mål förankrades i förbunden och de lokala föreningarna genom regionala och lokala delmål. För att följa upp genomförandet lanserades också en särskild funktion i Liberalernas app så att valarbetare skulle kunna rapportera in samtal.

Antalet registrerade samtal nådde strax över 400 000, det vill säga ungefär 80 procent av målet. En iakttagelse som låter sig göras är att detta motsvarar genomsnittet mellan partiets röstetal i riksdagsvalet (355 000) och kommunalvalen (445 000). Valanalysgruppens bestämda uppfattning är att den tydliga fokuseringen på personliga samtal var en viktig metod för att få valkampanjen att fungera mer effektivt, och detta var också ett exempel på en kampanjmetod som fungerar precis lika bra i ekonomiskt resursstarka och mindre resursstarka föreningar.

En jämförelse på kommunnivå mellan uppfyllandet av de lokala samtalsmålen och förändringar i det lokala valresultatet visar på ett svagt positivt samband. Man ska förstås vara mycket försiktig med att dra några långtgående slutsatser om orsakssamband mellan samtalskampanjen lokalt och det lokala valresultatet i landets 290 kommuner. En viktig felkälla är också att det enda som i efterhand låter sig undersökas är hur många samtal som faktiskt rapporterades in. Det finns alla skäl att tro att vissa föreningar som rapporterade in ett mycket lågt antal samtal i själva verket genomförde många fler interaktioner. Säkerligen finns det också felkällor åt andra hållet.

I satsningen på personliga samtal ingick också ett mer aktivt användande av dörrknackning som metod. Dörrknackning kräver gott om tid, men rätt använd är den en viktig möjlighet för att lyssna på väljarnas åsikter i ett visst bostadsområde, svara på frågor om liberal politik och ge liberala kandidater en möjlighet att göra sig mer kända.

Särskilt intressant är att studera utfallet av dörrknackning i Stockholms stad, eftersom Liberalernas kommunförening i Stockholm gjorde en särskild satsning på dörrknackning och utformade genomförandet så att arbetsmetoden skulle bli möjlig att utvärdera i efterhand. En utvärdering som gjordes av kampanjen i Stockholms stad tyder på att dörrknackning bidrog väsentligt till att öka Liberalernas valresultat i kommunalvalet. Även i riksdags- och landstingsvalen syntes en positiv effekt, om än inte lika stark.

Sambandet i Stockholm var så tydligt att det efter regressionsanalys fanns ett statistiskt signifikant samband mellan antal dörrknackningskontakter och förbättrat valresultat i olika valdistrikt.

Vår bedömning är att Liberalerna har allt att vinna på att utveckla dörrknackning som kampanjmetod, samtidigt som vi ska fortsätta stärka samtalsformen i vårt utåtriktade arbete oavsett om samtalet utspelar sig vid en lägenhetsdörr, vid fikabordet eller någon annanstans. Dörrknackning är också ett arbetssätt som utjämnar styrkeförhållandena mellan rika och fattiga partier. Liberalerna kommer aldrig att kunna bli det parti som har den största valkassan, men i samtalet mellan väljare och dörrknackare är det inte pengar som spelar roll utan öppenhet, gott humör och konkreta budskap i de frågor som väljarna vill diskutera.

Den särskilda satsning på strategiskt utvalda kommuner och landsting som genomfördes under mandatperioden, Uppdrag Hela landet, hade till syfte att öka Liberalernas genomslag i politik och kommunikation i alla län och på så vis bidra till att stärka Liberalerna som rikstäckande politisk kraft. Vår bedömning är att satsningen togs emot positivt och att den också underlättade för partiets ledande företrädare att koordinera sina insatser.

Studerars valresultatet för de kommuner som var representerade i Uppdrag Hela landet framgår att ökningen i kommunvalet sammantaget var större jämfört med de kommuner som stod utanför denna satsning. Så till vida finns ett matematiskt samband att glädjas åt, men detta samband märks inte på samma sätt i siffrorna för riksdagsvalet. Av uppenbara skäl går det inte heller att veta om det bakom detta matematiska samband finns ett orsakssamband.

De kommuner som valdes ut för att delta i Uppdrag Hela landet var kommuner där vårt parti redan från början hade ett bättre utgångsläge väljarmässigt och resursmässigt, och kan därför inte anses representativa för kommunerna i stort. Vi påminner också om att Liberalerna i valet 2018 endast lyckades återerövra riksdagsmandat i en av de valkretsar som blev vita fläckar 2014, och att vi samtidigt miste vår riksdagsplats i en annan valkrets. Med alla dessa förbehåll vågar vi ändå formulera åsikten att det var ett riktigt vägval att göra ett fokuserat stöd till vissa strategiskt utvalda kommuner i landet och att detta är en framgångsfaktor att vidareutveckla.

Valresultatet

Riksdagsvalet

Det sammanlagda resultatet i riksdagsvalet blev en marginell ökning för Liberalerna. Totalt lade 355 546 väljare sin röst på partiet, vilket är 17 773 röster fler än 2014. Liberalernas andel av rösterna blev 5,49 procent, vilket är en ökning med 0,07 procentenheter.

Liberalerna gick framåt i 19 av 29 valkretsar, backade i nio och stod stilla i en. Antalet riksdagsmandat ökade från 19 till 20, en ökning som dock inte beror på valresultatet som sådant utan på en ändring av vallagstiftningen för att åstadkomma ökad proportionalitet. Partiet återtog sitt mandat i Värmlands läns valkrets och tog ett andra mandat i Göteborgs kommuns valkrets, men tappade å andra sidan sitt mandat i Västra Götalands läns norra valkrets.

Antalet valkretsar där Liberalerna saknar riksdagsledamot förblir därmed högt: totalt 14 av 29 valkretsar är utan liberal representation. De valkretsar som utgör vita fläckar är Södermanland, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Blekinge, Västra Götalands läns norra, södra och östra, Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. Visserligen återtog Liberalerna sitt mandat i skogslänet Värmland, men en mycket oroande iakttagelse är att partiet för andra mandatperioden i historien saknar riksdagsledamöter från Norrland.

Av de röstande i riksdagsvalet utnyttjade 24,1 procent sin möjlighet att personrösta, vilket är en minskning med 0,5 procentenheter. Bland de liberala väljarna personröstade 20,1 procent, att jämföra med 23,4 procent i föregående val (minus 3,3 procentenheter). Andelen personröstande bland Liberalernas väljare var högst i valkretsarna Västerbotten, Västmanland och Stockholms kommun (24,7 procent, 24,6 procent respektive 24,4 procent) och lägst i Skåne läns södra, Gävleborg och Halland (13,5 procent, 14,0 procent respektive 15,3 procent).

Totalt passerade 21 av Liberalernas riksdagskandidater personvalsspärren på fem procent, fjorton män och sju kvinnor. I fallande ordning efter procentandel personkruss handlar det om Jan Björklund (Stockholms län och Stockholms kommun¹), Roger Haddad (Västmanland), Pär Löfstrand (Jämtland), Johan Thomasson (Gotland), Juno Blom (Östergötland), Johan Pehrson (Örebro), Robert Hannah (Göteborg), Christer Nylander (Skåne läns norra och östra), Monica Lundin (Dalarna), Said Abdu (Västra Götalands läns norra), Ulrica Westerlund (Västerbotten), Lina Nordquist (Uppsala), Emma Carlsson Löfdahl (Jönköping), Torkild Strandberg (Skåne läns västra), Pär Johnson (Västra Götalands läns östra), Arman Teimouri (Värmland), Anna Svalander (Västra Götalands läns södra), Gunnar Nordmark (Kronoberg), Elin Alavik (Västra Götalands läns södra) och Mathias Karlsson (Kalmar). Av dessa erövrade tio personer ett riksdagsmandat, medan de övriga ställde upp i valkretsar där Liberalernas röster inte räckte till för en riksdagsplats. Av den riksdagsgrupp som tillträdde efter valet var alltså hälften personvalda, vilket är en viss minskning jämfört med 2014.

1 Liberalerna hade en gemensam riksdagslista för Stockholms kommuns och Stockholms läns valkretsar. Jan Björklund fick 12,98 procent personkruss i Stockholms län och 12,96 procent i Stockholms kommun, och erhöll således sitt riksdagsmandat i Stockholms län.

I sammanhanget kan noteras att Liberalerna i två valkretsar hade vardera två kandidater som båda gjorde mycket framgångsrika personvalskampanjer men hamnade utanför riksdagen därför att partiet blev utan riksdagsmandat. Detta handlar om Västra Götalands läns norra valkrets (Said Abdu och Lars Tysklind) respektive södra valkrets (Anna Svalander och Elin Alavik).

Förändringarna i Liberalernas röstetal fördelar sig påfallande jämnt mellan valkretsarna: den största ökningen i en valkrets var 0,4 procentenheter, och den största tillbakagången även den 0,4 procentenheter. Partiet ökade mest i Västra Götalands södra, Jönköpings och Värmlands valkretsar, medan den största minskningen inträffade i Västerbottens samt Västra Götalands norra och västra valkretsar.²

	2018	Förändring	Mandat	Förändring
Stockholms kommun	7,9 %	+/- 0,0 %	3	
Göteborgs kommun	7,3 %	+ 0,0 %	2	+ 1
Skåne läns södra	7,0 %	+ 0,0 %	1	
Stockholms län	6,9 %	- 0,1 %	3	
Västra Götalands läns västra	6,9 %	- 0,2 %	1	
Uppsala län	6,2 %	+ 0,1 %	1	
Hallands län	5,7 %	+ 0,0 %	1	
Malmö kommun	5,6 %	+ 0,0 %	1	
Västmanlands län	5,5 %	+ 0,2 %	1	
Östergötlands län	5,4 %	+ 0,3 %	1	
Västra Götalands läns södra	5,3 %	+ 0,4 %		
Skåne läns västra	5,2 %	- 0,0 %	1	
Västra Götalands läns norra	4,7 %	- 0,4 %	0	- 1
Örebro län	4,6 %	+ 0,3 %	1	
Skåne läns norra och östra	4,4 %	- 0,1 %	1	
Värmlands län	4,4 %	+ 0,3 %	1	+ 1
Södermanlands län	4,3 %	- 0,0 %		
Västra Götalands läns östra	4,3 %	+ 0,1 %		
Blekinge län	4,0 %	+ 0,1 %		
Gävleborgs län	4,0 %	+ 0,3 %		
Jönköpings län	4,0 %	+ 0,4 %	1	
Västerbottens län	3,9 %	- 0,4 %		
Kalmar län	3,8 %	+ 0,2 %		
Gotlands län	3,7 %	- 0,0 %		
Dalarnas län	3,6 %	+ 0,2 %		
Kronobergs län	3,5 %	+ 0,1 %		
Västernorrlands län	3,4 %	+ 0,1 %		
Norrbottens län	3,2 %	- 0,0 %		
Jämtlands län	2,9 %	+ 0,0 %		
HELA LANDET	5,5 %	+ 0,1 %	20	+ 1

Tabell 1. Liberalernas valresultat i riksdagsvalet per valkrets. Tabellen är sorterad efter valresultatet.
Källa: Valmyndigheten.

2 Hänsyn har genomgående tagits till att valkretsindelningen i Västra Götalands län gjordes om inför valet 2018. Alla jämförelser bakåt görs i förhållande till den nu gällande valkretsindelningen. När t.ex. en jämförelse görs av valresultatet i Västra Götalands läns västra valkrets 2014 och 2018 studeras alltså resultatet i de kommuner som i dag ingår i den västra valkretsen.

De kommuner där Liberalerna fick störst väljarstöd i riksdagsvalet är Danderyd (11,2 procent), Lidingö (10,8 procent), Täby (10,7 procent), Lomma (10,0 procent), Lund (9,8 procent), Sollentuna (9,0 procent), Nacka (8,4 procent), Mölndal (8,2 procent), Härryda (8,1 procent), och Solna (8,1 procent). Samtliga dessa ligger i de tre storstadsregionerna och har en medelinkomst och utbildningsnivå över snittet. Liberalerna gick framåt i riksdagsvalet i 155 kommuner, backade i 128 kommuner och stod stilla i sju kommuner.

Övriga partier i riksdagsvalet

Även om denna valanalys handlar om Liberalerna finns det all anledning att kortfattat beröra resultatet för de andra riksdagspartierna. De geografiska skillnaderna i förändringarna i väljarstöd ger viktig information som ger underlag till analysen av orsakerna till Liberalernas valresultat.

Moderata samlingspartiet gjorde den största tillbakagången: partiet backade 3,5 procentenheter till 19,8 procent och tappade 14 riksdagsmandat. Partiet tappade i alla valkretsar. Minskningen blev allra störst i partiets traditionella fäste i huvudstadsregionen: minus 6,7 procentenheter i Stockholms län och minus 5,9 procent i Stockholms kommun. Partiet gjorde däremot bara marginella väljarförluster i norra Norrland: minus 0,1 procentenheter i Norrbottens län och minus 0,3 procentenheter i Västerbottens län.

Centerpartiet gick fram 2,5 procentenheter till 8,6 procent och vann nio nya riksdagsmandat. Därmed bröts Centerpartiets tillbakagång och partiet kunde för första gången sedan 2006 notera en framgång i riksdagsvalet. Partiet ökade i alla valkretsar, men ökningen var allra störst i huvudstadsregionen (plus 4,2 procentenheter i Stockholm kommun och plus 3,5 procentenheter i Stockholms län) samt i partiets traditionella kärnområden på landsbygden, däribland Jämtland (plus 4,0 procentenheter) och Gotland (plus 3,8 procentenheter).

Kristdemokraterna ökade med 1,8 procentenheter och kunde därmed liksom Centerpartiet och Liberalerna bryta en period av tillbakagångar i valen. Partiet ökade i samtliga valkretsar. Störst var ökningen i några av landsbygds länen i södra och mellersta Sverige, såsom Halland (plus 2,8 procentenheter) samt Västra Götalands läns östra och Dalarnas valkretsar (vardera plus 2,7 procentenheter). Däremot blev väljarframgången mer måttlig i storstadsregionerna, såsom Stockholms kommun (plus 0,6 procentenheter) och Göteborg (plus 0,9 procentenheter).

Socialdemokraterna gjorde en kraftig tillbakagång med 2,8 procentenheter till 28,3 procent. Även om partiet därmed återhämtade en del av det kraftiga väljartapp som visades i vissa opinionsmätningar kunde partiet därmed notera sitt sämsta valresultat sedan demokratin infördes. Stora regionala skillnader kan dock iakttas. Minskningen blev allra störst i Norrbotten (minus 7,0 procentenheter) och Västernorrland (6,5 procentenheter), vilket också är valkretsar där det rått stort missnöje med Socialdemokraternas styre i landstingspolitiken, medan partiet kunde notera en tydlig framgång i Stockholms kommun (plus 2,2 procentenheter) och även gjorde en marginell framryckning i Göteborg (plus 0,1 procentenheter). Det är också i just Stockholmsområdet som vi kan notera en särskilt intensiv kampanj från Socialdemokraterna till tvekande mittenväljare.

Även Miljöpartiet tappade kraftigt, närmare bestämt med 2,5 procentenheter till 4,4 procent. Partiets väljartapp var allra kraftigast i Stockholms kommun (minus 3,5 procentenheter) samt Stockholms län och Malmö (minus 3,0 procentenheter vardera) och Göteborgs kommun (minus 2,9 procentenheter). Tillbakagången var minst i Västernorrlands län (minus 1,7 procentenheter), en valkrets där å andra sidan partiet redan från början hade relativt lågt stöd.

Vänsterpartiet ökade med 2,3 procentenheter till 8,0 procent. Partiet gick fram i alla valkretsar, men allra mest i de tre storstäderna (plus 5,4 procentenheter i Stockholms kommun, plus 4,7 procentenheter i Göteborgs kommun och plus 4,3 procentenheter i

Malmö kommun). Ökningen var måttligast i Västra Götalands läns norra valkrets och Blekinge län (plus 0,8 procentenheter vardera). I sammanhanget bör observeras att en stor del av Vänsterpartiets väljarvinster kom från personer som i förra valet röstat på Feministiskt initiativ, som haft sitt starkaste väljarstöd i storstäderna. När detta partis väljarstöd kollapsade i riksdagsvalet 2018 torde en stor del av dess storstadsväljare ha sökt sig till Vänsterpartiet.

Sverigedemokraterna blev valets stora vinnare och ökade med 4,7 procentenheter till 17,5 procent. Partiet ökade i samtliga valkretsar, men allra mest i partiets styrkebalte i söder: Skåne läns västra (plus 6,8 procentenheter) samt Blekinge läns och Skåne läns norra och östra valkretsar (plus 6,7 procentenheter). Bredden i partiets ökning illustreras av att den måttligaste ökningen var den i Stockholms kommun, som dock låg på den respektingivande siffran plus 3,2 procentenheter.

I sammanhanget finns anledning att göra två mer övergripande iakttagelser.

Den första är att Sverigedemokraternas kontinuerliga valframgångar är både historiskt och internationellt unika. Auktoritärt nationalistiska partier som franska Front National (numera omdöpt till Rassemblement National) och Lega Nord (Lega) i Italien eller högerpopulistiska partier med starkt invandringsmotstånd som Dansk Folkeparti, Fremskrittspartiet i Norge eller Sannfinländarna i Finland har visserligen vuxit kraftigt i väljarstöd, men har erfärut både framgångar och bakslag i valen.

Sverigedemokraterna, däremot, har under hela sin existens gått från framgång till framgång i väljarstöd. Från det att partiet ställde upp i sitt första riksdagsval 1988 har det kontinuerligt ökat sitt väljarstöd i varje påföljande val. Inget annat svenskt riksdagsparti har under den demokratiska eran så snabbt kunnat bygga upp ett väljarstöd på så höga nivåer och ligga kvar där över tid. För att hitta motsvarigheter får man gå tillbaka till Socialdemokraternas genombrottsperiod vid föregående sekelskifte, när Hjalmar Branting valdes in på en liberal riksdagslista 1896 och partiet i det första valet med proportionellt valsätt 1911 erhöi 28,5 procent av rösterna.

Sverigedemokraternas framgångar är en del av den högernationalistiska våg som drar över västvärlden, och efter 2018 års val har det gamla svenska politiska landskapet ersatts av ett nytt. Svenska väljare och politiskt aktiva har nu att förhålla sig till en situation där riksdagen består av fem mindre partier och tre större, varav ett är en framgångsrik högernationalistisk rörelse som öppet utmanar den liberala samhällsmodellen.

Sverigedemokraternas valresultat 1988–2018

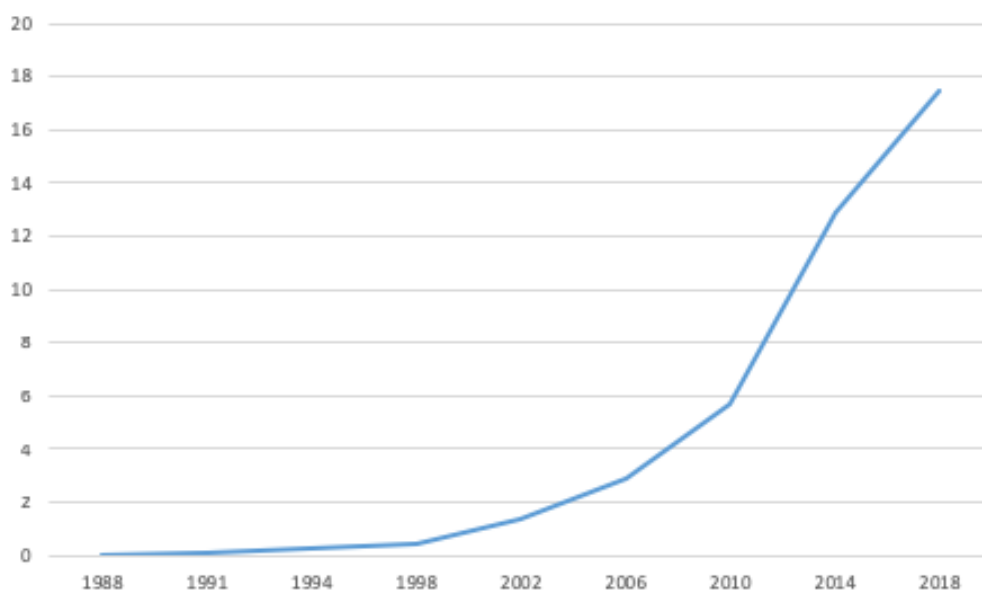

Diagram 5. Sverigedemokraternas valresultat i riksdagsvalen 1988–2018. Alla siffror i procent. Källa: Statistiska centralbyrån samt Valmyndigheten.

Den andra iakttagelsen är de stora geografiska skillnaderna i hur väljarströmmarna rörde sig. Den polarisering mellan storstäder och landsbygd som var ett tema i 2018 års valrörelse märktes också i valresultatet. Starkt förenklat kan sägas att det utkristalliserade sig två olika valresultat, ett för Sverige utanför storstadsregionerna och ett annat för storstadsregionerna och i synnerhet Storstockholm. Stockholmsregionen var den del av Sverige där Moderaterna och Miljöpartiet backade mest, Centerpartiet och Vänsterpartiet ökade mest och Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna ökade minst. Det var också i Stockholm som Socialdemokraterna kunde notera sin enda tydliga framgång i riksdagsvalet. Det enda parti som faller utanför detta mönster är intressant nog Liberalerna, vars väljarstöd låg still just i Stockholm.

Landstingen

Valen till de tjugo landstingen³ blev för Liberalernas del ett oförändrat läge. Sammantaget landade Liberalernas valresultat på 6,3 procent, vilket är exakt samma röstandel som i valen 2014 (eller noga räknat en minskning med en hundradels procentenhet). Det totala antalet liberala mandat minskade från 96 till 94.

Liberalerna ökade sitt valresultat i tio landstingsval och backade i lika många. Den största valframgången kan noteras i Västmanland, där Liberalerna gick fram med 0,7 procentenheter till 6,8 procent, och i Halland där Liberalerna ökade med 0,6 procentenheter till 7,2 procent.

De största tillbakagångarna inträffade i Södermanland, där Liberalerna backade med 0,8 procentenheter till 3,8 procent, och i Västernorrland är Liberalerna föll tillbaka med 0,7 procentenheter till 3,7 procent. Den allvarligaste valförlusten inträffade dock i Norrbotten, där Liberalerna endast samlade 2,97 procent av rösterna och därmed hamnade under den treprocentsspärr som gäller i val till landstingsfullmäktige. För första gången någonsin saknar därmed Liberalerna representation i ett landsting.

Moderaterna backade i flertalet landstingsval och fick totalt 19,3 procent, en minskning med 2,2 procentenheter. Centerpartiet ökade i alla landsting utom två och erhöll 8,8 procent, en ökning med 2,1 procentenheter. Kristdemokraterna ökade i samtliga landstingsval och erövrade sammanlagt 7,1 procent, en ökning med 1,9 procent. Socialdemokraterna backade i samtliga landstingsval och fick totalt 28,7 procent, en minskning med 4,2 procent. Särskilt kraftig var tillbakagången i Stefan Löfvens hemmavalrets Västernorrlands län, där partiet backade med hela 12,5 procentenheter. Vänsterpartiet gick fram i samtliga landstingsval utom i Kronoberg och fick sammanlagt 8,6 procent, en ökning med 1,5 procentenheter.

Även om Socialdemokraterna noterade den största tillbakagången av samtliga partier i landstingsvalet, så är det ett annat parti som blev den största förloraren. Miljöpartiet backade 3,1 procentenheter till sammanlagt 4,1 procent, i det närmaste en halvering. Detta ledde också till att Miljöpartiet föll under spärren i sju landstingsfullmäktige: Södermanland, Kronoberg, Kalmar, Blekinge, Västmanland, Västernorrland och Norrbotten. Den kommande mandatperioden kommer alltså Miljöpartiet att sakna representation i en tredjedel av Sveriges landstingsfullmäktige.

3 Vid årsskiftet 2018/19 genomfördes de sista regionbildningarna, och samtliga 20 landsting har därmed övergått till att betecknas regioner. Eftersom beteckningen i valsammanhang förblir landstingsfullmäktige används i denna rapport termen landsting.

Landsting	2018	Förändring	Mandat	Förändring
Stockholm	8,0 %	- 0,2 %	12	- 1
Västerbotten	8,0 %	- 0,2 %	6	
Uppsala	7,5 %	+ 0,4 %	5	
Halland	7,2 %	+ 0,6 %	5	
Västra Götaland	6,9 %	- 0,2 %	10	- 1
Västmanland	6,8 %	+ 0,7 %	6	+ 1
Östergötland	6,3 %	+ 0,3 %	6	
Skåne	6,3 %	+ 0,4 %	10	+ 1
Örebro	5,5 %	+ 0,3 %	4	
Kalmar	4,9 %	+ 0,3 %	3	
Blekinge ⁴	4,8 %	- 0,5 %	3	+ 1
Värmland	4,6 %	+ 0,1 %	4	
Gävleborg	4,6 %	+ 0,2 %	3	
Kronoberg	4,0 %	+ 0,2 %	3	+ 1
Jönköping	3,9 %	- 0,2 %	3	
Södermanland	3,8 %	- 0,8 %	3	
Västernorrland	3,7 %	- 0,7 %	3	- 1
Dalarna	3,7 %	- 0,6 %	3	
Jämtland	3,5 %	- 0,2 %	2	
Norrbottnen	2,97 %	- 0,5 %	0	- 3
HELA LANDET	6,3 %	- 0,0 %	94	- 2

Tabell 2. Liberalernas valresultat i valen till landstingsfullmäktige. Tabellen är sorterad efter valresultat. Källa: Valmyndigheten.

Den stora vinnaren i landstingsvalen sett till riket som helhet blev Sverigedemokraterna, som gick fram 3,7 procentenheter till 12,9 procent. Även om partiet förblir väsentligt mindre i landstingen än i riksdagen är partiet därmed fast etablerat som ett av de större partierna. Störst är partiet i ett av sina traditionella fästen, Blekinge, där Sverigedemokraterna fick 20,6 procent av rösterna och därmed blev näst största parti. Landstingsvalet 2018 innebar också stora framgångar för de regionala sjukvårdspartierna, framför allt i Norrbotten där Sjukvårdspartiet noterade ett rekordresultat på 34,7 procent av rösterna och blev största parti.

Valresultatet har lett till väsentliga framryckningar för Liberalerna i landstingspolitiken. Efter valet 2018 är Liberalerna med och styr i 16 av 21 landsting (inklusive Gotland), däribland i många landsting som varit rödgrönt styrda i många decennier i sträck. Exempelvis i Blekinge och Gotland ingår Liberalerna nu i styret. Av de 16 regionstyrena med liberal medverkan deltar samtliga allianspartier i elva samarbeten, men enbart fem är renodlade Alliansstyren och övriga är olika former av blocköverskridande samverkan eller samverkan med lokala sjukvårdspartier.

4 Att Liberalerna backade i landstingsvalet i Blekinge och ändå ökade ett mandat beror på att antalet mandat i landstingsfullmäktige hade utökats.

Kommunerna

Av de tre valen 2018 var kommunvalet det mest framgångsrika för Liberalerna, både sett till väljarandel och sett till förändringen jämfört med 2014. Sammantaget samlade Liberalerna 6,8 procent i valen till de 290 kommunerna, vilket är en ökning med 0,3 procentenheter jämfört med 2014.

Valresultat	2018	Förändring
Kommun	6,8 %	+ 0,3 %
Landsting	6,3 %	- 0,0 %
Riksdag	5,5 %	+ 0,1 %

Tabell 3. Liberalernas valresultat 2018 i valen till kommuner, landsting och riksdag. Källa: Valmyndigheten.

Det finns anledning att uppehålla sig vid detta, eftersom ett vanligt – om än inte allenarådande – mönster är att ett partis uppåt- och nedåtvindar märks tydligast i riksdagsvalet och är mer måttliga i kommunvalen. Vid förlustvalet 2014 var till exempel Liberalernas väljartapp störst i riksdagsvalet medan tillbakagången var mindre i kommunvalen. Likaså var framgången vid succévalet 2002 som tydligast i riksdagsvalet och mindre i kommunvalen. I 2018 års val var förvisso förändringarna i väljarstöd som helhet modesta, men Liberalernas framgång i kommunvalet motsvaras inte alls av ökningen i riksdagsvalet. Till denna fråga återkommer vi längre fram i avsnittet ”Två olika väljarkårer”.

En annan generell observation är att antalet kommunfullmäktigemandat för Liberalerna minskade med 21 till totalt 689, trots att partiet alltså gick framåt. Detta hämtar främst sin förklaring i att partiets valframgångar var tydligast i större kommuner, där det krävs fler röster per mandat, medan många tillbakagångar skedde i mindre kommuner där ett väljartapp får större genomslag i antal förlorade mandat.

Liberalerna gick framåt i totalt 128 kommuner och backade i 161 kommuner. I en kommun var väljarandelen jämfört med helt oförändrad. Den allra största valframgången skedde i Landskrona, där Liberalerna ökade hela 8,5 procentenheter till 34,2 procent, och därmed etablerade sig som klart största parti i kommunfullmäktige. I Bollnäs ryckte Liberalerna framåt med 6,0 procentenheter, vilket är i det närmaste en tredubbling. Andra framgångskommuner är Höör (plus 5,3 procentenheter) och Arvidsjaur (plus 3,9 procentenheter), där Liberalerna nästan fördubblat sitt valresultat.

Kommun	2018	Förändring	Mandat	Förändring
Landskrona	34,2%	+ 8,5%	18	+ 4
Bollnäs	9,8%	+ 6,0%	4	+ 2
Höör	12,5%	+ 5,3%	5	+ 2
Arvidsjaur	8,7%	+ 3,9%	2	+ 1
Munkedal	6,9%	+ 3,8%	2	+ 1
Hörby	9,8%	+ 3,8%	4	+ 1
Ekerö	11,7%	+ 3,8%	5	+ 2
Gullspång	3,8%	+ 3,5%	1	+ 1
Älvsbyn	10,3%	+ 3,4%	3	+ 1
Åtvidaberg	5,2%	+ 2,9%	2	+ 1

Tabell 4. De tio kommuner i landet där Liberalerna gjort de största ökningarna i valet till kommunfullmäktige. Källa: Valmyndigheten.

Som synes finns det en stor geografisk spridning på de kommuner där Liberalerna har gjort de största framryckningarna. Här finns mellanstora städer och småkommuner, liksom kommuner i storstadsregioner och kommuner i ren glesbygd. Den förenande länken finns i ett framgångsrikt lokalt kampanjarbete och en tydlig liberal närvaro i kommunpolitiken.

Kommun	2018	Förändring	Mandat	Förändring
Landskrona	34,2 %	+ 8,5 %	18	+ 4
Skinnskatteberg	21,5 %	- 8,4 %	7	- 3
Täby	18,5 %	- 6,8 %	12	- 4
Dorotea	16,3 %	- 0,2 %	4	
Tjörn	15,1 %	+ 0,6 %	6	
Danderyd	15,0 %	- 2,0 %	7	- 1
Vellinge	13,8 %	- 0,4 %	7	
Kristianstad	13,7 %	- 0,4 %	9	- 1
Lund	13,4 %	+ 2,8 %	9	+ 2
Höör	12,5 %	+ 5,3 %	5	+ 2

Tabell 5. De tio kommuner i landet där Liberalerna erhöll högst väljarstöd i valet till kommunfullmäktige. Källa: Valmyndigheten.

Listan över de starkaste L-kommunerna sett till väljarstödet i kommunvalet är mer enhetlig. Även här toppar Landskrona listan, följt av Skinnskatteberg, Täby och Dorotea, tre andra kommuner med skilda förutsättningar som ett antal val har varit starka fästen för Liberalerna. I denna lista märks dock som helhet en tydlig övervikt för kommuner i tätbefolkade regioner, särskilt i de tre storstadslänen.

Kommun	2018	Förändring	Mandat	Förändring
Stockholm	10,1 %	+ 1,8 %	10	+ 1
Göteborg	7,2 %	- 0,9 %	6	- 1
Malmö	6,0 %	+ 0,6 %	4	+ 1
Uppsala	9,3 %	+ 1,0 %	8	+ 1
Linköping	9,0 %	+ 1,7 %	7	+ 1
Örebro	7,2 %	+ 0,6 %	5	+ 1
Västerås	11,1 %	+ 2,5 %	7	+ 2
Helsingborg	5,1 %	- 0,1 %	3	- 1
Norrköping	5,6 %	- 0,9 %	5	- 1
Jönköping	5,0 %	+ 0,4 %	4	
Umeå	5,8 %	- 0,3 %	4	
Lund	13,4 %	+ 2,8 %	9	+ 2
Borås	7,4 %	+ 1,1 %	5	
Huddinge	6,5 %	+ 0,4 %	4	
Eskilstuna	5,4 %	+ 0,4 %	4	
Nacka	8,0 %	- 0,4 %	5	
Gävle	7,1 %	- 0,5 %	5	

Tabell 6. Liberalernas resultat i kommunfullmäktigevalen i kommuner med fler än 100 000 invånare. Listan är sorterad efter folkmängd. Källa: Valmyndigheten.

Granskas Liberalernas resultat i landets allra största kommuner syns tydligt att framgångarna här också har fått genomslag på resultatet för landet som helhet. Bland kommuner med över 100 000 invånare finns en övervikt för kommuner där Liberalerna gick framåt, i flera fall med betydande siffror. Bland de sju kommunerna med fler än 150 000 invånare ökade Liberalerna i alla utom en. Det enda undantaget är Göteborg, där det nya lokalpartiet Demokraternas kraftiga framryckning bland borgerliga väljare fick effekt också på Liberalernas röstetal.

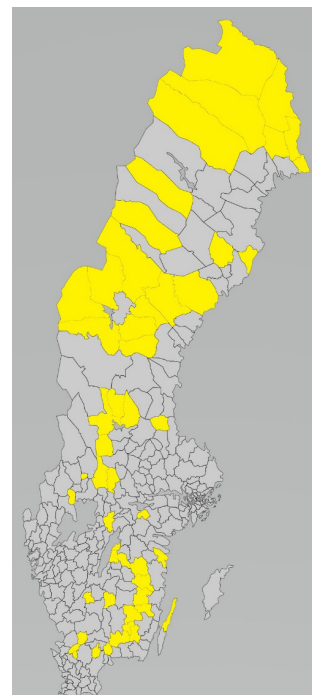
Resultatet i kommunvalet ger dock som helhet en blandad bild. De ljusa inslagen i bilden är som sagt att Liberalerna som helhet gick framåt. Det som är mycket oroväckande är att detta sker samtidigt som partiets tillbakagång fortsätter på många håll, särskilt i många mindre kommuner. Antalet kommuner där Liberalerna helt saknar representation har ökat från 29 föregående mandatperiod till 51. Aldrig förr har den liberala kommunkartan haft så många vita fläckar. Det handlar inte heller enbart om småkommuner – även i en medelstor kommun som Örnsköldsvik saknas numera Liberalerna på fullmäktigebankarna.

Kartbilden överst till höger visar hur starkt geografiskt koncentrerade Liberalernas svagaste kommuner är. Till att börja med finns det ett bälte av kommuner utan liberala fullmäktigemandat som börjar i Göingebygden i söder, fortsätter upp genom Smålands inland och slutar i de skogrika gränskommunerna mellan Småland och Östergötland. Ett annat bälte av kommuner utan liberal representation börjar i centrala Bergslagen och sträcker sig vidare upp mot Siljansbygden.

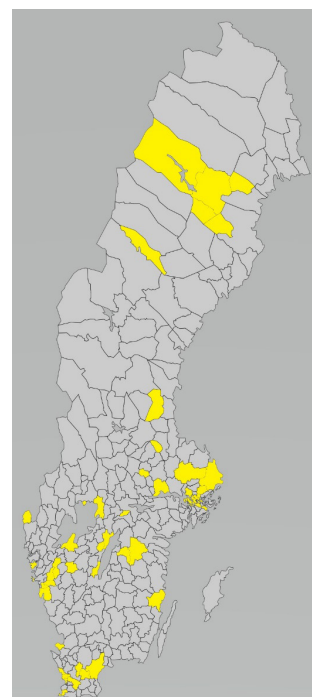
Jämtland och Ångermanland är ett annat påtagligt svagt område för Liberalerna. Det bör observeras att Liberalerna i dag bara har representation i en enda kommun i landskapet Jämtland, nämligen Östersund. Det fjärde sammanhängande området med många kommuner utan liberal representation är den övre delen av Norrbotten med Tornedalen och malmfältskommunerna.

Den ovanstående bilden kan ge intrycket av att läget i dessa landsdelar är hopplöst. Så är det inte. Det finns ingen väljargeografisk ödesmakt som gör att Liberalerna är dömt är förbli svagt i dessa kommuner. Vi påminner om att Liberalerna så sent som förra mandatperioden hade representation i de flesta av dessa kommuner. Ett slående faktum är också att det bland Liberalernas starkaste kommuner återfinns exempel på kommuner som har samma förutsättningar som kommunerna ovan. Dorotea i Västerbottens inland, till exempel, är ett av Liberalernas starkaste fästen i Sverige men omges i norr och söder av kommuner där Liberalerna i dag inte ens finns i kommunfullmäktige.

Kartbilden som visar Liberalernas starkaste kommuner ger ytterligare kraft åt denna iakttagelse. Visserligen finns det en överrepresentation av starka L-kommuner i de tre storstadsregionerna och andra folkrika regioner, men bilden är betydligt mer nyanserad än så. Ett antal av Liberalernas starkaste kommuner finns till exempel i Västerbottens och Norrbottens inland, sida vid sida med andra kommuner som är vita fläckar för Liberalerna. I Bergslagen finns många kommuner som saknar liberal representation, men också flera av de starkaste liberala kommunerna. Gullspång, Degerfors, Älvdalen och Älvkarleby är kommuner som tidigare utgjort vita fläckar men där Liberalerna nu har återtagit plats i fullmäktige.

Figur 1. De 51 kommuner där Liberalerna saknar fullmäktigemandat efter valet 2018. Källa: Valmyndigheten.

Figur 2. De 51 kommunerna med högst väljarstöd för Liberalerna i kommunfullmäktigevalet. Källa: Valmyndigheten.

Parti	Samlat valresultat	Förändring	Antal med ökning	Mandat	Förändring mandat	Vita fläckar
S	27,6 %	- 3,7 %	39	3 752	- 612	0
M	20,1 %	- 1,5 %	146	2 396	- 39	9
SD	12,7 %	+ 3,4 %	265	1 806	+ 482	2
C	9,7 %	+ 1,8 %	207	1 603	+ 192	5
V	7,7 %	+ 1,3 %	185	808	+ 58	12
L	6,8 %	+ 0,3 %	128	689	- 21	51
KD	5,2 %	+ 1,2 %	238	676	+ 161	39
MP	4,6 %	- 3,1 %	1	395	- 337	90

Tabell 7. Riksdagspartiernas sammanlagda valresultat i kommunalvalen 2018. Med "Antal med ökning" avses antalet kommuner där partiet gick framåt i valet. Med "vita fläckar" avses kommuner där partiet saknar mandat i fullmäktige efter valet. Källa: Valmyndigheten.

Moderaterna saknar fullmäktigeplatser i nio kommuner, i samtliga fall mindre industrikommuner eller kommuner i inlandet. Centerpartiet saknar representation i fem kommuner, huvudsakligen i samma områden som Moderaterna. Därmed har Centerpartiet efter många års frånvaro lyckats återfå fotfästet i samtliga storstadskommuner. Kristdemokraterna saknas i 39 kommuner, däribland Malmö och flera andra kommuner i tätbefolkade regioner men i huvudsak bland industrikommunerna och i inlandet. Vänsterpartiet saknar representation i tolv kommuner, varav flera är villadominerade kommuner i storstadsområdena och andra är mindre landsbygds- och industrikommuner. Hela 90 kommuner saknar representation från Miljöpartiet, huvudsakligen mindre landsbygds- och industrikommuner men även mellanstora kommuner som Örnsköldsvik och Varberg. Socialdemokraterna är representerade i samtliga kommuner och Sverigedemokraterna, slutligen, saknar efter årets framgångar endast mandat i två kommuner (Pajala och Arjeplog).

Även i kommunvalen ledde de samlade valresultaten till att Liberalerna kraftigt stärkte sina positioner. Antalet kommuner där Liberalerna ingår i kommunledningen ökade från 110 före valet till 151 enligt de preliminära siffrorna efter valet 2018.

Kommun	L i styre före valet	L i styre efter valet
Stockholm	Nej	Ja
Göteborg	Nej	Ja
Malmö	Nej	Ja
Uppsala	Nej	Ja
Linköping	Ja	Ja
Örebro	Nej	Nej
Västerås	Nej	Ja
Helsingborg	Ja	Ja
Norrköping	Ja	Ja
Jönköping	Ja	Ja
Umeå	Nej	Nej
Lund	Nej	Ja
Borås	Nej	Ja
Huddinge	Ja	Ja
Eskilstuna	Nej	Nej
Nacka	Ja	Ja
Gävle	Ja	Ja

Tabell 8. Liberalernas medverkan i styret i kommuner med fler än 100 000 invånare. Läget avser situationen direkt före valet 2018 respektive läget i januari 2019. Källa: Sveriges kommuner och landsting (SKL) samt respektive kommuner.

Förändringen blir desto tydligare om man ser till landets största kommuner. Bland de sjutton kommunerna med över 100 000 invånare är Liberalerna med i styret i fjorton kommuner, att jämföra med sju kommuner före valet. Liberaler ingår i styret för samtliga landets fem största kommuner, i tre fall med samtliga Allianspartier (varav ett fall även med Miljöpartiet) och i två fall i blocköverskridande styren. I fem kommuner innehar Liberalerna för närvarande posten som kommunstyrelsens ordförande: Dorotea, Kristianstad, Landskrona, Lund och Tjörn.

Väljarkår i rörelse

Efter denna genomgång av själva valresultatet i siffror är det nu dags att studera de underliggande förändringarna och sätta dem i relation till olika faktorer. Svensk väljarpinion har länge präglats av en trend mot ökande rörlighet. Allt färre väljare är samma parti trogna i val efter val, och allt fler väljare röstar på olika partier i valen till riksdag, landsting och kommun. Detta gäller i särskilt hög grad för Liberalerna, ett parti som länge karakteriserats av att ha många potentiella väljare men få väljare som är partiet troget i vått och torrt. När väljarkåren blir allt mer ombytlig i sina partival är det en förändring som påverkar Liberalernas förutsättningar med stor kraft.

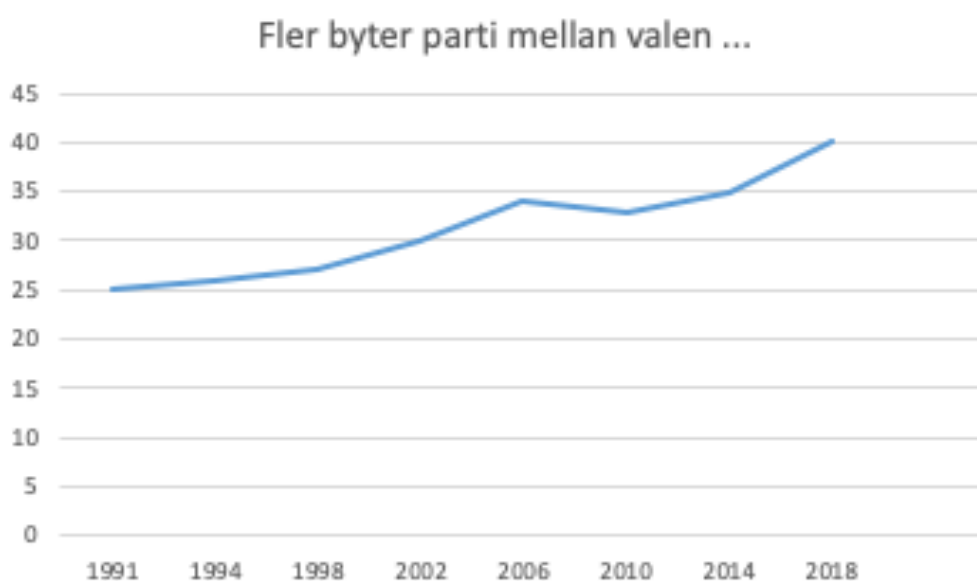

Diagram 6: Andelen väljare som bytt parti i riksdagsvalet från föregående val. Siffrorna i procent. Källa: Valu.

I flera decennier har en utveckling pågått där allt fler väljare byter parti från ett riksdagsval till nästa. Den utvecklingen såg ut att nå en tröskelnivå i början av 2010-talet, men i valet 2018 tog utvecklingen åter fart och nådde nya rekordnivåer. Hela 40 procent av de tillfrågade väljarna i SVT:s valundersökning uppger att de röstade på ett annat parti i riksdagsvalet 2018 än 2014.

... och bestämmer sig allt senare

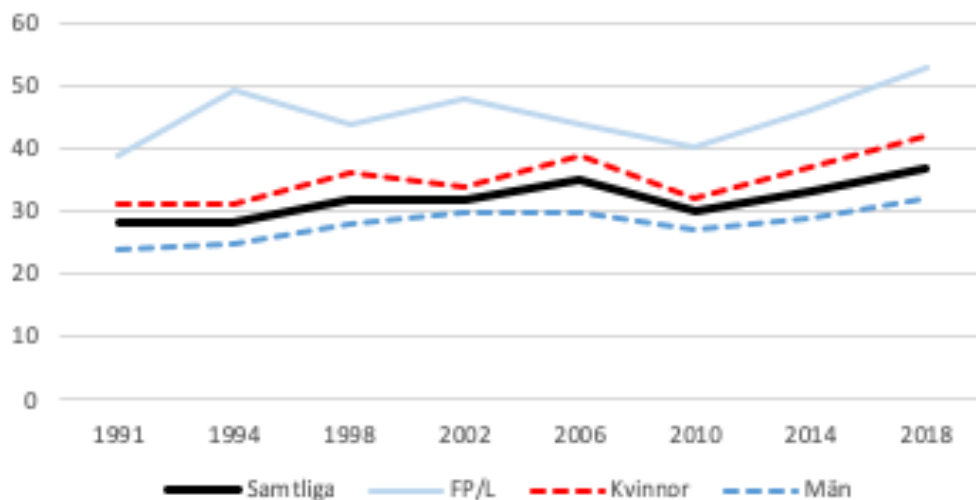

Diagram 7: Andelen väljare som bestämde sig sista veckan före valet. Siffrorna i procent. Källa: Valu.

Över tid sker också en utveckling – om än inte lika dramatisk – mot att väljarna definitivt bestämmer sitt partival allt senare. År 2018 uppgav 37 procent att det var sista veckan före valet som de avgjorde vilket parti de skulle rösta på, och bland Liberalernas väljare var det hela 53 procent som bestämde sig först sista veckan. I båda fallen är det den högsta notering som uppnåtts sedan SVT:s valundersökningar började.

Ett mönster som är bestående över tid är att kvinnor i något högre utsträckning än män uppger att de bestämmer sig sista veckan. Eftersom starkt liberalt laddade jämställdhetsfrågor fick ett stort genomslag i debatten de sista dagarna före valet är detta något att observera särskilt, vilket vi återkommer till i avsnittet ”Sakfrågor”.

Valt parti 2014	Valt parti 2018									
	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	FI	Annat
Vänsterpartiet	63	23	4	1	1	1	2	3	2	0
Socialdemokraterna	6	69	2	3	2	3	6	10	0	0
Miljöpartiet	13	27	36	9	4	2	4	2	1	0
Centerpartiet	1	8	3	51	8	10	14	5	0	0
Folkpartiet	1	8	1	16	41	8	18	5	1	0
Kristdemokraterna	1	5	1	7	5	53	13	13	0	0
Moderaterna	0	5	1	9	6	8	58	13	0	0
Sverigedemokraterna	1	4	0	1	0	2	5	86	0	1
Feministiskt initiativ	45	15	11	3	2	0	3	1	20	0
Annat parti	4	12	2	11	6	14	14	23	0	13

Tabell 9: Väljarströmmar mellan 2014 och 2018 års riksdagsval. Källa: Valu.

Den verklighet som partierna har att förhålla sig till är att de trogna kärnväljarna stadigt minskar i antal, och att väljarkåren i allt högre utsträckning byts ut mellan valen. Det gäller även partier i medvind. Bland de partier som hade framgångsval 2018 kan till exempel observeras att Centerpartiet tappade halva sin väljarkår från 2014, och att Kristdemokraterna och Vänsterpartiet tappade fyra väljare av tio. Det enda parti som klarar av att behålla sin trogna väljarkår är Sverigedemokraterna: nästan alla väljare som gav partiet sitt stöd 2014 gjorde detsamma också i förra årets val.

Liberalerna är i särskilt hög utsträckning ett parti som påverkas av denna detta. Vi har sedan mycket lång tid relativt få trogna väljare och hög rörlighet mellan valen, och 2018 års val bekräftar detta mönster. Bara drygt 40 procent av våra väljare 2014 valde att ge Liberalerna sin röst också i 2018 års val, vilket motsvarar cirka 2,2 procent av väljarkåren. Omräknat i antal väljare betyder det att knappt 140 000 personer av våra väljare 2018 också röstade på partiet 2014. Det är en väljaromsättning på ungefär samma nivå som 2014, då vi enligt Valu lyckades behålla 43 procent av väljarna från 2010 års val.

Samtidigt klarade Liberalerna alltså att bryta nedgångstrenden och notera en viss, om än liten, nettoökning. Detta beror på de väljarvinster vi hämtade hem från i första hand Moderaterna, i andra hand från Socialdemokraterna och Miljöpartiet.

Sedan länge är Moderaterna det parti som Liberalerna har det ojämförligt största väljarutbytet med. Moderaterna lyckades i slutet av 1970-talet etablera sig som ett brett allmänborgerligt parti, och från tid till annan har partiet också profilerat sig i värdeliberall riktning även om partiet också behåller sin förankring i den konservativa ideologin. Bland Moderaternas väljare är det en hög andel som pekar ut Liberalerna som näst bästa parti och vice versa. Vi kommer dock längre fram i denna rapport att peka på att detta mönster har förändrats påtagligt under den gångna mandatperioden.

Den bruttovinst som Liberalerna gjorde från Moderaterna motsvarar 1,4 procent av väljarkåren eller cirka 85 000 väljare, men samtidigt gick 1,0 procentenheter eller cirka 60 000 av våra egna väljare från 2014 i motsatt riktning. Den nettovinst Liberalerna gjorde från Moderaterna var därmed cirka 25 000 väljare eller 0,4 procentenheter.

Samtidigt tappade Liberalerna väljare till de två andra partierna på den borgerliga kanten. Centerpartiet tappade cirka 0,5 procentenheter av sina väljare till Liberalerna, men vann nästan det dubbla av våra väljare. Netto förlorade Liberalerna cirka 0,4 procentenheter till Centerpartiet. Det bör observeras att Centerpartiet gick in i valrörelsens slutskede med höga opinionssiffror och sedan tappade i slutskedet, men detta skedde alltså utan att Liberalerna kunde hämta hem en nettovinst av väljare från detta parti.

Det borgerliga parti Liberalerna brukar ha minst väljarutbyte med är Kristdemokraterna, och detta mönster bestod också 2018. Också här blev nettoresultatet negativt: Liberalerna vann cirka 0,2 procentenheter av Kristdemokraternas väljare från 2014, men cirka 0,4 procentenheter av Liberalernas väljare från 2014 gick åt andra hållet.

Från de två rödgröna regeringspartierna gjorde Liberalerna å andra sidan nettovinster. Från Socialdemokraterna vann vi cirka 0,6 procentenheter brutto, vilket efter en bruttoförlust på 0,4 procentenheter innebär en nettovinst på cirka 0,2 procentenheter. Utbytet med Miljöpartiet var ungefär hälften så stort, men också där blev nettot en väljarvinst på cirka 0,2 procentenheter. Med Vänsterpartiet har Liberalerna ett så begränsat väljarutbyte att det inte finns några mätbara väljarströmmar.

Med Sverigedemokraterna, slutligen, hade Liberalerna också 2018 ett negativt nettoutbyte. Andelen sverigedemokratiska väljare 2014 som gick över till Liberalerna är så låg att den inte var mätbar, medan andelen liberala väljare som gick åt motsatt håll utgjorde cirka 0,3 procentenheter.⁵ Ytterligare ett par enstaka promilleenheter av Liberalernas valresultat hämtades från spillrorna av Feministiskt initiativ samt från väljare som röstskolkat 2014 men nu bestämt sig för att rösta.

5 I 2014 års Valu underskattades kraftigt Sverigedemokraternas valresultat, vilket gjorde att siffrorna över väljarströmmar mellan SD och andra partier inte var helt rättvisande. I Valu för 2018 är skillnaden mellan SD:s beräknade valresultat inte lika stor i förhållande till det faktiska utfallet.

Vart gick 2014 års liberala väljare?

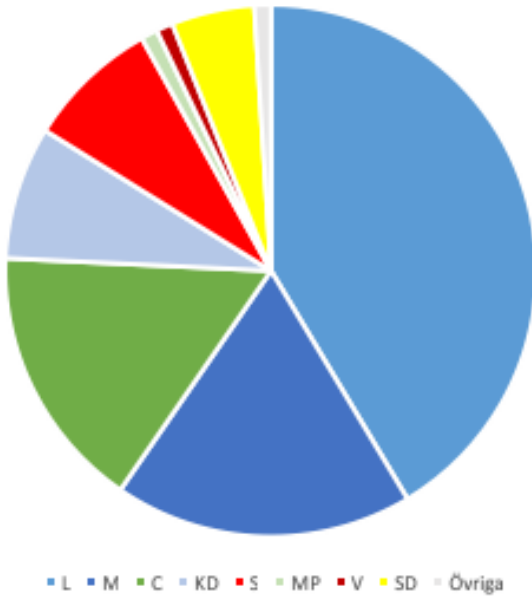

Diagram 8: Partival 2018 för de väljare som röstade på Liberalerna (Folkpartiet) i 2014 års val. Källa: Valu.

Varifrån kom 2018 års liberala väljare?

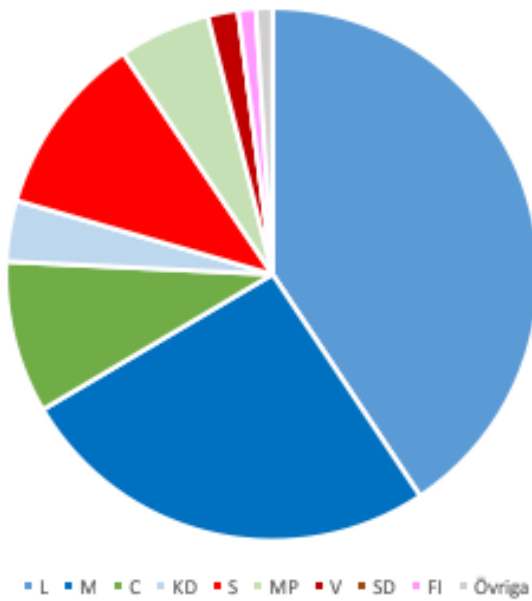

Diagram 9: Partival 2014 för de väljare som röstade på Liberalerna i 2018 års val. Källa: Valu.

Två olika väljarkårer

Den ökande rörligheten gäller inte bara partibyten mellan val, utan också röstdelningen mellan de tre val som äger rum på valdagen. Sedan lång tid har andelen väljare som röstar på olika partier i kommun- och riksdagsvalen ständigt ökat, och i 2018 års val nåddes en ny rekordnivå när hela 35 procent av väljarna uppgav att de röstade på olika partier till kommunfullmäktige och riksdag.

Diagram 10: Andel väljare som röstar på skilda partier i kommun- och riksdagsval. Källa: Valu.

Frågan är då om detta är något som påverkar Liberalerna i högre grad än andra partier. Vår bestämda uppfattning är att svaret är ja.

Det vore en allvarlig felsyn att tro att skillnaden mellan Liberalernas väljarkår i riksdagsval och kommunval är detsamma som skillnaden mellan de två olika valresultaten. I själva verket handlar det i allt högre utsträckning om två överlappande väljarkårer.

För att få ökad kunskap om skillnaderna i väljarkår mellan kommunval och riksdagsval har vi gjort en djupanalys av de rådata som ligger till grund för SVT:s vallokalsundersökning, det vill säga de 11 808 individuella anonymiserade enkätsvaren. En svaghet i detta är att vallokalsundersökningen gjordes på fyra orter i landet (Lund, Göteborg, Stockholm och Östersund) och att det är ovägda rådata vi utgått från. Eftersom två av dessa kommuner, Göteborg och Lund, har haft kommunalval med betydande genomslag för ett lokalparti som inte deltagit i riksdagsvalet har vi avgränsat våra beräkningar till de väljare som uppgett att de röstat på ett riksdagsparti i både kommun- och riksdagsvalen. Bland dessa väljare uppger 30,5 procent att de röstat på skilda riksdagspartier i de olika valen. Det är alltså något lägre än siffrorna över röstdelningen i den vägda Valu, men till detta behöver läggas alla de väljare som röstat på ett lokalparti och som av uppenbara skäl inte kan rösta på samma parti i riksdagsvalet. Detta höjer andelen röstdelare ytterligare. Sammantaget gör vi bedömningen att rådata för de fyra kommunerna på ett nöjaktigt om än inte heltäckande sätt kan användas för att illustrera mönster i röstdelningen mellan riksdagspartierna.

	Röst i kommunvalet								
Röst i riksdagsvalet	M	C	L	KD	S	V	MP	SD	Summa
M	70 %	9 %	8 %	4 %	6 %	0 %	1 %	2 %	100 %
C	10 %	63 %	10 %	3 %	8 %	1 %	5 %	0 %	100 %
L	12 %	10 %	65 %	3 %	6 %	1 %	3 %	0 %	100 %
KD	25 %	10 %	9 %	48 %	4 %	1 %	1 %	2 %	100 %
S	3 %	5 %	3 %	1 %	78 %	6 %	4 %	1 %	100 %
V	1 %	3 %	0 %	0 %	14 %	74 %	7 %	0 %	100 %
MP	1 %	5 %	3 %	1 %	15 %	11 %	63 %	0 %	100 %
SD	14 %	5 %	4 %	5 %	6 %	1 %	0 %	67 %	100 %

Tabell 10: Partival i kommunalvalet för de väljare som röstat på ett riksdagsparti i riksdagsvalet. Endast röster på riksdagspartierna har inkluderats. Källa: SVT Valu, rådata.

Ovanstående tabell visar hur påtaglig röstdelningen är. Endast 65 procent av de väljare som röstade på Liberalerna i riksdagsvalet, och som röstade på ett riksdagsparti i kommunvalet, valde att lägga sin röst på Liberalerna även då. Detta placerar vårt parti något under snittet bland riksdagspartierna. Allra starkast röstdelning fanns i år bland Kristdemokraternas väljare. Delvis är detta en matematisk effekt av att Kristdemokraterna gjorde ett svagare kommunalval än riksdagsval, men det illustrerar också att en del av Kristdemokraternas valframgång i riksdagsvalet kommer från allmänborgerliga väljare utan någon stark partiidentifikation.

För Liberalernas del kan noteras att röstdelningen är som mest påtaglig i förhållande till Moderaterna, vilket är föga förvånande eftersom väljarströmmarna mellan valen också är starkast gentemot detta parti. En viktig iakttagelse är dock att ungefär lika många av våra väljare i riksdagsvalet valde att i kommunalvalet rösta på Centerpartiet som på Moderaterna. På tredje plats kommer Socialdemokraterna, medan flödet till övriga riksdagspartier i kommunalvalet är mer begränsat.

	Röst i kommunvalet								
Röst i riksdagsvalet	M	C	L	KD	S	V	MP	SD	
M	67 %	13 %	16 %	12 %	4 %	1 %	2 %	5 %	
C	6 %	55 %	12 %	6 %	3 %	1 %	8 %	0 %	
L	4 %	6 %	50 %	4 %	1 %	0 %	3 %	0 %	
KD	9 %	6 %	7 %	61 %	1 %	0 %	1 %	2 %	
S	5 %	12 %	9 %	4 %	80 %	16 %	17 %	2 %	
V	0 %	3 %	1 %	1 %	5 %	74 %	11 %	0 %	
MP	0 %	3 %	2 %	2 %	3 %	6 %	59 %	0 %	
SD	8 %	4 %	4 %	10 %	2 %	1 %	0 %	90 %	
SUMMA	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	

Tabell 11: Partival i riksdagsvalet för de väljare som röstat på ett riksdagsparti i kommunalvalet. Endast röster på riksdagspartierna har inkluderats. Källa: SVT Valu, rådata.

Röstdelningen blir ännu mer dramatisk om analysen görs i motsatt riktning, det vill säga om vi studerar vilket parti i riksdagsvalet som respektive partis väljare i kommunalvalet röstade på. Bland de väljare som röstade på Liberalerna i kommunalvalet, och som röstade på ett riksdagsparti även i riksdagsvalet, var det endast hälften som röstade på Liberalerna också där. Det är den klart lägsta siffran bland alla riksdagspartier.

Att röstdelningen blir större i denna tabell är delvis en matematisk ofrånkomlighet eftersom Liberalerna gjorde ett bättre kommunalval än riksdagsval. Men det gjorde också Moderaterna och Centerpartiet. Dessa partier lyckades dock bättre än Liberalerna med att motivera sina väljare i kommunalvalet att även rösta på samma parti i riksdagsvalet.

I denna översikt över röstdelningen ska vi också kort beröra situationen i Göteborg, vars kommunalval 2018 blev särdeles dramatiskt: det helt nystartade partiet Demokraterna blev fullmäktiges näst största parti med nästan 17 procent av rösterna. Eftersom SVT:s vallokalsundersökning genomfördes bland annat i Göteborg har vi kunnat göra en särskild analys av hur många väljare som i just denna kommun uppgav att de röstat på ett riksdagsparti i riksdagsvalet men i kommunalvalet på ett annat parti än de åtta riksdagspartierna eller Feministiskt initiativ.

Föga förvånande kan vi konstatera att denna form av röstdelning var dramatiskt större i Göteborg, och allra tydligast märktes detta bland de väljare som i riksdagsvalet röstat på ett borgerligt parti eller Miljöpartiet. Andelen av dessa väljare som uppger att de i kommunalvalet röstat på ett lokalparti (eller noga räknat ett annat parti än riksdagspartierna eller Fi) var dubbelt så hög bland Moderaternas, Centerpartiets och Miljöpartiets väljare i Göteborg jämfört med snittet för de fyra kommuner där Valu genomfördes. Effekten var nästan lika stark bland Liberalernas väljare. En överrepresentation av röster på ett lokalparti märktes bland Göteborgsväljarna för alla åtta riksdagspartier, men allra tydligast var effekten alltså för borgerliga partier samt Miljöpartiet.

Av de Göteborgsväljare som uppgav att de röstade på Liberalerna i riksdagsvalet uppgav, enligt Valus rådata, var tionde att de röstade på ett lokalparti i kommunalvalet. Det officiella valresultatet för Liberalerna i Göteborg blev i riksdagsvalet oförändrat jämfört med 2014, medan vi i kommunalvalet tappade 0,9 procentenheter motsvarande just en tiondel av vår väljarandel 2014. Detta matematiska samband är en indikation på (men inget kausalt bevis för) att vår tillbakagång i kommunalvalet i Göteborg beror på det väljarflöde som uppstod till just Demokraterna.

Socioekonomiska faktorer

Liberalerna har länge varit ett tjänstemanna- och akademikerparti, ett mönster som står sig i riksdagsvalet 2018. Utbildningsnivån är den enskilt viktigaste faktorn som kan sättas i samband med att rösta på Liberalerna. Bland väljare som saknar grundskolekompetens har vårt parti ett väljarstöd på bara 1 procent, medan 11 procent av personer med forskarutbildning ger Liberalerna sitt stöd.

Utbildningsnivå	Väljarstöd
Ej grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)	1 %
Grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)	3 %
Examen från gymnasieskola, folkhögskola eller motsvarande	4 %
Eftergymnasial utbildning (ej högskola)	4 %
Studier eller examen på högskola/universitet	7 %
Studier eller examen på forskarutbildningsnivå	11 %

Tabell 12: Väljarstödet i riksdagsvalet 2018 för Liberalerna efter utbildningsnivå. Källa: Valu.

Detta återspeglas också i Liberalernas väljarstöd i olika sektorer på arbetsmarknaden. Liberalerna har enligt Valu mer än dubbelt så högt väljarstöd bland tjänstemän än bland arbetare (7 procent respektive 3 procent), medan vårt väljarstöd bland företagare ligger nära väljarandelen för väljarkåren som helhet (5 procent). Bland företagargruppen

jordbrukare, som särredovisas i Valu, är Liberalernas väljarstöd inte mätbart, medan Centerpartiet med 39 procent av rösterna i denna grupp befäster sin ställning som jordbrukarnas parti.

På arbetsmarknaden är Liberalernas väljarstöd klart högst bland Saco-anslutna väljare, där 9 procent röstar liberalt. Stödet bland TCO-medlemmar ligger enligt Valu på 6 procent, medan Liberalerna bland LO-anslutna väljare samlar 2 procent i väljarstöd. Samtliga dessa siffror ligger så nära siffrorna för 2014 att det inte går att skönja några mätbara förändringar.

Denna icke-förändring är i sig en viktig iakttagelse, eftersom 2014 års valanalys framhöll allvaret i att det liberala partiet tappat sin tidigare överrepresentation bland TCO-väljare. Tidigare har vårt parti hämtat ett övervägande stöd hos breda tjänstemannagrupper i stort, men från och med 2014 års val är det enbart i mer utpräglade akademikerkrken som vi fortsätter att vara särskilt starka.

Längre tillbaka i tiden hade dåvarande Folkpartiet starkare stöd bland kvinnor än bland män, men under senare årtionden har detta utjämnats och det går inte längre att se någon tydlig skillnad mellan könen vad gäller stödet för Liberalerna. 2018 års val var härvidlag inget undantag. Enligt Valu hade Liberalerna stöd hos 5 procent av kvinnorna och 6 procent av männen, vilket är en så liten skillnad att den inte är statistiskt säker.

Även i olika åldersgrupper är Liberalernas väljarstöd jämnt fördelat, vilket också detta är i linje med tidigare val. Enligt Valu röstade 5 procent av förstagångsväljarna på Liberalerna medan vår väljarandel låg på 4 procent i åldrarna 22–30 år samt 6 procent i åldrarna 31–64 år samt 65 år och uppåt. Även om detta tyder på en svag underrepresentation bland unga vuxna är skillnaderna så små att de inte bör betraktas som säkra.

Ett annat mönster som står sig i 2018 års val är att Liberalerna är underrepresenterade bland väljare som har sina rötter utanför Europa. Bastalen i Valu är så pass låga att siffrorna bör tolkas med försiktighet, men de pekar genomgående på att vårt väljarstöd bland personer som själva är uppvuxna utanför Europa eller har minst en förälder uppväxt utanför Europa är ungefär hälften av väljarstödet i väljarkåren som helhet. Däremot finns inga påtagliga tecken på svagare stöd bland väljare med rötterna i övriga Norden eller övriga Europa. Om några skillnader alls kan skönjas är det snarare en svag överrepresentation bland väljare med familjebakgrund i Europa utanför Sverige.

Liberalernas väljargeografi

Att Liberalerna är ett storstadsparti är en sanning, men inte hela sanningen. Bilden av våra geografiska styrkepunkter är mer komplex än så, och varje län och riksdagsvalkrets rymmer betydande skillnader inom sig. Detta gäller i synnerhet inom kommunpolitiken, men det märks också på resultatet i riksdagsvalet.

En av de viktigaste slutsatserna från 2014 års valrörelse var att det liberala partiet hade tappat sitt tidigare fotfäste i landets större städer utanför de tre storstadsregionerna. Från norr till söder har gamla residenstäder samt universitets- och högskoleorter ofta varit ställen där vårt parti haft ett starkare stöd än i riket som helhet. Denna överrepresentation försvann i 2014 års val, där utfallet blev att Liberalerna endast var starkare än riksgenomsnittet i de tre storstäderna samt deras kringkommuner. En prioriterad uppgift under den gångna mandatperioden har varit att vända denna utveckling och göra revansch i länens större kommuner.

När vi granskat Liberalernas väljargeografi ur detta perspektiv har vi utgått från den kommungruppsindelning som Sveriges kommuner och landsting (SKL) använder sedan 2017.⁶ Den nya indelningen fördelar Sveriges 290 kommuner i tre olika huvudgrupper och totalt nio kommungrupper. I huvudgruppen ”Storstäder och storstadsnära kommuner” finns dels de tre storstadskommunerna (definierade som kommuner vars största

6 En detaljerad lista över vilka kommuner som ingår i respektive kommungrupp finns i bilaga 5.

tätort har minst 200 000 invånare), dels pendlingskommuner nära storstad (definierade som kommuner med minst 40 procent i utpendling till storstad eller storstadsnära kommun).

Huvudgruppen ”Större städer och kommuner nära större stad” omfattar tre kommungrupper: större städer (kommuner med 40 000–199 999 invånare i kommunens största tätort), pendlingskommun nära större stad (kommuner med minst 40 procent i utpendling till större stad) och lågpendlingskommun nära större stad (kommuner med högst 40 procent i utpendling till större stad).

Slutligen finns huvudgruppen ”Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner”, som i sin tur omfattar fyra kommungrupper: mindre stad/tätort (kommuner med 15 000–39 999 invånare i kommunens största tätort), pendlingskommun nära mindre stad/tätort (kommuner med minst 30 procent i ut- eller inpendling till mindre stad/tätort), landsbygdskommuner (kommuner med färre än 15 000 invånare i största tätorten samt låg pendlingsandel) och landsbygdskommuner med besöksnäring (landsbygdskommuner som uppfyller kriteriet för besöksnäring avseende antal gästnätter och/eller omsättning i detaljhandel, hotellnäring och restaurangnäring i förhållande till invånarantalet).

Sett utifrån denna kommunindelning, hur blev utfallet för Liberalerna? Svaret är blandat. När det gäller riksdagsvalet är förändringarna i förhållande till 2014 års valresultat mycket likartade mellan de nio kommungrupperna, något som egentligen är förvånande med tanke på de socioekonomiska skillnaderna. Spannet mellan den kommungrupp där Liberalerna tappade respektive ökade mest är inte mer än 0,5 procentenheter.

Liberalernas största ökning kan noteras just i kommungruppen ”större stad”, där till exempel residensorter som Umeå, Västerås, Linköping och Halmstad placerar sig. Ökningen är dock inte mer än 0,16 procentenheter, vilket visserligen gör att denna kommungrupp åter placerar sig marginellt över rikssnittet men långt ifrån hämtar in det stora väljartapp som gjordes 2014. Den kraftigaste tillbakagången sker i gruppen landsbygdskommuner med besöksnäring, där Liberalerna backar med 0,4 procentenheter.

Diagram 11: Liberalernas valresultat i riksdagsvalet 2018 per kommungrupp samt förändringen jämfört med valet 2014. Alla siffror i procent. Källa: Valmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting.

Förändringar i väljarstöd 2010-14 och 2014-18

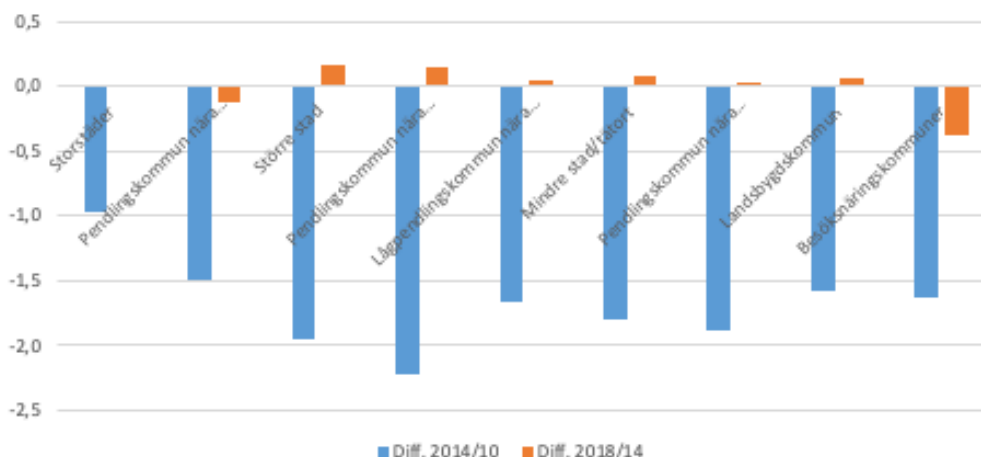

Diagram 12: Liberalernas förändring i väljarstöd i riksdagsvalen per kommungrupp från 2010 till 2014 samt från 2014 till 2018. Alla siffror i procent. Källa: Valmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting.

I kommunalvalen blev skillnaderna i valresultat mer påtagliga mellan kommungrupperna. Här var det i de tre storstäderna som Liberalerna sammantaget ökade allra mest, 0,8 procentenheter. Det bör dock noteras att Stockholm utgjorde dragloket för denna ökning, medan ökningen i Malmö var måttligare och Göteborg backade.

Den andra geografiska miljön där Liberalerna noterade märkbara framgångar var gruppen större städer tillsammans med sina omgivande pendlingskommuner. Det sammantagna resultatet i större städer som Uppsala, Västerås, Lund och Borås var en ökning på i snitt 0,5 procentenheter, medan ökningen i dessa städers pendlingskommuner var drygt 0,7 procentenheter. Liberalerna backade däremot märkbart i storstäderna pendlingskommuner, och även i mindre städer samt mer utpräglade landsbygdskommuner. Det är tydligt att det budskap som Liberalerna gick till val på 2018 hade större förutsättningar att få gehör bland väljare i befolkningstäta regioner. Resultatet blev, som vi sett ovan, att skillnaderna i det liberala partilandet växte: samtidigt som vi i många större städer noterade tydliga framgångar kunde vi också notera ett dystert rekord för antalet kommuner där vi inte ens fick mandat i kommunfullmäktige.

Väljarstöd i kommunvalen 2018

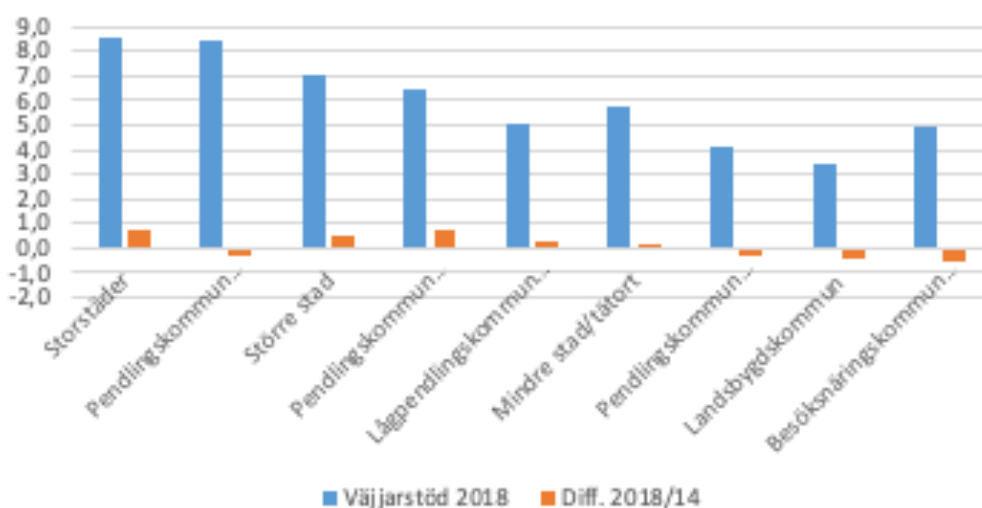

Diagram 13: Liberalernas valresultat i kommunalvalen 2018 per kommungrupp samt förändringen jämfört med valet 2014. Alla siffror i procent. Källa: Valmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting.

Förändringar i väljarstöd 2010-14 och 2014-18

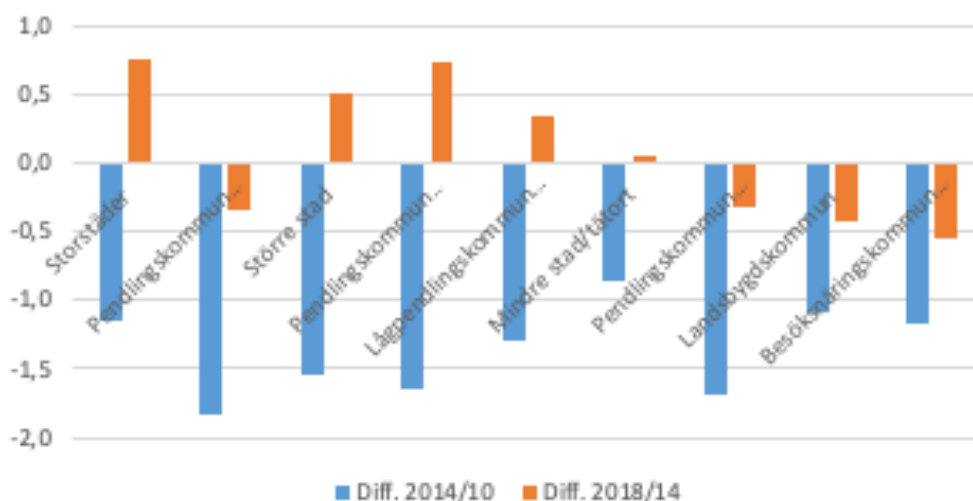

Diagram 14: Liberalernas förändring i väljarstöd i kommunalvalen per kommungrupp från 2010 till 2014 samt från 2014 till 2018. Alla siffror i procent. Källa: Valmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting.

För att få en korrekt bild av ovanstående väljargeografi måste man också ta hänsyn till att Sverige är ett högt urbaniserat land där det stora flertalet invånare bor i de större tätorterna och deras omgivningar. Hela 71 procent av Liberalernas röster i riksdagsvalet kommer från de tre första kommungrupperna, alltså storstäderna med pendlingskommuner samt de större städerna (69 procent i kommunalvalen). De fyra kommungrupper som utgör mindre tätorter samt landsbygdskommuner samlar totalt 18 procent av Liberalernas röster i riksdagsvalet (samma andel i kommunalvalen). Detta framgår av diagrammet här nedan.

För Liberalernas möjligheter att nå ett starkt valresultat i landet som helhet är alltså de befolkningstäta regionerna allra viktigast. För Liberalernas möjligheter att forma en politik som är relevant för liberalt sinnade i hela landet är alla nio kommungrupper strategiska.

Röster i riksdagsvalet 2018

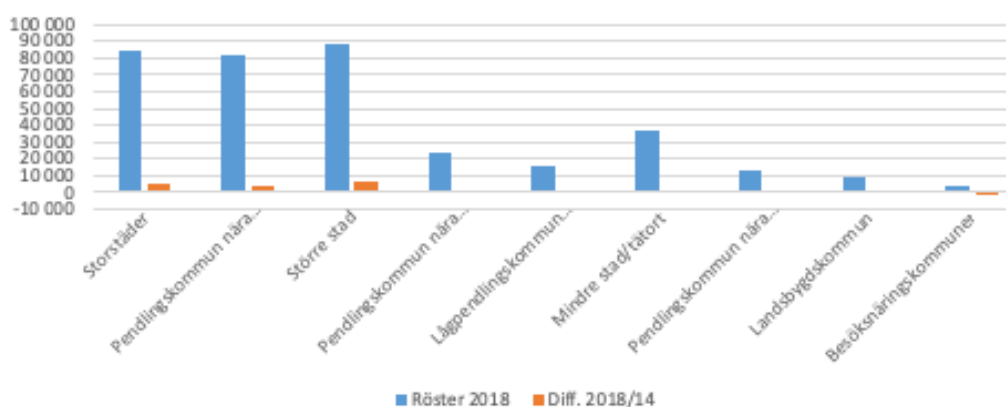

Diagram 15: Antal röster på Liberalerna i riksdagsvalet 2018 efter kommungrupp samt förändring jämfört med 2014. Källa: Valmyndigheten, Sveriges kommuner och landsting.

Drivkrafter för partival

SAKFRÅGOR

Svenska val är åsiktsdrivna och ideologiska. Oväntade replikskiften i en debatt, kampanjbudskapens utformning, partiledarens lyskraft – allt detta kan påverka dynamiken i en valrörelse och om stjärnorna står rätt också förstärka partiets möjlighet att få genomslag för sina budskap. Men i botten ligger väljarnas grundläggande uppfattning om vilka samhällsproblem som är mest angelägna, vilka övergripande värderingar som politiken bör präglas av och deras tilltro till partiernas förmåga att kombinera värderingar med kompetent politik.

I SVT:s vallokalsundersökning ställs varje val frågan om i vilken mån ett antal olika samhällsfrågor har betydelse för väljarens partival. De svarande får välja mellan fem olika svarsalternativ: ”mycket liten betydelse”, ”ganska liten betydelse”, ”varken stor eller liten betydelse”, ”ganska stora betydelse” och ”mycket stor betydelse”. De samhällsfrågor som prioriteras högst samlar i varje val en majoritet på skalans yttersta punkt, det vill säga att dessa frågor har ”mycket stor betydelse” för valet av parti.

Regelmässigt brukar frågor kring ekonomi, sjukvård och skola hamna i topp. I 2018 års vallokalsundersökning ligger sjukvård och skola på i princip delad förstaplats, medan tredjeplatsen intas av en fråga som brukar ligga längre ner på listan, nämligen jämställdheten mellan kvinnor och män. Detta är en markant avvikelse från det gängse mönstret.

För att förklara detta vill vi lyfta fram en övergripande och en mer specifik omständighet. Till att börja med skedde 2018 års valrörelse när Sverige befann sig på toppen av en rekordlång högkonjunktur, och under en lång följd av år har den offentliga sektorns ekonomi varit i god ordning. Det gör att frågor kring Sveriges ekonomi och sysselsättning – frågor med en typisk vänster–höger-dimension – inte prioriterades lika högt av väljarna i förra årets val som i tidigare valrörelser. I stället var det värderingsstyrda frågor om lag och ordning samt invandring och flyktingpolitik som fick ett starkare genomslag än vanligt. Den konfliktdimension som finns i jämställdhetsfrågorna har mer gemensamt med de senare frågorna.

Till detta ska läggas att en specifik jämställdhetsfråga, nämligen Sverigedemokraternas stöd för en inskränkt aborträtt, i själva valsprutan seglade upp som en fråga som fick stort utrymme i debatten. Detta var också en fråga som gav betydande genomslag åt främst Centerpartiet men även Socialdemokraterna, vilket märktes både i traditionella medier och i sociala medier. Detta speglas också i att Centerpartiets väljare i Valu lyfte fram jämställdheten som den enskilda sakfråga som hade allra störst betydelser för deras partival och att Centerpartiet, som brukar ha ett måttligt förtroende för sin jämställdhetspolitik, av väljarna placerades på delad förstaplats tillsammans med Moderaterna bland de borgerliga partierna vad gäller förtroendekapital i jämställdhetsfrågor. Vår slutsats är att väljarnas starka prioritering av jämställdhetsfrågorna är en avspeglning av sprängkraften i abortfrågan, som blev stor i valsprutan, och att detta framgångsrikt uppmärksammades av Centerpartiet.

Valet 2018 förutspåddes av många bli en folkomröstning om invandrings- och integrationspolitiken. Att flykting- och invandringspolitiken inte rankades bland valets allra viktigaste frågor har av vissa tolkats som att frågans betydelse överdrivits. Vi vill något nyansera den bilden.

Till att börja med står det klart att migrationspolitiken sett över längre tid har blivit ett område som av väljarna uppfattas som allt mer centralt. I 2010 års vallokalsundersökning var det 26 procent av väljarna som lyfte fram migrationen som en mycket viktig fråga, i 2018 års val var det 41 procent. Inget annat politikområde har under samma tid ökat lika kraftigt i betydelse. I eftervalsdebatten efter 2014 års val var det många bedö-

mare som pekade på att de politiska partierna hade underskattat migrationsfrågornas sprängkraft. I 2018 års vallokalsundersökning tillmäter väljarna dessa frågor ännu större betydelse än 2014.

Vi bedömer dessutom att invandrings- och integrationspolitiken i bredare mening också återspeglas i andra politikområden. Efter den akuta situationen 2015, när Sverige på kort tid tog emot fler asyl- och skyddsökande än vid någon tidigare period, har den politiska diskussionen rört sig från migrationspolitiken som sådan till hur de nyanlända ska kunna etablera sig och komma in i samhället i sitt nya hemland. När en misslyckad integration bidrar till otrygga bostadsområden och växande kriminalitet ställer det nya krav på rättsstaten och de sociala och förebyggande systemen. Men frågor om jobb till nyanlända och utmaningarna när det gäller skola, rättstrygghet och bostäder låter sig inte så enkelt fångas in under en och samma rubrik i vallokalsundersökningarnas prydliga frågeformulär. Det är inte osannolikt att en stor del av integrationsfrågorna – som inte är ett eget frågeområde i vallokalsundersökningarna – har påverkat många väljares överväganden när de prioriterar områden som sysselsättning, skola och lag och ordning.

	2010	2014	2018
Sjukvården	49 %	56 %	56 %
Skola och utbildning	54 %	59 %	55 %
Jämställdheten mellan kvinnor och män	37 %	38 %	48 %
Sociala välfärden	46 %	51 %	47 %
Lag och ordning	32 %	35 %	45 %
Svenska ekonomin	53 %	54 %	44 %
Äldreomsorgen	40 %	49 %	44 %
Pensionerna	33 %	40 %	41 %
Flyktingar/invandring	26 %	35 %	41 %
Sysselsättning	53 %	51 %	37 %
Din egen ekonomi	41 %	40 %	35 %
Skatterna	34 %	35 %	33 %
Miljön	34 %	34 %	33 %
Bostadsfrågan	–	34 %	32 %
Frågan om vinster i välfärden	–	34 %	32 %
EU	16 %	20 %	27 %
Företagens villkor	30 %	30 %	26 %
Energi och kärnkraft	30 %	28 %	26 %
Försvarsfrågan	–	20 %	22 %

Tabell 13: Väljarnas prioritering av olika sakfrågor i riksdagsvalen 2010–2018. Frågan löd: "Vilken betydelse har följande frågor för Ditt val av parti i riksdagsvalet i dag?" Siffrorna anger hur stor andel som anger svaret "mycket stor betydelse". Källa: Valu.

Detta svarar dock inte på frågan om vilka sakfrågor som Liberalernas väljare prioriterar allra mest. Liberalerna förblir ett parti med, i förhållande till sin storlek, exceptionellt starkt förtroende i en av valets huvudfrågor – skola och utbildning. Detta förhållande återspeglas också i de liberala väljarnas rangordning av frågorna i förhållande till väljarkåren i stort. I nedanstående tabell inkluderar vi även, för jämförelsens skull, den rangordning som gjorts av väljare som röstat på andra borgerliga partier samt på Socialdemokraterna.

	Alla	L	M	C	KD	S
Sjukvården	1	2	4	4	1	1
Skola och utbildning	2	1	3	2	2	3
Jämställdheten mellan kvinnor och män	3	5	11	1	11	4
Sociala välfärden	4	11	13	9	6	2
Lag och ordning	5	6	1	12	3	12
Svenska ekonomin	6	3	2	5	5	7
Äldreomsorgen	6	8	10	8	4	5
Pensionerna	8	14	12	14	7	6
Flyktingar/invandring	8	12	9	13	9	15
Sysselsättning	10	7	7	6	12	9
Din egen ekonomi	11	9	5	11	8	13
Skatterna	12	16	6	17	13	14
Miljön	12	13	19	3	18	11
Bostadsfrågan	14	15	16	16	15	10
Frågan om vinster i välfärden	14	19	18	18	19	8
EU	16	4	14	10	17	16
Företagens villkor	17	10	8	7	10	19
Energi och kärnkraft	17	18	17	15	14	17
Försvarsfrågan	18	17	15	19	16	18

Tabell 14: Väljarnas rangordning av olika sakfrågor i riksdagsvalet 2018. Frågan löd: "Vilken betydelse har följande frågor för Ditt val av parti i riksdagsvalet i dag?" Talen anger den inbördes rangordningen för väljarkåren i stort samt olika partiers väljare. Källa: Valu.

Skola, sjukvård och ekonomi – de tre första frågorna i de liberala väljarnas rangordning ligger väl i linje med den som väljarkåren i stort brukar prioritera. Här bör dock än en gång noteras att Liberalerna mindre väl än både Centerpartiet och Socialdemokraterna lyckades attrahera den grupp väljare som i 2018 års val satte jämställdhetsfrågorna allra högst.

Däremot lyckades Liberalerna påtagligt väl med att engagera den grupp väljare som sätter Europasamarbetet högst upp. Detta brukar inte vara en av väljarnas högst rankade frågor och var det inte heller i 2018 års val, men att Liberalerna lyfte fram EU-medlemskapets betydelse i valkampanjen och angrep Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet för deras krav på svenskt utträde ur EU appellerade starkt till den del av väljarkåren som känner starkt för Europasamarbetet. I 2014 års val rankades, enligt Valu 2014, EU-frågorna på plats 16 av 19 bland det dåvarande Folkpartiets väljare; i 2018 års val hamnade frågan på plats 4 bland Liberalernas väljare. Det indikerar att Liberalerna i just detta segment av väljarkåren fick ett noterbart genomslag. Den samlade effekten på valresultatet torde ha varit måttlig eftersom frågan förblev relativt lågt rankad.

	M	C	L	KD	S	V	MP	SD
Sjukvården	12 %	7 %	6 %	<u>14 %</u>	26 %	<u>10 %</u>	1 %	9 %
Skola och utbildning	13 %	5 %	<u>22 %</u>	4 %	23 %	8 %	3 %	7 %
Jämställdheten mellan kvinnor och män	10 %	<u>10 %</u>	<u>7 %</u>	8 %	20 %	<u>12 %</u>	2 %	7 %
Sociala välfärden	14 %	7 %	6 %	7 %	<u>30 %</u>	<u>10 %</u>	1 %	9 %
Lag och ordning	<u>23 %</u>	5 %	<u>7 %</u>	4 %	20 %	6 %	1 %	<u>19 %</u>
Svenska ekonomin	<u>30 %</u>	5 %	5 %	2 %	27 %	5 %	1 %	8 %
Pensionerna	15 %	5 %	4 %	7 %	27 %	8 %	1 %	10 %
Flyktingar/invandring	14 %	9 %	5 %	4 %	19 %	9 %	3 %	<u>25 %</u>
Sysselsättning	<u>25 %</u>	7 %	5 %	3 %	28 %	6 %	1 %	8 %
Din egen ekonomi	<u>29 %</u>	5 %	5 %	3 %	23 %	6 %	1 %	8 %
Skatterna	<u>30 %</u>	5 %	5 %	3 %	27 %	8 %	1 %	7 %
Miljön	8 %	<u>20 %</u>	3 %	3 %	10 %	6 %	<u>28 %</u>	8 %
Frågan om vinster i välfärden	18 %	6 %	6 %	4 %	21 %	<u>17 %</u>	1 %	7 %

Tabell 15: Väljarnas uppfattning om vilket parti som har den bästa politiken i olika sakfrågor. Frågan löd: "Vilket parti tycker Du har bäst politik när det gäller ...". Frågorna sorterade efter väljarnas övergripande prioriteringsordning. Källa: Valu.

Att ett visst partis väljare prioriterar en viss sakfråga innebär dock inte nödvändigtvis att de anser att det egna partiet har den bästa politiken för just den frågan. Ovanstående tabell visar hur stor del av väljarkåren som anser att ett visst parti har den allra bästa politiken, och de procenttal som strukits under visar de frågor där ett visst parti har ett starkare sakfrågeförtroende än väljarstöd i stort.

Som tidigare nämnts fortsätter Liberalerna att ha ett mycket högt förtroende i skolfrågor. Hela 22 procent rankar partiet allra högst, vilket är samma nivå som 2014. Även om Socialdemokraterna kommer något före med 23 procent innebär detta att Liberalernas förtroendesiffror i skolpolitiken är fyrfalt större än stödet i väljarkåren. Även på områdena jämställdhet samt lag och ordning finns en viss tendens till överrepresentation för Liberalerna, även om andra borgerliga partier i båda fallen ligger före.

En iakttagelse som bör göras är att Socialdemokraterna har större sakfrågeförtroende än väljarstöd endast på ett enda område, nämligen social välfärd. Moderaterna har däremot markant högre sakfrågeförtroende än väljarstöd på fem områden, nämligen ekonomi, skatter, plånboksfrågor ("din egen ekonomi"), sysselsättning och lag och ordning.

Likaså hade de fyra borgerliga partierna sammantaget sakfrågeövertag inom hela nio områden – däribland de tre av väljarna högst prioriterade – medan de tre rödgröna partierna sammantaget bara hade sakfrågeövertag på fyra områden. Ändå vann Alliansen inte valet.

PARTILEDARENS BETYDELSE

I takt med att valrörelsen blivit allt mer medialiserad har partiledarens betydelse för valet av parti gradvis ökat. Oavsett om kommunikationen sker via traditionella medier eller sociala medier är partiledaren alltid den allra viktigaste budbäraren.

Val	M	C	L	KD	S	V	MP	SD	Snitt
1998	26 %	6 %	7 %	31 %	12 %	17 %	7 %		15 %
2002	14 %	14 %	16 %	28 %	24 %	19 %	6 %		17 %
2006	31 %	20 %	11 %	23 %	17 %	12 %	13 %		18 %
2010	45 %	25 %	20 %	25 %	19 %	13 %	18 %	27 %	24 %
2014	45 %	22 %	19 %	22 %	24 %	19 %	14 %	38 %	25 %
2018	31 %	34 %	17 %	35 %	20 %	23 %	7 %	45 %	27 %

Tabell 16: Partiledarens (eller språkrörets) betydelse för partival 1998–2018. Frågan löd: "Vilken betydelse hade partiledaren för Ditt val av parti i riksdagen i dag?" Siffrorna anger andelen av respektive partis väljare som uppgav att partiledaren var mycket betydelsefull för valet av parti. Källa: Valu.

Denna iakttagelse får dock inte leda till den felaktiga slutsatsen att partiledaren är den viktigaste faktorn bakom valet av parti. Som framgår av ovanstående tabell förblir det en kraftig majoritet av väljarkåren som uppger att partiledaren inte någon särdeles betydelsefull faktor för valet av parti. Det som inträffat är att den minoritet som fäster stort avseende vid partiledaren gradvis har ökat, från ungefär en sjättedel till ungefär en fjärdedel av väljarkåren.

Liberalernas väljare brukar i lägre utsträckning än andra partiers väljare uppge partiledaren som en mycket betydelsefull faktor vid partivalet, och valet 2018 var inget undantag. Andelen liberala väljare som utpekar Jan Björklund som mycket betydelsefull för valet av parti ligger stabilt kring samma nivå som i tidigare val, och siffran är högre än motsvarande siffra vid framgångsvalet 2002.

Partiledarfaktorn var vid 2018 års riksdagsval allra störst för Sverigedemokraterna: nästan hälften av SD:s väljare utpekar Jimmie Åkesson personligen som mycket betydelsefull för partivalet. Därmed tangeras de rekordnivåer som Fredrik Reinfeldt uppnådde mot slutet av sin partiledartid. Även för Kristdemokraterna och Centerpartiet har partiledarens person varit påtagligt viktig för valresultatet 2018.

VÄNSTER-HÖGERSKALAN

Den traditionella vänster-högerskalan fortsätter att ha en stark definierande funktion i svenska väljares syn på politik och politiska partier. Det betyder inte att den är okomplicerad eller att den ger ett uttömmande svar på frågan om väljarnas och partiernas ideologiska position. Snarare bör den ses som en indelningsram som ger det övergripande svaret på vad som är den mest näraliggande orienteringsriktningen, främst i frågor som handlar om ekonomisk politik, företagande, arbetsmarknad och skatter.

I vallokalsundersökningen får de svarande ange sin position längs en femgradig vänster-högerskala. Vad som läggs i begreppet "vänster" och "höger" överläts till den svarande själv att avgöra. På det övergripande planet märks en tydlig korrelation mellan förskjutningarna längs vänster-högerskalan och de traditionella blockens: sammantaget övertag för alternativen "klart till vänster" och "något till vänster" brukar betyda att de tre rödgröna partierna blir större, och vice versa. 2018 års val bryter detta mönster, eftersom de två högeralternativen sammantaget blev större än de två vänsteralternativen utan att Alliansen för den skull lyckades bli det största av de traditionella blocken.

Väljarkåren och vänster–högerskalan

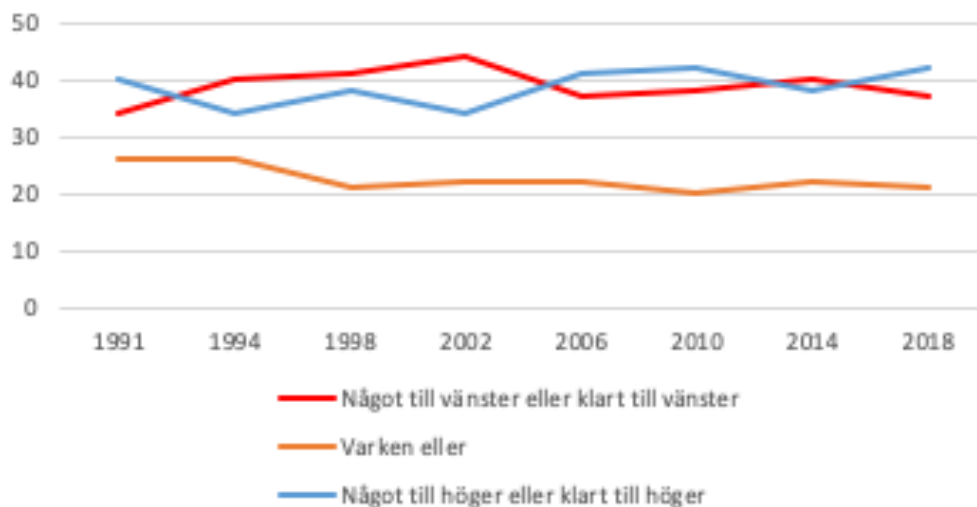

Diagram 16: Väljarkårens självvalda placering på en femgradig vänster–högerskala 1991–2018. Alla siffror i procent. Källa: Valu 2018.

För Liberalernas del märks en viss förändring i utjämnande riktning, men sammantaget består det tydliga mönstret att en majoritet av Liberalernas väljare definierar sig som ”något till höger” eller ”klart till höger”. Denna andel var som högst när blockpolitiken kulminerade i valet 2010, då samtliga dåvarande sju riksdagspartier tydligt definierade sig som tillhörande ett av två distinkta block, medan andelen var som lägst 1994 när dåvarande Folkpartiet i valrörelsen tydligt höll öppet för två olika regeringsalternativ varav ett var blocköverskridande.

Liberalernas väljare och vänster–högerskalan

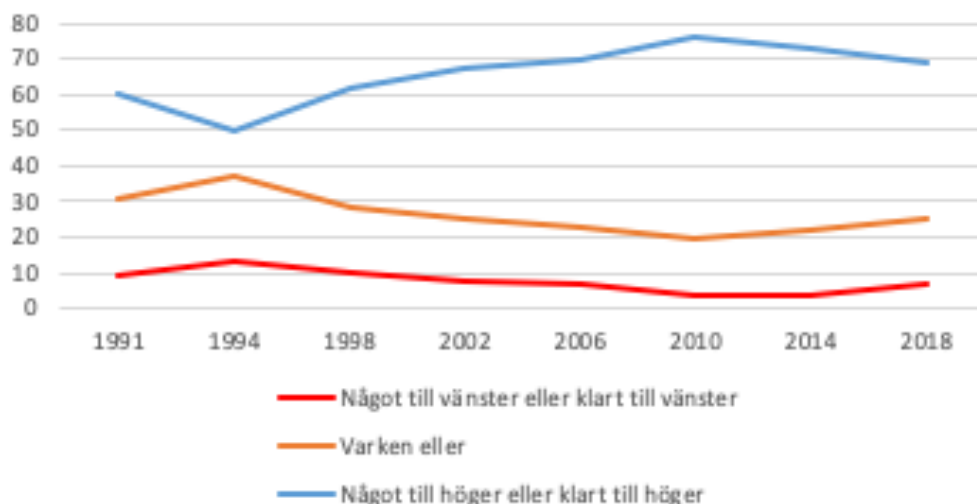

Diagram 17: Liberalerna väljares självvalda placering på en femgradig vänster–högerskala 1991–2018. Alla siffror i procent. Källa: Valu 2018.

Frågan är dock, som sagt, vad denna vänster–högerdimension mäter. Är det i första hand en deklaration om vad som är förstahandsvalet för att söka samarbeten, eller handlar det om en ideologisk högerpositionering? Sanningen är att bilderna ovan visar en starkt förenklad bild av en mer komplex verklighet.

Även om högersidan hade övertaget i Valu 2018 var det förhållandevis få väljare som definierade sig som klart till höger. I de oviktade rådata var det bara 14 procent som angav denna ytterposition. Ytterligare 25 procent angav sig stå något till höger, 20 procent förklarade sig stå i mitten, 21 procent något till vänster och 20 procent klart till vänster. (Att diagram 16 ändå visar övervikt för högersidan beror på att siffrorna viktats för att ta hänsyn till skillnaden i väljaropinion mellan de fyra kommuner som ingick i Valu och riket som helhet.)

För Liberalernas del visar det sig i oviktade rådata att 58 procent av våra sympatisörer i riksdagsvalet definierar sig som ”något till höger”, men vara 11 procent som ”klart till höger”. De som anger sig som ”något till vänster” utgör sex procent, medan endast 1 procent anger sig vara ”klart till vänster”.

Beroende på vilket svar man vill ge på frågan ovan ges olika bild av vilka förutsättningar Liberalernas position på vänster–högerskalan ger vårt parti. Om svarsalternativen ”något till vänster” och ”något till höger” ses som en del av ett bredare politiskt mittfält framtonar Liberalerna som ett starkt förankrat mittenparti. Om däremot den politiska mitten ges en snävare definition, där enbart de som uttryckligen valt mittenposition ingår, placerar sig Liberalerna på den högra sidan i det politiska fältet.

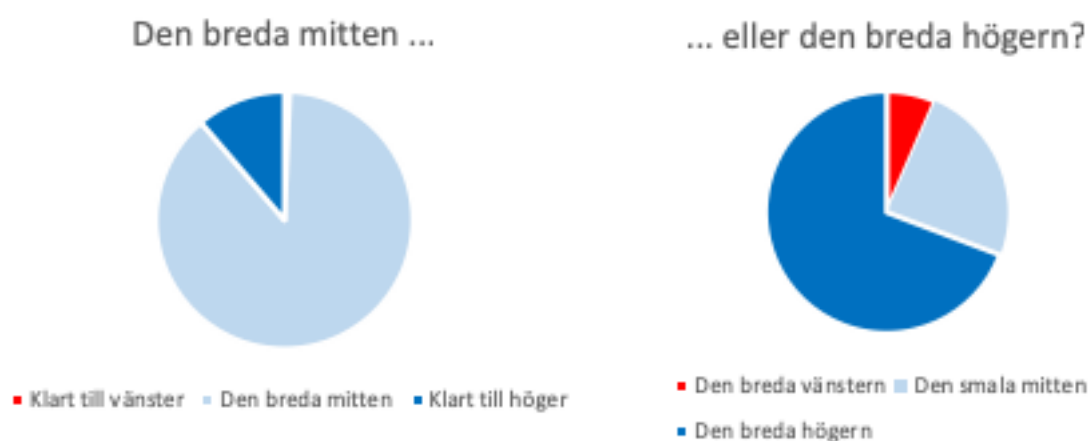

Diagram 18 och 19. Liberalernas väljares självvalda position längs vänster–högerskalan. I diagram 18 har alternativen ”något till vänster”, ”varken till vänster eller till höger” och ”något till höger” lagts samman till ”den breda mitten”. I diagram 19 har alternativen ”klart till vänster” och ”något till vänster” lagts samman till ”den breda vänstern” och motsvarande för alternativen ”klart till höger” och ”något till höger”. Källa: Valu 2018, rådata.

Diagrammen ovan illustrerar detta genom att visa exakt samma väljardata på två olika sätt. Betraktas de tre mittenalternativen som delar av samma breda politiska mittfält, om än med olika vänster- och högerschatteringar, finner vi att hela 88 procent av Liberalernas väljarkår går att hitta här. Betraktas däremot de två högeralternativen som delar av samma breda högerspektrum är det här som tyngdpunkten ligger med 69 procent, medan endast 24 procent intar en mittenposition.

GAL-TAN-SKALAN

Den traditionella vänster–högerskalan har aldrig varit en uttömmande beskrivning av politikens konfliktdimensioner. Från tid till annan har förslag lanserats om att komplettera den med andra mått för att beskriva intressekonflikter, till exempel mellan miljöhänsyn och materiell tillväxt eller mellan lokalt självbestämmande och nationella enhetslösningar.

En kompletterande dimension som börjat komma till användning är den så kallade GAL-TAN-skalan. Efter att begreppet formulerades inom statsvetenskapen kring millennieskiftet har det på senare år fått genomslag i den allmänna debatten för att

sammanfatta de åsiktskonflikter som inte handlar om ekonomi och fördelningspolitik, utan om identitet och kultur. Med uttryckets engelska innebörd står GAL för "Green, Alternative, Libertarian" och "TAN" för "Traditional, Authoritarian, Nationalist". Det ska understrykas att L-et i GAL alltså inte syftar på liberal, utan snarare på det som på svenska kallas libertariansk eller libertär, alltså att eftersträva ett samhälle där statens inflytande är det minsta över huvud taget möjliga.

GAL-TAN-skalan är långt ifrån invändningsfri, bland annat eftersom de båda begreppen sammanfattar ståndpunkter som inte har så mycket gemensamt och som i enskilda fall snarare ligger på skalans motsatta ändar. Ett exempel på detta är miljöaktivister som förespråkar långtgående frihetsinskränkningar – i vissa fall rentav avskaffad demokrati – för att kunna genomdriva åtgärder i syfte att rädda planeten. Det är också svårt att veta var en varm anhängare av en ambitiös svensk välfärdsstat, onekligen ingen ovanlig ståndpunkt, egentligen ska placeras. Det relativt höga skattetryck som råder i en sådan stat innebär en förflyttning bort från den libertarianska positionen ned till skalans andra ände, särskilt om personen i fråga dessutom förespråkar välfärdslösningar inom nationalstatens ram. Detta implicerar dock inte nödvändigtvis att personen i fråga har mer gemensamt med traditionsbundna och auktoritärt sinnade människor än med dem som bejakar mångfald i livsstilar.

Alla dessa invändningar till trots konstaterar vi att GAL-TAN-skalan, med sina ofullkomligheter, kan användas för att uttrycka något väsentligt om politikens konfliktdimensioner vid sidan av de ekonomiska. I synnerhet gäller det de nya eller nygamla värdekonflikter som följer i globaliseringen kölvatten, till exempel om europeiskt samarbete och internationell frihandel. Här finns också gamla värdekonflikter om traditionens roll, religionens ställning i samhället eller synen på jämställdhet och hbtq-rättigheter.

Men det ämne som i svensk debatt allra mest har kommit att definiera positionerna längs GAL-TAN-skalan är paret migration/integration och då allra främst migrationspolitiken. En sak som ofta framhållits i diskussionen är att GAL-TAN-dimensionens konfliktfrågor i högre utsträckning är så kallade antingen-eller-frågor. Det går att kompromissa om skattetrycket, men inte om religion. Fördelningspolitiken kan skruvas en aning åt ena eller andra hållet, men när det gäller EU-medlemskap går det bara att rösta ja eller nej.

Det svenska debattklimatet i migrationspolitiska frågor har i hög grad tenderat att föras längs dessa konfliktlinjer. Samtidigt är migrationsfrågorna fyllda av komplexa målkonflikter där tungt vägande intressen måste vägas mot varandra. Endast mellan de nordiska länderna, som har likartade välfärdsystem och ett tätt sammanflätat samarbete, råder i dag fullkomligt fri in- och utvandring. Inget etablerat parti förespråkar helt fri global rörlighet för människor, annat än som en mycket långsiktig vision som skulle kunna bli möjlig i en framtid när den globala välståndsutvecklingen nått tillräckligt långt. Men i den verklighet där vi befinner oss här och nu behöver varje parti beskriva vilka principer som ska råda för invandring till landet, och detta innebär avvägningar.

Inför den rådande verklighetens mycket stora utmaningar har Liberalerna delvis lagt om sin migrationspolitik. Detta har skett under intensiv intern debatt, där både förespråkare av och motståndare till positionsförändringen har använt goda liberala argument. Att migrationspolitiken i svensk debatt har kommit att bli symbolen framför andra för en värdedimension med stor ideologisk sprängkraft har gjort frågan särskilt svårhantlad för ett idéparti som Liberalerna.

Vi menar också att de interna åsiktsskillnaderna i migrationspolitiken har fungerat tillbakahållande för partiets möjligheter att utåt kommunicera sin ståndpunkt, en ståndpunkt som sannolikt har betydande stöd hos stora väljargrupper nära Liberalerna. Vi konstaterar detta samtidigt som vi vill understryka att en livaktig debatt är politikens livsluft. Men en valrörelse ska utföras av människor, och människor kan välja vilka frå-

gor de vill ta upp. Vår bedömning är att partiets ambassadörer – valarbetare, gräsrotter och kandidater på olika nivåer – till viss del avstod från att diskutera migrationspolitik därför att de kände osäkerhet inför frågan.

Vi anser att Liberalernas position längs GAL–TAN-skalan i väljarna är mer svårbedömd än längs vänster–högerskalan, vilket i sin tur har försvårat partiets möjlighet att växa. Detta handlar inte om valet av sakfrågor. Vi vill till exempel kraftfullt invända mot det slarviga tänkandet att vissa frågor – som rättspolitik eller försvar – per automatik hamnar i TAN-änden.

Snarare handlar det om vikten att ha en sammanhängande argumentation där enskilda sakfrågorna hela tiden knyts till partiets samhällsvision. Ett parti som försvarar varje människas frihet och rätt att välja sin egen livsväg kan till exempel aldrig välja att blunda för det frihetshot som följer av att rättsstaten inte fungerar.

Även miljö- och hållbarhetsfrågor är viktiga markörer i GAL–TAN-skalan. Även om vårt parti har många konkreta policyförslag och får högt betyg för dessa av svenska miljöorganisationer valde vi dock att ha en relativt låg profil i debatten om miljöfrågor. Också detta ämne rymmer dock många avvägningar där ambitiösa miljöåtgärder måste gå hand i hand med kompensatoriska åtgärder för att inte drabba människors möjligheter att få vardagen att gå ihop.

REGERINGSFRÅGAN

En sammanhållen Alliansregering med Liberalerna, Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna var det starkaste regeringsalternativet i 2018 års val, både räknat i mandat för de ingående partierna och i väljarnas preferenser. Men även om ungefär 40 procent av väljarna röstade på ett Alliansparti var bilden av Alliansväljarnas preferenser i regeringsfrågan mer splittrad. När väljarna i Valu 2018 fritt fick beskriva sin önskeregering var det bara 11 procent av de svarande som räknade upp de fyra Allianspartierna och stannade vid det. Det placerade visserligen en Alliansregering på förstaplatsen bland väljarnas önskeregeringar (framför en rent socialdemokratisk regering, som fick 9 procent, och en rent sverigedemokratisk regering, som fick 7 procent), men visar att varken Allianssidan eller den rödgröna sidan på förhand hade intecknat ett entydigt stöd för något regeringsalternativ.

Strukturellt är det tydligt att blocktänkandet i högsta grad var levande även inför 2018 års val. Partiernas väljare gav klara preferenser om att önskeregeringen allra helst skulle omfatta enbart partier från det egna blocket enligt den traditionella vänster–högerskalan. Sett över lite längre tid märks dock likafullt vissa underliggande förskjutningar. Först och främst har Socialdemokraternas väljare blivit betydligt mer öppna för blocköverskridande samverkan även i form av regeringssamarbete. Den minoritet i Moderaterna och Kristdemokraterna som helst ser en regering där även SD ingår är ännu liten, men har vuxit till att bli större än den minoritet i dessa partier som är öppen för blocköverskridande regeringssamverkan med något rödgrönt parti.

		Enbart rödgröna	Enbart allianspartier	Minst ett alliansparti och minst ett rödgrönt parti, men inte SD	Regering där SD ingår
S	2010	84	1	12	3
	2014	68	1	13	5
	2018	57	2	30	2
FP/L	2010	1	71	24	4
	2014	2	68	23	4
	2018	1	68	26	2
C	2010	1	71	26	2
	2014	2	67	23	2
	2018	1	60	33	1
M	2010	1	80	16	4
	2014	1	75	14	8
	2018	1	71	10	15
KD	2010	1	82	14	2
	2014	2	76	14	5
	2018	1	71	12	14
SD	2010	9	4	1	86
	2014	5	4	3	87
	2018	3	4	1	87

Tabell 17: Partisympatisörernas föredragna regering efter traditionell blockindelning. Frågan löd: "Vilket eller vilka partier skulle Du helst vilja ha med i regeringen efter dagens val?" Källa: Valu 2010, Valu 2014 och Valu 2018.

Vi har anledning att studera denna fråga mer i detalj, eftersom denna övergripande bild inte ger hela sanningen om hur partiernas sympatisörer förändrat sin syn på övriga partier som tänkbara regeringspartner. Nedanstående tabell visar att de olika partiernas väljarkårer förändrat sin syn på regeringskonstellationer. Eftersom siffrorna är ovägda och bastalen för de mindre partierna är låga får förändringarna bedömas med viss försiktighet, men det finns några förskjutningar som bör uppmärksammas särskilt.

Parti	Andel som önskar ha respektive parti i regeringen															
	V		S		MP		C		L		KD		M		SD	
V	95	0	63	-2	53	-7	11	+7	5	+3	1	-1	2	-1	2	-2
S	37	-2	94	0	34	-9	25	+19	15	+8	4	+1	9	+3	3	-2
MP	48	+6	71	+9	97	+1	37	+23	20	+8	3	-2	5	-5	2	0
C	6	+3	27	+13	21	+2	97	+2	60	-4	33	-15	50	-18	2	0
L	4	+2	21	+4	12	-4	67	-1	97	+2	39	-9	60	-13	3	-1
KD	2	-1	10	-1	6	-7	53	-14	55	-14	94	-1	74	+2	15	+10
M	2	0	9	0	5	-6	47	-11	54	-7	48	-2	97	-1	17	+9
SD	3	-5	11	-13	2	-5	5	-8	8	-8	31	+17	45	+15	92	+5

Tabell 18: De partier som respektive partis väljare vill ha med i regeringen. Siffrorna anger den andel av respektive partis väljare som önskar ha partiet i fråga med i regeringen, samt förändringen jämfört med 2014. Alla siffror i procent. Frågan löd: "Vilket eller vilka partier skulle Du helst vilja ha med i regeringen efter dagens val?" Ovägda siffror. Källa: Valu 2014 och Valu 2018.

En sådan är tendensen till skiktning mellan å ena sidan Liberalerna och Centerpartiet och å andra sidan Moderaterna och Kristdemokraterna. Bland samtliga borgerliga partiers väljare finns ett övervägande stöd för borgerlig samverkan, men Liberalernas och Centerpartiets väljares känslor för Moderaterna och Kristdemokraterna har svalnat märkbart jämfört med åren då partierna satt i samma regering och en motsvarande dämpning av känslorna finns bland Moderaternas och Kristdemokraternas väljare gentemot L och C. Bland M- och KD-väljare är det ungefär hälften som tydligt utpekar Liberalerna som koalitionspartner i en kommande regering.

Bland samtliga partiers väljare – utom bland de väljare som röstar på just Sverigedemokraterna – finns ett mycket starkt avståndstagande till tanken på att ha Sverigedemokraterna med i nästa regering. Den minoritet bland Moderaternas och Kristdemokraternas väljare som är positiva till den tanken har dock ökat. Vi vill understryka att ökningen sker från mycket låga nivåer till låga nivåer. Ändå innebär detta, enligt vallokalsundersökningen, att den minoritet bland M- och KD-väljare som är öppen för regeringssamverkan med SD är större än den minoritet som är öppen för blocköverskridande regeringssamverkan med MP eller S. Bland övriga partiers väljare finns inga tydligt observerbara förändringar i synen på SD som tänkbart regeringsparti.

Denna förändring ligger, föga förvånande, i linje med vad väljarforskningen visar om partisympatisörernas åsikter i stort om de svenska partierna. Åsiktsmönstret är överlag mycket stabilt och följer i stort den traditionella blockindelningen, men de två figurerna nedan visar att vissa förskjutningar ägt rum. Den första figuren visar partisympatisörernas uppfattningar enligt den nationella SOM-undersökningen 2017, medan den andra figuren visar motsvarande uppfattningar enligt 2018 års valundersökning. Även här syns en viss förskjutning bland Moderaternas väljare, som innebär att avståndstagandet mot Socialdemokraterna och Miljöpartiet är ännu större än avståndstagandet mot Sverigedemokraterna. Vi vill än en gång betona att detta inte får tolkas som att den generella opinionen bland Moderaternas väljare har blivit mer positiv. En klar majoritet av de moderata sympatisörerna tar starkt avstånd från SD. Det som har inträffat är dock att den minoritet som har en mer accepterande eller rentav positiv syn på SD har vuxit.

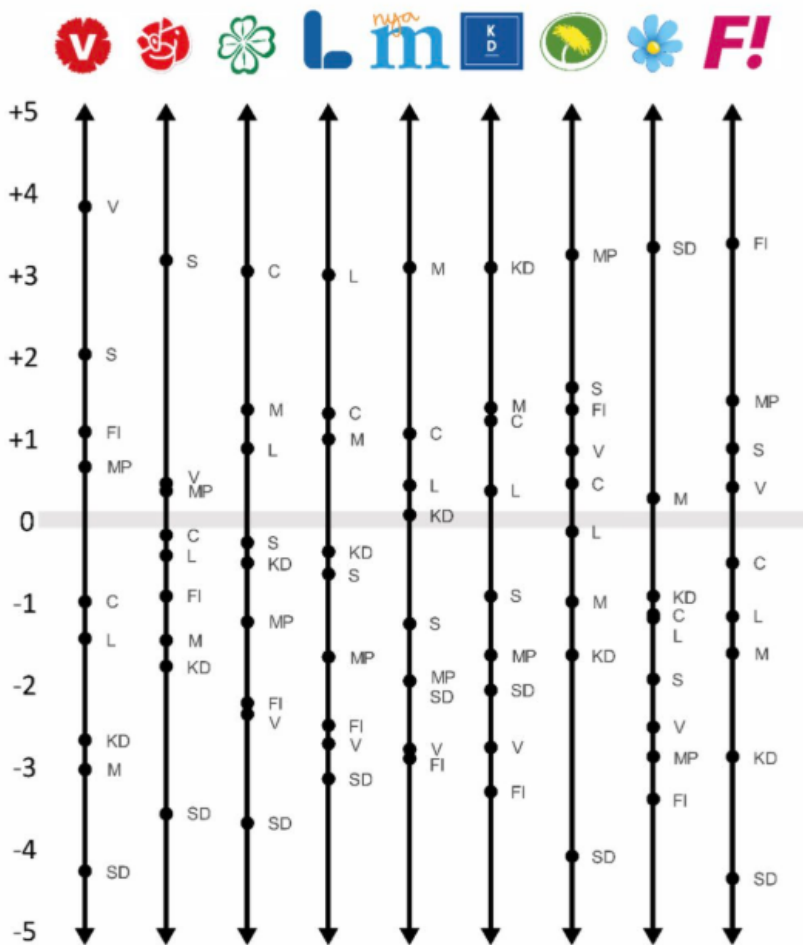

Diagram 20:
Partisympatisörernas värderingar av partierna längs en elvgradig skala. Skalan går från minus 5 ("ogillar starkt") till plus 5 ("gillar starkt"). Nollalternativet avser svaret "varken gillar eller ogillar". Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

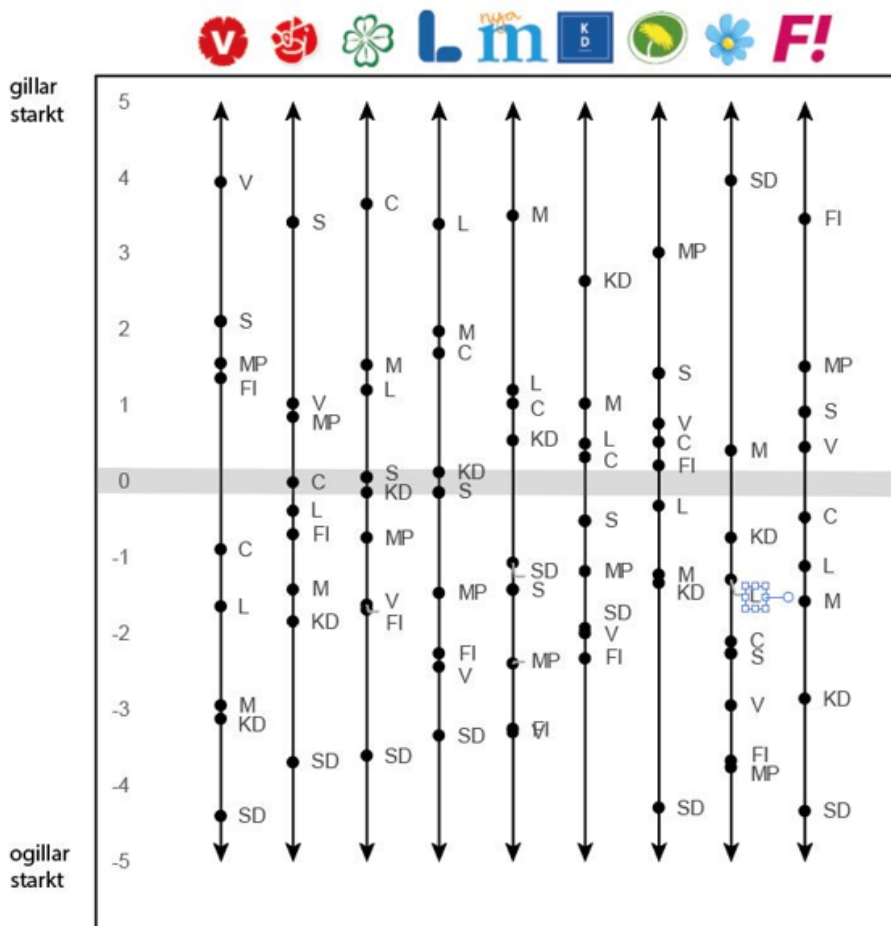

Diagram 21:
Partisympatisörernas värderingar av partierna längs en elvgradig skala. Skalan går från minus 5 ("ogillar starkt") till plus 5 ("gillar starkt"). Nollalternativet avser svaret "varken gillar eller ogillar". Källa: Valundersökning 2018, etapp A, förvalsstudien (citerad efter <https://bit.ly/2WPc5uo>).

PÅ VÄG MOT ETT NYTT POLITISKT LANDSKAP?

Den valrörelse som utspelade sig 2018 kommer aldrig att inträffa igen. Inte heller kommer det politiska landskapet att förbli detsamma. För att slutsatserna av valrörelsen ska vara meningsfulla behöver de ta hänsyn till att Liberalerna nästa val – 2022 eller tidigare – kommer att möta väljarna i en partipolitisk omvärld som har förändrats.

Fram till 2010-talets början kunde svensk inrikespolitik tolkas efter den klassiska tvåblockspolitikens logik. Men i dag har Sverige tre stora partier och fem små, och ett av de stora partierna står helt vid sidan av de traditionella blocken. Svårigheterna i regeringsbildningen uppstod inte efter valet 2018, de grundlades redan under föregående mandatperiod genom att de partier som ingick i ett gemensamt block inte hade en samsyn om hur detta block skulle agera i regeringsfrågan efter valet.

Så länge Sverigedemokraterna är ett stort eller mellanstort parti är det enligt vår mening orealistiskt att föreställa sig att en återgång till den klassiska tvåblockspolitiken kommer att inträffa. Frågan är då vad som kommer i dess ställe. Svaret på den frågan blir avgörande för Liberalernas förutsättningar, väljarmässigt och maktstrategiskt.

När vi i det följande resonerar om möjliga framtidsscenarier utgår vi inte från vad vi själva skulle önska. I stället är vår ambition att beskriva tänkbara modeller för att beskriva det politiska landskap som Liberalerna har att förhålla sig till.

Vilka modeller som visar sig ha förankring i verkligheten beror inte enbart eller ens främst på Liberalernas agerande, utan avgörs av de vägval som görs av samtliga partier i riksdagen – och detta oavsett om sådana vägval är önskvärda eller ej.

Två block?

Till att börja med finns den teoretiska möjligheten att ett renodlat tvåblockssystem återkommer, men med gränsen mellan blocken dragen på ett annat sätt än tidigare. Vi anser detta scenario som helt orealistiskt, oavsett tänkbara kombinationer. De debattörer som förespråkar att en återupplivad allians skulle närma sig Sverigedemokraterna bortser dels från motståndet inom Alliansens partier och då främst L och C, dels från att avståndstagandet är ömsesidigt – SD tar starkt avstånd från C och L. Sverigedemokraternas uttalade strävan är inte att stödja Alliansen, utan att splittra den och bilda ett konservativt block med M och KD. Inte heller i ett sådant läge skulle ett tvåblockssystem uppstå, inte ens om samarbetet mellan L, C, S och MP fördjupas, eftersom L och C är bestämt emot att ingå i samma samarbete med Vänsterpartiet.

Tre block?

Treblockssystemet är vad Sverige i praktiken hade mellan valet 2010 och januariavtalet 2019. Upplöses januariavtalet kan ett treblockssystem mycket väl återuppstå, där S och MP åter vänder sig vänsterut till V medan Alliansen återskapas och SD ensamma bildar ett tredje block. Problemet är att ett treblockssystem bär på fröet till sin egen uppluckring så länge inte de partier som ingår respektive block är överens om hur regeringsfrågan ska hanteras i olika lägen. Detta gäller Allianspartierna, men för den delen också de rödgröna partierna.

Fem block?

Det politiska landskap som avtecknar sig efter januariavtalet går att beskriva som ett system med fem block som ungefär kan placeras ut längs den traditionella vänster–höger-skalan. Femblockssystemets logik går ut på att varje block är öppet för att samarbeta med, eller hämta aktivt stöd från, partier i närmast angränsande block men däremot inte med de block som ligger längre bort på skalan.

I denna modell bildar Vänsterpartiet ett eget block längst ut på skalans ena ände. Därefter kommer ett annat block med Socialdemokraterna och Miljöpartiet, sedan ett mittenblock med Liberalerna och Centerpartiet, därpå ett block med Moderaterna och Kristdemokraterna och slutligen Sverigedemokraterna som eget block i skalans andra ände.

Femblocksmodellen beskriver i sina huvuddrag (men inte heltäckande) de mönster som styrde partierna agerande hösten och vintern 2018. S och MP hade sedan tidigare ett etablerat samarbete med V men slöt i slutänden i stället ett avtal med L och C. L och C gick till val på samarbete med M och KD, men formaliserade i slutänden ett avtal med S och MP medan det var uteslutet för dessa partier att hämta aktivt stöd från V eller SD. M och KD kunde tänka sig att regera med aktivt stöd från SD, ensamma eller i samverkan med L och C, men M stängde däremot dörren till samverkan med MP eller S. SD, slutligen, förespråkade endast samarbete med M och KD och skärpte successivt sin hållning mot L och C.

Om femblocksmodellen visar sig giltig betyder det att den svenska inrikespolitikens samarbetsformer ger en strategisk roll till den politiska mitten. Eftersom de dominerande partierna till vänster och till höger ömsesidigt utesluter samarbete med varandra blir mittenpartierna tungan på vågen – i dagens opinionsläge. Detta kan komma att förändras om kantringar i opinionen gör att något av de traditionella blocken återfår egen majoritet eller om SD, KD och M ensamma får majoritet av riksdagens mandat. Med eller utan samarbete blir det i så fall dessa partier som får försteget i att avgöra regeringsbildningen. Så länge denna situation inte uppstår är det dock mittenblocket som kommer att vara kungamakare eller drottningmakare i svensk politik. I detta block ska Liberalerna självklart ha ambitionen att spela en ledande roll.

Vi vill framhålla att partiernas placering inom femblockssystemet inte är given. Om fler partier ansluter sig till det liberalt präglade mittenblocket ska det välkomnas. Inom stora delar av Moderaterna är den liberala traditionen närvarande. Miljöpartiet – ett parti som bildades av utbrytare från Folkpartiet – hade ursprungligen en mittenposition men har rört sig vänsterut. Den utvecklingen kan komma att ändras i ett nytt politiskt landskap.

Kommunal pragmatism?

Avslutningsvis vill vi också skissera en fjärde modell. Den skiljer sig från femblocksmodellen genom att partierna i denna modell är mer öppna för olika slags regeringskonstellationer. Även om vissa kombinationer förblir uteslutna lämnas då större möjligheter även för mer oväntade kombinationer. Låt oss kalla detta för den kommunalt pragmatiska modellen, eftersom detta är vad som uppstår i komplicerade parlamentariska lägen i många kommuner.

Detta behöver inte betyda att alla partier villkorslöst släpps in i stugvärmen. Det kan inträffa, men det kan också uppstå en situation där ytterkantpartierna hålls borta medan övriga partier på pragmatisk grund lägger maktpussel för att få ihop tillräckligt många mandat. I denna modell skulle det till exempel vara fullt möjligt för Moderaterna och Socialdemokraterna att samregera, något som vore uteslutet enligt femblocksmodellen.

Vår sammanfattande bedömning är att femblocksmodellen är den metafor som är mest relevant för den verklighet som formats av Allianspartiernas inbördes olika vägval och 2018 års komplicerade regeringsbildning. Den kommunalt pragmatiska modellen ter sig inte lika sannolik, dels eftersom de ideologiska åsiktsskillnaderna skapar större motsättningar mellan partier på riksnivå än i kommunpolitiken och dels eftersom kommunpolitikens okonventionella partikonstellationer ofta hänger samman med lokala faktorer på personplanet. Ett erkänt skickligt kommunalråd kan genom sin rent personliga lämplighet bygga broar till andra partier på ett sätt som är svårare för att åstadkomma i rikspolitikens mer komplicerade landskap.

Liberala strategier

Det är förstas yttest inte partigrupperna i riksdagen som avgör mönstren för svensk inrikespolitik, utan det är väljarnas bedömningar. Regeringsfrågan har alltid varit en av de viktigaste faktorerna när väljarna fattar sitt beslut, och så kommer det att vara också i framtiden. Däremot är det inte självklart efter hösten 2018 att väljarna framöver i lika hög grad kommer att begära kategoriska besked om vilken enda regeringslösning som ett parti förordar.

Vår poäng med ovanstående tankeövningar är att Liberalernas besked i regeringsfrågan måste vara baserat på logiken i den politiska omvärld vi agerar i. Vi menar att den växande åsiktsskillnaden i regeringsfrågan mellan Allianspartierna gjorde att det politiska landskapet förändrades på ett sätt som försvårade partiets förutsättningar inför valet. Samtidigt som vi kämpade helhjärtat för en Alliansseger blev det under mandatperioden allt tydligare att de fyra partiernas syn på förutsättningarna för en Alliansregering inte konvergerade utan tvärtom gick isär.

Partiets strategi inför valet 2018 tog sin utgångspunkt i att det var bland moderata väljare som Liberalerna hade sin huvudsakliga tillväxtpotential, och då främst de allmänborgerliga och liberalt sinnade väljare som på grund av sina åsikter hade nära till hands att överväga Liberalerna som ett alternativ. Våra budskap om sänkta inkomstskatter, starkare försvar och satsningar på rättspolitik torde i första hand ha uppmärksammats av de allmänborgerliga väljare som ofta röstar på Moderaterna på grund av just dessa sakfrågor. Vår starka profilering mot alla former av inflytande till Sverigedemokraterna torde däremot snarare ha appellerat till de moderata väljare som var besvikna på att det egna partiet inte höll fast vid Fredrik Reinfeldts linje i denna fråga. Dessa två väljargrupper sammanfaller inte nödvändigtvis.

Att Liberalerna identifierade väljare som tidigare röstat på Moderaterna som den främsta rekryteringsgrunden var ett helt logiskt vägval utifrån kunskapen om hur vårt väljarunderlag har sett ut. Men något hände under denna mandatperiod.

Under denna mandatperiod har andelen M-väljare som har Liberalerna som andrahandsval minskat kraftigt. Minskningen sammanfaller i tiden med DÖ:s fall och den växande sprickan i regeringsfrågan mellan Allianspartierna. En minskning syns även bland KD-väljare, där andelen potentiella L-väljare dock aldrig legat lika högt som i Moderaterna.

L som andrahandsval 2010-2018

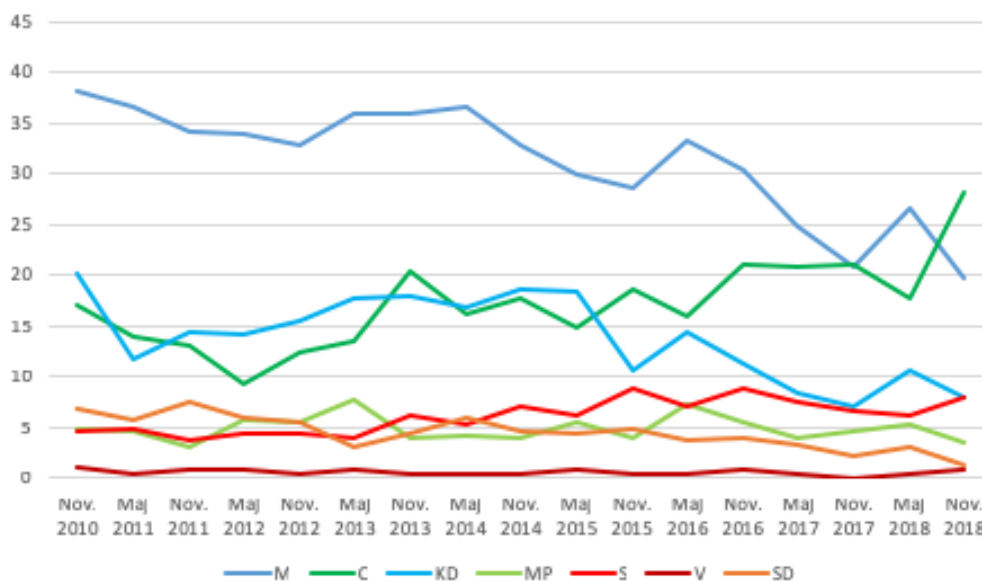

Diagram 22: Andelen av övriga riksdagspartiers sympatisörer som nämner Liberalerna som näst bästa parti november 2010–november 2018. Alla siffror i procent. Källa: Partisympatiundersökningarna, Statistiska centralbyrån (SCB).’

Gradvis under mandatperioden har i stället Centerpartiets sympatisörer börjat se Liberalerna som ett intressant andrahandsval. Det kan delvis bero på att tidigare L-väljare gått dit och fortfarande betraktar oss som ett bra alternativ, men det förklarar inte hela ökningen eftersom vår nettoförlust till Centerpartiet under mandatperioden ändå är tämligen begränsad.

Det intressanta för ett parti som vill växa är dock inte den relativa andelen i andra partier, utan hur många väljare det handlar om. Det framgår av nedanstående diagram. Observera att diagrammet ovan avser perioden 2010–2018 medan nedanstående fokuserar på perioden 2014–2018.

Liberalernas väljarpotential bland övriga partier 2010-2018

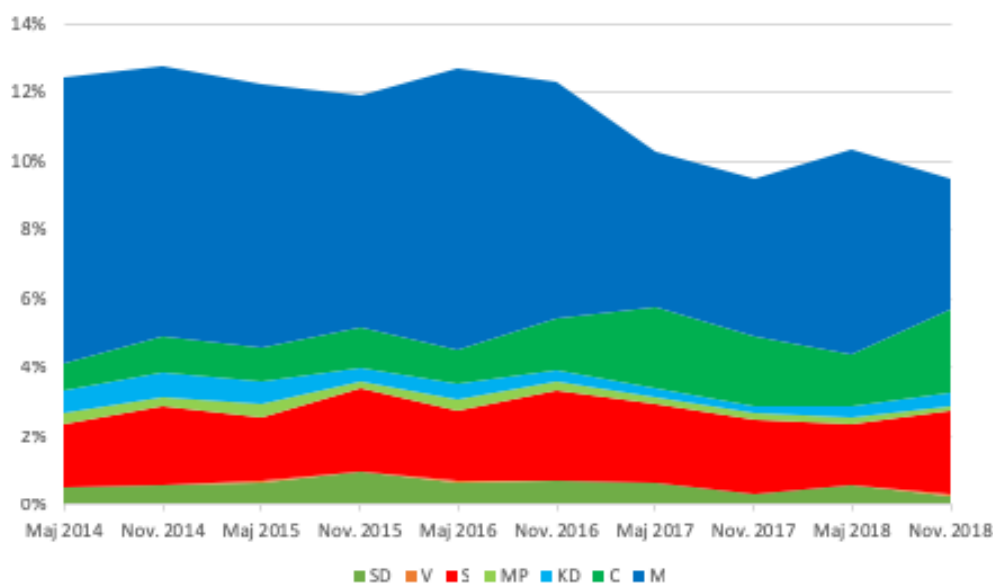

Diagram 23: Den samlade andelen av väljarkåren som sympatiserar med annat parti men nämner Liberalerna som näst bästa parti november 2010–november 2018. Alla siffror i procent. Källa: Partisympatiundersökningarna, Statistiska centralbyrån (SCB).

I mandatperiodens början bestod det tidigare mönstret att de allra flesta potentiella L-väljare står att finna hos Moderaterna. Vid mandatperiodens mitt, när Allianspartierna började glida isär i sina besked om förutsättningarna för en Alliansregering, inträffade dock en tydlig förändring. De skilda ställningstaganden som Liberalerna och Moderaterna gjorde åtföljdes av att betydligt färre M-väljare än tidigare såg oss som sitt andrahandsval. I stället ökade Liberalernas väljarpotential bland Centerpartiets sympatisörer. Detta torde delvis ha varit en statistisk effekt av att Centerpartiet tidvis låg på mycket höga opinionssiffror, men även därefter har Liberalerna en betydligt större väljarpotential hos Centerpartiet jämfört med tidigare.

Moderaterna fortsätter samtidigt att vara vår klart största väljarpotential. Redan i maj 2017 var dock Socialdemokraterna och Centerpartiet sammantaget lika stora som Moderaterna vad gäller potentiell väljarkår. Detta mönster har sedan dess blivit bestående.

Som framgår ovan har vår totala väljarpotential hos andra partier minskat, men den minskningen består helt och hållet i att vår väljarpotential hos M-väljare har krympt påtagligt. Bland övriga partiers väljare har vår sammanlagda potential tvärtom ökat. En sannolik förklaring är att sprickan mellan Allianspartier i regeringsfrågan redan från mitten av mandatperioden – alltså långt före den komplicerade regeringsbildningen 2018 – verkade avhållande på allmänborgerliga sinnade moderata väljare att ta steget till Liberalerna. Vår potential bland moderata väljare består därmed i ökad grad av väljare som antingen är kritiska till sitt eget partis ställningstagande i regeringsfrågan eller som anser att andra politiska frågor är viktigare.

L-sympatisörernas andrahandsparti 2010-2018

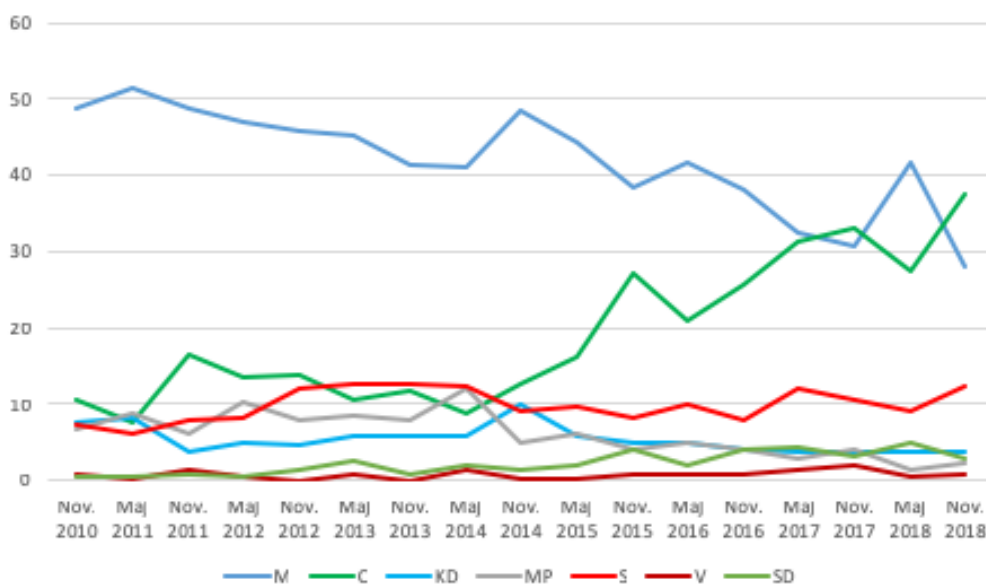

Diagram 24: Liberalernas sympatisörer fördelade efter angivet näst bästa parti november 2010–november 2018. Alla siffror i procent. Källa: Partisympatiundersökningarna, Statistiska centralbyrån (SCB).

Att en reell förändring inträffat styrks av att även L-sympatisörerna ändrat sin syn på vad som är andrahandsvalet. Tidigare har Moderaterna varit det självklara andrahandsalternativet för L-sympatisörer. Under förra mandatperioden inträffade ett stort skifte, och från 2017 och framåt är Centerpartiet och Moderaterna jämstora. Detta framgår av diagram 24 här ovan.

Vad avgjorde valresultatet?

Liberalerna ökade i valet 2018, men framgången blev mindre än vi hoppats på och vårt parti ligger kvar på historiskt sett låga nivåer. Det är nu dags för oss att sammanfatta de viktigaste faktorer som vi menar ligger bakom detta valresultat. Våra sammanfattande rekommendationer om frågor att beakta i partiets fortsatta utvecklingsarbete återfinns i början av vår rapport.

1. Liberalerna uppfattades ha en relativt tydlig position på vänster–höger-skalan, men en mer svårbestämd position i GAL–TAN-frågor. Detta skapade svårigheter i vår kommunikation, särskilt eftersom GAL–TAN-skalan inrymmer många frågor som på mer eller mindre goda grunder uppfattas som digitala: antingen är du för eller så är du emot. I den allra mest uppmärksammade GAL–TAN-frågan – migration – gick vi från att ha en tydlig position i skalans ena ände till en mer svårkommunicerbar position i skalans mitt.

Detta innebär i sig inget ställningstagande till partiets ståndpunkter i sak, utan är ett konstaterande av att vår förändrade position i migrationsfrågor var svårare att kommunicera på ett enkelt sätt. Detta berodde dels på att vi baserade vårt ställningstagande på en avvägning av olika grundläggande liberala ståndpunkter – såsom rätten till en fristad, vikten av europeiskt samarbete och behovet att klara av integrationen av nyanlända och inte skapa ohanterliga belastningar för samhällssektorer som skola, bostadsmarknad och socialtjänst – och dels på att partiet var internt oenigt i frågan.

På integrationspolitikens område, även det en GAL–TAN-fråga, fanns en tydlighet i budskapen om fler enkla jobb och kamp mot hedersrelaterat förtryck, medan vår ståndpunkt om religiösa friskolor var direkt problematisk att kommunicera. Den som bejakade friskolealternativ på religiös grund ifrågasatte behovet av att förbjuda nya att starta, medan den som var kritisk till företeelsen hade svårt att förstå varför vi ville att befintliga skolor skulle få finnas kvar.

På den traditionella vänster–höger-skalan var det lättare att kommunicera politik utifrån den position strax till höger om mittstreckets där vi länge befunnit oss. Vi vill dock göra den observationen att våra prioriterade valbudskap sammantaget inte var helt lätt-placerade i denna dimension. Att sänka orimligt höga marginalsatser för personer med höga inkomster uppfattar de flesta som en typisk högerståndpunkt, medan vårt engagemang för att återupprätta LSS och värna rätten till personlig assistans placeras oss till vänster inom borgerligheten. Lösningen på detta ligger inte att ge upp delar i vår politik, utan att ha en tydlig målbild om vad vi vill åstadkomma med vår kommunikation och vilka vi vill nå. Än mer uthålligt behöver vi också koppla detta till vår ideologiska grundsyn där personligt ansvar går hand i hand med ett starkt socialt engagemang. Till exempel är ökade insatser mot grov brottslighet och försvar av rätten till personlig assistans två sidor av samma mynt – värnandet av den enskilda människans frihet.

2. Skolfrågan var också 2018 en viktig tillgång för Liberalerna, men frågan hamnade inte lika mycket i centrum för debatten. En orsak var att en gradvis ökad acceptans för välkända liberala ståndpunkter i skolpolitiken sänkte den generella konfliktnivån i sakfrågorna: ett parti som når framgång med sin politik kan paradoxalt nog

få svårare att behålla strålkastarljuset på frågorna. En annan orsak var att motståndarsidan var svårare än i tidigare valrörelser att definiera. Det parti vi konkurrerade med vad gäller väljarnas förtroende var Socialdemokraterna, medan utbildningsdepartementet leddes av Miljöpartiet, som väljarna endast i ringa utsträckning förknippade med skolfrågorna trots att partiet i fyra år haft regeringsansvar för dem.

Integrationsfrågorna lyftes fram av Liberalerna som en av partiets huvudfrågor, men vi tyngdes av en otydlig position i sakfrågorna och bristande självförtroende bland våra partiaktiva. Försvaret för EU gav skjuts åt uppmärksamheten för L under sommarmånaden, samtidigt som vår inställning sannolikt av många uppfattades som självklar, och vi lyckades inte riktigt förmedla allvaret i det hot mot den svenska samhällsmodellen ett svenskt EU-utträde skulle medföra. Budskapet mot all slags extremism och motståndet mot SD var starkt mobiliserande bland de egna och bidrog till att ge nerv och kampglädje i den liberala kampanjen. Starkt ideologiskt laddade budskap av detta slag hjälpte till att lyfta L från fyraprocentsstrecket, där vi parkerat oss före sommaren. Samtidigt kan man konstatera att vi därmed indirekt bytte målgrupp för vår kampanj, från allmänborgerliga väljare med huvudsaklig hemmahörighet i Moderaterna till liberalt tänkande mittenväljare på båda sidor av blockgränsen.

Liberalerna lyfte i valrörelsen från fyraprocentsstrecket till en nivå strax över förra valresultatet. Detta är i sig glädjande, men vi konstaterar att partiet fram till spurtveckan låg ytterligare något högre. Vi tappade väljare den sista veckan dels på grund av att Moderaterna något återhämtade sitt stora väljartapp, dels på grund av att Ebba Busch Thors framgångsrika valrörelse gav Kristdemokraterna ett lyft bland allmänborgerliga väljare och dels på grund av Socialdemokraternas attacker i regeringsfrågan som nötte ner vårt väljarstöd bland tvekanande mittenväljare. En potential att vinna nya väljare på jämställhetsfrågan realiserades inte eftersom andra partier var snabbare och tydligare än vi med att konfrontera Sverigedemokraterna med anledning av deras angrepp på aborträtten.

3. Alliansen förlorade valet på grund av bristande trovärdighet i regeringsfrågan. Detta var inget som inträffade i valrörelsen, utan förändringen skedde gradvis under hela mandatperioden. Att Allianspartierna var på väg från varandra i regeringsfrågan indikerades i och med decemberöverenskommelsens fall och blev uppenbart i och med Anna Kinberg Batras pressträff i januari 2017. Där och då vändes regeringsfrågan från att bli en tillgång till att bli ett sänke. Detta utnyttjade Socialdemokraterna med framgång för att skapa oro och osäkerhet bland mittenväljare som absolut inte kunde tänka sig en regering som blev beroende av SD:s kontinuerliga stöd i riksdagen. Detta drabbade Liberalerna, särskilt i Stockholm där vi traditionellt är starka och där vi har en stor andel av vår väljarkår, men också Centerpartiet som visserligen gjorde ett framgångsval men dock tappade väljarstöd under valrörelsens slutskede.

4. Det inträffade markanta förskjutningar i Liberalernas potentiella väljarbas.

Under en följd av år har Moderaterna varit det parti där det finns ojämförligt flest väljare som kan tänka sig att rösta på Liberalerna. Detta förblev en sanning fram till dess att Allianssprickan i regeringsfrågan blev uppenbar, då läget förändrades.

Vi vände oss till allmänborgerliga väljare, varav många moderatväljare, med tydligt allmänborgerliga budskap om rättstrygghet, försvar och skatter. Samtidigt vände vi oss till de moderata väljare som var besvikna på sitt partis hållning till Sverigedemokraterna med vårt budskap om att konsekvent säga nej till att släppa fram SD till en indirekt maktposition. Men den förstnämnda gruppen hade vi svårt att nå fram till eftersom vi inte utlovade stöd till en borgerlig regering oavsett parlamentariskt läge, vilket andra partier gjorde, och den sistnämnda gruppen hade vi svårt att appellera till på grund av att vår position på GAL–TAN-skalan framstod som mer svårbestämd än andra partier.

Parallellt med detta växte den grupp potentiella L-väljare som finns bland socialdemokratiska och centerpartistiska väljare utan att de partiaktiva kunde se att detta fick några konsekvenser vad gäller vår kampanjplanering.

När det gäller partiets potentiella väljarbas vill vi också göra en annan observation. Vi är skickliga på att identifiera väljargrupper där vi redan är relativt starka. Vi ägnar däremot inte lika mycket uppmärksamhet åt att identifiera väljargrupper där vi visserligen inte har så höga siffror i dag, men där vi på grund av vår politik och våra värderingar borde ha potential. Vi är väl medvetna om att det är lättare att vinna fler väljare i de miljöer där det redan finns många liberala sympatisörer, och vi vill understryka vikten av att våga prioritera för att använda våra knappa resurser på rätt sätt. Men att enbart fokusera på redan befintliga styrkepunkter riskerar att bli en defensiv strategi som försvårar för oss att växa på längre sikt.

Om man enbart gick efter konventionell visdom skulle en del av våra starkaste fästen runt om i landet inte existera, därför att den lokala väljargeografin inte skulle ge utrymme för oss. Ändå finns dessa fästen. De finns där eftersom liberala lokalpolitiker förstått att framgångsrikt anpassa våra övergripande budskap på ett sätt som blir meningsfullt i vardagen för de människor som bor där. Här finns något att lära av. Till exempel konstaterar vi att Liberalerna länge har lyft fram integrationspolitiken som en huvudfråga och gjorde det också i årets val, samtidigt som vi geografiskt fokuserade hårt på medelklassens bostadsområden och inte på de områden där det bor många människor i områden som verkligen berörs personligen.

Med detta vill vi inte underskatta utmaningarna som finns i att göra nya inbrytningar i väljargrupper där vi i dag inte har stark närvaro. Men för att växa långsiktigt och bli ett större parti behöver vi vattna inte bara där det redan växer, utan också där det finns en god jordmån.

5. I det korta perspektivet utnyttjade vi inte tillräckligt de möjligheter som namnbytet gav till att ge en ny och mer sammanhängande berättelse om Liberalerna och vårt uppdrag. Namnbytet blev den symboliska startpunkten på ett utlovat politiskt förnyelsearbete, men någon fundamental omorientering inom det liberala fältet gjorde vi inte. Förnyelsegrupperna tog fram många utmärkta sakpolitiska förslag, men inga större kursomläggningar som påverkar bilden av Liberalerna som parti. I stället innebar förnyelsen en fördjupning av politiken – något som sannolikt är det mest värdefulla på sikt, men som är svårare att kommunicera och få uppmärksamhet för.

Samtidigt ska vi vara rättvisa och säga att det inte alltid går att göra saker i exakt den ordning som är den teoretiskt smartaste. I den krismedvetenhet som valnederlaget 2014 väckte fanns det ett utrymme för partiet att göra ett namnbyte på ett sätt som var väl förankrat och fick bred uppslutning. Vi har all förståelse för att partiet valde att utnyttja den möjligheten, även om det inte där och då inte fanns så mycket av politisk realia som visade på namnbytetts innebörd. Den viktigaste potentialen som namnbytet bär med sig för vårt parti är alltså fortfarande outnyttjad och ligger framför oss.

6. Det finns beröm att dela ut. Vi vände en mångårig nedgång i en liten uppgång. Partiet lyckades stärka sin position i många av de mellanstora och större städer som traditionellt varit fästen. Kampanjorganisationen var vältrimmad och vår bild är att de allra flesta partiaktiva var nöjda eller mer än nöjda med det stöd de fick av riksorganisationen i själva valkampanjen. Vad gäller stödet från regional och lokal nivå är skillnaderna större, något visar på vikten av att fortsätta förändringsarbetet också när det gäller organisation och verksamhetsformer. Likaså har vi blivit mer professionella i vår målgruppsanalys och vår kommunikationsstrategi. Allt detta har varit helt nödvändigt för att vända en långvarig negativ utveckling och skapa bättre tillförsikt i organisationen, samtidigt som det också finns mycket kvar att göra.

Bilagor

BILAGA 1: KÄLLOR

Personliga intervjuer

- Docent Katarina Barrling
- Professor Ulf Bjereld
- Fil. dr Svend Dahl
- Professor Marie Demker
- Professor Jonas Hinnfors
- Professor emeritus Leif Lewin
- Politiske redaktören Gabriel Ehrling Perers
- Politiske redaktören Jens Runnberg

Därutöver har ett antal personliga intervjuer med nyckelpersoner i Liberalerna på central och lokal nivå genomförts.

Offentliga myndigheter och intresseorganisationer

- Valmyndighetens valpresentationer över valen till riksdag, landsting och kommun 2010, 2014 och 2018. Läst på <https://www.val.se/>
- Statistiska centralbyrån: Partisympatiundersökningen (PSU), november 2010–november 2018. Läst på <https://bit.ly/2MlvSXX>
- Sveriges kommuner och landsting (SKL): Sammanställningar över politiska styren i kommuner och regioner efter valen 2018. Läst på <https://bit.ly/2sZiiGE> respektive <https://bit.ly/2HGdVdS>

Väljarstudier och opinionsforskning

- Henrik Ekengren Oscarsson, Per Näsman, Eva Landahl, Sören Holmberg. Sveriges Television AB (2018). Valu 2018 – SVT:s vallokalsundersökning riksdagsvalet 2018. Svensk Nationell Datatjänst. Version 1.0. <https://doi.org/10.5878/b2gb-1m24> Även sammanfattning av vägda resultat på <https://bit.ly/2seBhN8>.
- Valu 2010, Valu 2014.
- Sprickor i fasaden. SOM-undersökningen 2017 (SOM-rapport nr 72). Läst på: <https://som.gu.se/publicerat/bocker/72sprickor>

Opinions- och mediemätningar

- Publicerade partisympatiundersökningar från Demoskop, Inizio, Ipsos, Novus, Sentio, Sifo, Skop och Yougov. Åtkomliga i samlat format via Novus webbplats: <https://bit.ly/2BbPkYK>
- Mediemätaren, Sifo/Sveriges Radio, oktober 2018. Läst på: <https://t.sr.se/2HGpMZ6>

Partimaterial

Valutvärderingsgruppen har tagit del av ett stort antal handlingar som dokumenterar valförberedelser och valkampanj på central och lokal nivå, vilka dock inte särredovisas i detta sammanhang. Gruppen har även gjort skriftliga enkäter till ledande företrädare för vissa kommuner.

BILAGA 2: LIBERALERNAS RESULTAT I VALET TILL RIKSDAGEN

Valkrets	Resultat	Förändring	Mandat	Förändring	Placering	Förändring
Blekinge län	4,0 %	+ 0,1 %			19	+ 1
Dalarnas län	3,6 %	+ 0,2 %			25	0
Gotlands län	3,7 %	- 0,03 %			24	- 3
Gävleborgs län	4,0 %	+ 0,3 %			20	+ 2
Göteborgs kommun	7,3 %	+ 0,03 %	2	+ 1	2	0
Hallands län	5,7 %	+ 0,02 %	1	0	7	0
Jämtlands län	2,9 %	+ 0,03 %			29	0
Jönköpings län	4,0 %	+ 0,4 %	1	0	21	+ 2
Kalmar län	3,8 %	+ 0,2 %			23	+ 1
Kronobergs län	3,5 %	+ 0,1 %			26	0
Malmö kommun	5,6 %	+ 0,01 %	1	0	8	0
Norrbottnens län	3,2 %	- 0,02 %			28	0
Skåne läns norra och östra	4,4 %	- 0,1 %	1	0	16	- 2
Skåne läns södra	7,0 %	+ 0,02 %	1	0	3	+ 2
Skåne läns västra	5,2 %	- 0,01 %	1	0	12	- 2
Stockholms kommun	7,9 %	+/- 0,0 %	3	0	1	0
Stockholms län	6,9 %	- 0,1 %	3	0	4	0
Södermanlands län	4,3 %	- 0,01 %			17	- 2
Uppsala län	6,2 %	+ 0,1 %	1	0	6	0
Värmlands län	4,4 %	+ 0,3 %	1	+ 1	15	+ 4
Västerbottens län	3,9 %	- 0,4 %			22	- 6
Västernorrlands län	3,4 %	+ 0,1 %			27	0
Västmanlands län	5,5 %	+ 0,2 %	1	0	9	0
Västra Götalands läns norra	4,7 %	- 0,4 %	0	- 1	13	- 1
Västra Götalands läns södra	5,3 %	+ 0,4 %			11	+ 2
Västra Götalands läns västra	6,9 %	- 0,2 %	1	0	5	- 2
Västra Götalands läns östra	4,3 %	+ 0,1 %			18	0
Örebro län	4,6 %	+ 0,3 %	1	0	14	+ 3
Östergötlands län	5,4 %	+ 0,3 %	1	0	10	1
HELA LANDET	5,5 %	+ 0,1 %	20	+ 1		

Med "placering" avses respektive valkrets placering i rangordning efter valresultatet.

BILAGA 3: LIBERALERNAS RESULTAT I VALEN TILL LANDSTINGSFULLMÄKTIGE

Landsting	Resultat	Förändring	Mandat	Förändring	Placering	Förändring
Blekinge län	4,8 %	- 0,5 %	3	+ 1	11	- 2
Dalarnas län	3,7 %	- 0,6 %	3	0	18	- 2
Gävleborgs län	4,6 %	+ 0,2 %	3	0	13	+ 2
Hallands län	7,2 %	+ 0,6 %	5	0	4	+ 1
Jämtlands län	3,5 %	- 0,2 %	2	0	19	0
Jönköpings län	3,9 %	- 0,2 %	3	0	15	+ 2
Kalmar län	4,9 %	+ 0,3 %	3	0	10	+ 2
Kronobergs län	4,0 %	+ 0,2 %	3	+ 1	14	+ 4
Norrbottens län	2,97 %	- 0,5 %	0	- 3	20	0
Skåne län	6,3 %	+ 0,4 %	10	+ 1	8	0
Stockholms län	8,0 %	- 0,2 %	12	- 1	1	0
Södermanlands län	3,8 %	- 0,8 %	3	0	16	- 5
Uppsala län	7,5 %	+ 0,4 %	5	0	3	+ 1
Värmlands län	4,6 %	+ 0,1 %	4	0	12	+ 1
Västerbottens län	8,0 %	- 0,2 %	6	0	2	0
Västernorrlands län	3,7 %	- 0,7 %	3	- 1	17	- 3
Västmanlands län	6,8 %	+ 0,7 %	6	+ 1	6	0
Västra Götalands län	6,9 %	- 0,2 %	10	- 1	5	- 2
Örebro län	5,5 %	+ 0,3 %	4	0	9	+ 1
Östergötlands län	6,3 %	+ 0,3 %	6	0	7	0
HELA LANDET	6,3 %	- 0,01 %	94	- 2		

Med "placering" avses respektive landstings placering i rangordning efter valresultatet.

BILAGA 4: LIBERALERNAS RESULTAT I VALEN TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE

Kommun	Resultat	Förändring	Mandat	Förändring	Placering	Förändring
Ale	4,7 %	+ 1,4 %	2	0	140	+ 51
Alingsås	11,1 %	+ 0,8 %	6	+ 1	17	+ 4
Alvesta	2,2 %	+ 0,5 %	1	0	235	+ 33
Aneby	6,0 %	+ 1,9 %	2	+ 1	93	+ 72
Arboga	6,7 %	- 0,9 %	3	0	81	- 24
Arjeplog	9,9 %	+ 0,6 %	2	0	26	+ 9
Arvidsjaur	8,7 %	+ 3,9 %	2	+ 1	45	+ 98
Arvika	3,4 %	- 1,0 %	2	0	185	- 31
Askersund	2,5 %	- 0,8 %	1	0	221	- 25
Avesta	2,3 %	- 0,4 %	1	0	231	- 4
Bengtstors	3,7 %	- 1,4 %	1	- 1	174	- 45
Berg	0,9 %	- 0,5 %	0	0	272	+ 5
Bjurholm	7,6 %	+ 1,1 %	2	0	63	+ 23
Bjuv	3,1 %	+ 0,1 %	1	0	195	+ 15
Boden	3,0 %	+ 0,4 %	2	+ 1	205	+ 27
Bollebygd	4,1 %	+ 1,2 %	1	0	163	+ 53
Bollnäs	9,8 %	+ 6,0 %	4	+ 2	30	+ 145
Borgholm	1,4 %	- 0,5 %	0	0	259	+ 6
Borlänge	5,5 %	+ 1,6 %	3	+ 1	107	+ 62
Borås	7,4 %	+ 1,1 %	5	0	65	+ 24
Botkyrka ⁷	3,9 %	- 0,9 %	3	+ 1	168	- 24
Boxholm	1,6 %	- 3,6 %	0	- 2	252	- 127
Bromölla	5,3 %	+ 2,2 %	2	+ 1	114	+ 87
Bräcke	0,5 %	- 1,6 %	0	- 1	279	- 23
Burlöv	6,7 %	+ 1,1 %	3	+ 1	82	+ 31
Båstad ⁸	8,7 %	+ 2,0 %	4	+ 1	44	+ 36
Dals-Ed	2,2 %	+ 0,0 %	1	0	233	+ 17
Danderyd	15,0 %	- 2,0 %	7	- 1	6	- 2
Degerfors	2,5 %	+ 0,5 %	1	+ 1	219	+ 40
Dorotea	16,3 %	- 0,2 %	4	0	4	+ 1
Eda	3,4 %	+ 1,1 %	1	0	184	+ 61
Ekerö	11,7 %	+ 3,8 %	5	+ 2	11	+ 42
Eksjö	4,1 %	+ 1,0 %	2	+ 1	162	+ 44
Emmaboda	1,5 %	- 0,4 %	0	- 1	254	+ 8
Enköping	4,1 %	+ 0,3 %	2	0	159	+ 13
Eskilstuna	5,4 %	+ 0,4 %	4	0	109	+ 21
Eslöv	4,8 %	- 0,9 %	2	- 1	133	- 28
Essunga	2,3 %	- 1,1 %	1	0	230	- 43
Fagersta	2,9 %	+ 0,5 %	1	0	206	+ 31
Falkenberg	4,9 %	+ 0,0 %	3	+ 1	129	+ 10
Falköping	3,3 %	+ 0,1 %	2	0	187	+ 3

7 Att antalet mandat ökade trots att partiet backade hänger samman med att antalet platser i fullmäktige utökades.

8 Hänsyn har tagits till omvalet i Båstads kommun 2015.

Falun ⁹	5,4 %	+ 0,2 %	3	- 1	110	+ 16
Filipstad	2,4 %	- 0,7 %	1	0	224	- 25
Finspång	5,0 %	- 0,4 %	2	0	126	- 4
Flen	4,4 %	+ 0,2 %	2	0	153	+ 8
Forshaga	2,1 %	- 0,6 %	1	0	237	- 11
Färgelanda	5,5 %	+ 0,2 %	2	0	104	+ 20
Gagnef	3,4 %	+ 1,3 %	1	0	183	+ 65
Gislaved	3,9 %	+ 0,2 %	2	0	170	+ 8
Gnesta	3,1 %	+ 0,3 %	1	0	197	+ 24
Gnosjö	0,4 %	- 2,7 %	0	- 1	283	- 83
Gotland	4,6 %	- 0,3 %	3	- 1	143	- 6
Grums	0,7 %	- 1,4 %	0	0	274	- 20
Grästorp	2,7 %	- 3,0 %	1	- 1	211	- 103
Gullspång	3,8 %	+ 3,5 %	1	+ 1	172	+ 116
Gällivare	0,6 %	- 0,5 %	0	0	276	+ 6
Gävle	7,1 %	- 0,5 %	5	0	74	- 16
Göteborg	7,2 %	- 0,9 %	6	- 1	69	- 21
Götene	4,7 %	- 0,3 %	2	0	137	- 2
Habo	8,1 %	+ 1,2 %	3	+ 1	50	+ 23
Hagfors	2,7 %	- 3,8 %	1	- 1	212	- 127
Hallsberg	2,8 %	- 0,9 %	1	- 1	209	- 33
Hallstahammar	7,0 %	- 0,1 %	3	0	75	- 9
Halmstad	5,3 %	+ 0,2 %	4	0	113	+ 15
Hammarö	8,3 %	+ 2,4 %	2	0	47	+ 54
Haninge	6,2 %	- 0,5 %	4	0	88	- 7
Haparanda	0,3 %	- 0,3 %	0	0	288	- 3
Heby	3,6 %	+ 1,0 %	2	+ 1	176	+ 53
Hedemora	2,4 %	- 0,3 %	1	0	227	+ 3
Helsingborg	5,1 %	- 0,1 %	3	- 1	124	+ 3
Herrljunga	10,2 %	- 0,4 %	3	0	24	- 5
Hjo	4,7 %	- 1,5 %	2	0	138	- 44
Hofors	8,2 %	+ 2,1 %	3	+ 1	48	+ 44
Huddinge	6,5 %	+ 0,4 %	4	0	84	+ 9
Hudiksvall	2,1 %	- 0,3 %	1	0	240	+ 2
Hultsfred	1,3 %	- 1,5 %	0	- 1	261	- 46
Hylte	4,6 %	- 1,8 %	2	0	144	- 56
Håbo	3,9 %	+ 0,0 %	2	0	167	0
Hällefors	0,4 %	- 1,6 %	0	0	284	- 21
Härjedalen	4,0 %	+ 2,0 %	1	0	164	+ 91
Härnösand	4,1 %	+ 0,6 %	2	0	160	+ 24
Härryda ¹⁰	8,3 %	+ 0,3 %	4	- 1	46	+ 3
Hässleholm	4,5 %	- 0,9 %	3	0	147	- 30
Höganäs	7,7 %	+ 0,4 %	3	0	59	+ 5
Högsby	0,4 %	- 0,8 %	0	0	281	- 3
Hörby	9,8 %	+ 3,8 %	4	+ 1	29	+ 70

9 Att antalet mandat minskade trots att partiet gick framåt hänger samman med förändrad valkretsindelning.

10 Att antalet mandat minskade trots att partiet gick framåt hänger samman med förändrad valkretsindelning.

Höör	12,5 %	+ 5,3 %	5	+ 2	10	+ 53
Jokkmokk	1,8 %	- 5,4 %	0	- 2	246	- 181
Järfälla	8,9 %	+ 2,1 %	5	+ 1	38	+ 36
Jönköping	5,0 %	+ 0,4 %	4	0	127	+ 22
Kalix	5,2 %	+ 0,6 %	2	0	116	+ 32
Kalmar	5,5 %	- 0,5 %	3	- 1	105	- 5
Karlsborg	8,8 %	+ 0,6 %	3	+ 1	41	+ 6
Karlshamn	3,4 %	+ 0,0 %	2	+ 1	186	+ 2
Karlskoga	4,4 %	- 0,2 %	2	0	151	- 4
Karlskrona	5,9 %	+ 0,2 %	4	0	95	+ 11
Karlstad	5,6 %	+ 0,1 %	4	0	102	+ 14
Katrineholm	5,8 %	- 2,8 %	3	- 1	99	- 58
Kil	4,6 %	+ 2,1 %	2	+ 1	141	+ 93
Kinda	7,8 %	+ 2,2 %	3	+ 1	57	+ 54
Kiruna	1,2 %	+ 0,1 %	0	0	263	+ 16
Klippan	3,2 %	- 0,3 %	1	0	193	- 8
Knivsta	5,8 %	+ 2,2 %	2	+ 1	98	83
Kramfors	2,2 %	- 0,2 %	1	0	234	+ 7
Kristianstad	13,7 %	- 0,4 %	9	- 1	8	+ 1
Kristinehamn	11,4 %	+ 2,1 %	5	+ 1	13	+ 21
Krokom	1,2 %	- 0,2 %	0	0	264	+ 12
Kumla	10,8 %	+ 0,7 %	5	0	20	+ 3
Kungsbacka	9,3 %	- 0,2 %	6	0	32	- 5
Kungsör	4,7 %	- 3,9 %	2	- 1	136	- 97
Kungälv	7,6 %	- 0,4 %	5	0	62	- 10
Kävlinge	8,7 %	- 0,6 %	4	- 1	43	- 10
Köping	4,2 %	- 0,8 %	2	0	158	- 20
Laholm	4,7 %	+ 1,2 %	2	+ 1	139	+ 44
Landskrona	34,2 %	+ 8,5 %	18	+ 4	1	+ 1
Laxå	0,4 %	- 3,3 %	0	- 1	285	- 108
Lekeberg	2,9 %	+ 0,0 %	1	0	207	+ 5
Leksand	2,3 %	- 0,4 %	1	0	229	- 6
Lerum	9,1 %	- 0,2 %	5	0	36	- 4
Lessebo	1,1 %	- 0,5 %	0	0	267	+ 4
Lidingö	11,6 %	+ 2,3 %	6	+ 2	12	+ 19
Lidköping	9,2 %	+ 2,4 %	5	+ 1	35	+ 43
Lilla Edet	3,0 %	- 0,8 %	1	0	201	- 28
Lindesberg	3,0 %	+ 0,3 %	1	0	202	+ 26
Linköping	9,0 %	+ 1,7 %	7	+ 1	37	+ 25
Ljungby	2,6 %	- 0,7 %	1	- 1	216	- 27
Ljusdal	3,8 %	- 2,7 %	2	- 1	171	- 88
Ljusnarsberg	4,1 %	+ 0,8 %	1	0	161	+ 32
Lomma	8,8 %	- 1,2 %	4	- 1	39	- 15
Ludvika	2,6 %	- 0,3 %	1	0	215	- 2
Luleå	5,2 %	+ 0,8 %	3	0	120	+ 37
Lund	13,4 %	+ 2,8 %	9	+ 2	9	+ 9
Lycksele	7,7 %	- 1,0 %	2	- 1	58	- 21
Lysekil	7,3 %	- 1,4 %	2	- 1	67	- 29

Malmö	6,0 %	+ 0,6 %	4	+ 1	92	+ 26
Malung-Sälén	5,5 %	- 1,3 %	2	- 1	103	- 27
Malå	11,2 %	- 2,8 %	3	- 1	16	- 5
Mariestad	3,3 %	- 1,0 %	2	0	188	- 30
Mark	5,3 %	+ 0,4 %	3	+ 1	115	+ 25
Markaryd	0,2 %	- 0,1 %	0	0	289	- 2
Mellerud	2,7 %	- 1,0 %	1	0	214	- 32
Mjölby	9,4 %	+ 1,9 %	4	+ 1	31	+ 28
Mora	1,8 %	- 0,3 %	0	- 1	244	+ 7
Motala	7,3 %	+ 0,8 %	4	0	68	+ 19
Mullsjö	2,5 %	- 1,3 %	1	0	218	- 47
Munkedal	6,9 %	+ 3,8 %	2	+ 1	78	+ 127
Munkfors	2,2 %	- 9,4 %	0	- 3	236	- 223
Mölnadal	10,6 %	+ 0,6 %	7	+ 1	21	+ 4
Mönsterås	2,1 %	+ 0,5 %	1	0	241	+ 33
Mörbylånga	3,1 %	+ 0,3 %	1	0	196	+ 23
Nacka	8,0 %	- 0,4 %	5	0	53	- 10
Nora	2,7 %	- 0,2 %	1	0	213	+ 4
Norberg	4,9 %	+ 1,8 %	2	+ 1	132	+ 72
Nordanstig	4,5 %	- 2,6 %	1	- 1	148	- 81
Nordmaling	3,6 %	- 6,1 %	1	- 2	175	- 149
Norrköping	5,6 %	- 0,9 %	5	- 1	101	- 19
Norrtälje	8,8 %	+ 2,7 %	5	+ 2	40	+ 57
Norsjö	8,1 %	+ 0,8 %	3	+ 1	49	+ 12
Nybro	3,2 %	+ 0,8 %	2	+ 1	194	+ 44
Nykvarn	3,0 %	- 1,4 %	1	0	203	- 44
Nyköping	4,6 %	- 0,2 %	3	0	145	- 3
Nynäshamn	5,9 %	- 1,1 %	2	- 1	96	- 28
Nässjö	6,0 %	+ 2,8 %	4	+ 3	90	+ 104
Ockelbo	0,9 %	- 4,1 %	0	- 2	271	- 138
Olofström	1,5 %	- 0,1 %	0	- 1	256	+ 16
Orsa	1,9 %	- 0,6 %	0	- 1	242	- 6
Orust	8,1 %	- 3,7 %	3	- 2	51	- 39
Osby	2,3 %	- 0,5 %	1	0	232	- 8
Oskarshamn	10,9 %	- 0,6 %	5	- 1	19	- 5
Ovanåker	2,4 %	+ 0,2 %	1	0	226	+ 23
Oxelösund	3,3 %	- 0,7 %	1	0	190	- 24
Pajala	1,4 %	- 1,5 %	0	- 1	258	- 44
Partille	6,4 %	- 3,0 %	3	- 2	85	- 55
Perstorp	1,6 %	- 0,3 %	0	0	253	+ 11
Piteå	2,5 %	- 1,4 %	1	- 1	220	- 50
Ragunda	0,4 %	- 0,3 %	0	0	282	+ 2
Robertsfors	1,5 %	- 1,1 %	0	- 1	255	- 24
Ronneby	4,5 %	- 0,6 %	2	0	150	- 18
Rättvik	1,7 %	- 0,6 %	0	- 1	249	- 6
Sala	3,5 %	+ 0,4 %	2	+ 1	182	+ 25
Salem	7,2 %	+ 1,0 %	2	0	72	+ 24
Sandviken	7,1 %	+ 2,1 %	4	+ 2	73	+ 61

Sigtuna	5,2 %	- 0,4 %	3	0	117	- 3
Simrishamn	6,0 %	+ 1,9 %	3	+ 1	94	+ 69
Sjöbo	2,7 %	+ 0,1 %	1	0	210	+ 23
Skara	3,0 %	- 0,3 %	1	- 1	204	- 9
Skellefteå	6,6 %	- 1,1 %	4	- 1	83	- 28
Skinnskatteberg	21,5 %	- 8,4 %	7	- 3	2	- 1
Skurup	4,2 %	- 1,2 %	2	0	156	- 35
Skövde	6,8 %	- 0,2 %	4	- 1	80	- 10
Smedjebacken	2,1 %	+ 0,0 %	1	0	239	+ 19
Sollefteå	0,8 %	- 1,6 %	0	- 1	273	- 34
Sollentuna	10,3 %	+ 1,1 %	6	0	22	+ 14
Solna	7,9 %	- 1,5 %	5	- 1	55	- 26
Sorsele	0,3 %	+ 0,0 %	0	0	286	+ 3
Sotenäs	7,6 %	- 0,8 %	2	- 1	61	- 17
Staffanstorps	7,6 %	+ 0,2 %	3	0	60	0
Stenungsund ¹¹	7,2 %	- 0,8 %	4	+ 1	71	- 20
Stockholm	10,1 %	+ 1,8 %	10	+ 1	25	+ 20
Storfors	1,0 %	- 0,2 %	0	0	269	+ 11
Storuman	6,0 %	+ 0,3 %	2	0	91	+ 16
Strängnäs	4,0 %	- 0,4 %	2	0	165	- 10
Strömstad	11,3 %	- 2,8 %	4	- 2	15	- 5
Strömsund	0,5 %	+ 0,0 %	0	0	280	+ 6
Sundbyberg	8,0 %	+ 1,3 %	5	+ 1	54	+ 25
Sundsvall	6,1 %	- 0,8 %	5	0	89	- 20
Sunne	6,2 %	+ 1,6 %	3	+ 1	87	+ 58
Surahammar	3,5 %	- 0,6 %	1	- 1	180	- 18
Svalöv	5,5 %	+ 0,1 %	2	0	106	+ 14
Svedala	4,8 %	- 0,8 %	2	- 1	134	- 22
Svenljunga	3,2 %	- 1,2 %	1	- 1	192	- 36
Säffle	2,1 %	+ 0,0 %	1	0	238	+ 19
Säter	3,6 %	- 2,1 %	1	- 1	179	- 70
Sävsjö	1,7 %	+ 0,0 %	0	0	250	+ 19
Söderhamn	3,1 %	- 0,2 %	2	0	198	- 1
Söderköping	8,0 %	+ 2,6 %	3	+ 1	52	+ 71
Södertälje	5,5 %	- 0,4 %	4	0	108	- 4
Sölvesborg	2,4 %	+ 0,3 %	1	0	225	+ 28
Tanum	7,4 %	- 4,1 %	3	- 2	66	- 51
Tibro	11,4 %	- 3,4 %	4	- 1	14	- 8
Tidaholm	6,9 %	+ 0,7 %	3	0	77	+ 14
Tierp	2,9 %	+ 0,1 %	1	0	208	+ 14
Timrå	3,7 %	- 2,4 %	2	- 1	173	- 78
Tingsryd	1,2 %	- 0,4 %	0	0	266	+ 7
Tjörn	15,1 %	+ 0,6 %	6	0	5	+ 2
Tomelilla	2,5 %	- 0,5 %	1	0	222	- 11
Torsby	4,3 %	+ 1,9 %	1	0	155	+ 85
Torsås	4,9 %	- 0,7 %	2	0	131	- 21

11 Att antalet mandat ökade trots att partiet backade hänger samman med att antalet platser i fullmäktige utökades.

Tranemo	3,3 %	+ 0,5 %	1	0	191	+ 29
Tranås	5,0 %	+ 0,0 %	2	0	128	+ 8
Trelleborg	4,5 %	+ 1,2 %	2	0	149	+ 43
Trollhättan	5,1 %	- 1,8 %	3	- 1	122	- 47
Trosa	4,8 %	+ 0,2 %	2	0	135	+ 17
Tyresö	9,9 %	+ 2,2 %	5	+ 1	27	+ 29
Täby	18,5 %	- 6,8 %	12	- 4	3	0
Töreboda	3,6 %	+ 0,8 %	1	0	178	+ 47
Uddevalla	5,8 %	+ 0,3 %	4	0	97	+ 18
Ulricehamn	4,6 %	+ 0,0 %	2	0	146	+ 4
Umeå	5,8 %	- 0,3 %	4	0	100	- 2
Upplands-Bro	9,3 %	- 1,5 %	4	0	34	- 17
Upplands Väsby	5,2 %	- 1,8 %	3	- 1	119	- 48
Uppsala	9,3 %	+ 1,0 %	8	+ 1	33	+ 13
Uppvidinge	1,7 %	+ 0,0 %	0	0	247	+ 20
Vadstena	1,8 %	- 1,3 %	0	- 1	245	- 43
Vaggeryd	6,9 %	+ 1,0 %	3	+ 1	76	+ 26
Valdemarsvik	1,7 %	- 0,5 %	0	- 1	248	- 1
Vallentuna ¹²	9,9 %	- 0,3 %	5	+ 1	28	- 6
Vansbro	1,9 %	- 0,3 %	0	- 1	243	+ 3
Vara	3,9 %	+ 0,4 %	2	0	169	+ 17
Varberg	7,5 %	+ 2,4 %	5	+ 1	64	+ 67
Vaxholm	6,3 %	- 1,7 %	2	- 1	86	- 36
Vellinge	13,8 %	- 0,4 %	7	0	7	+ 1
Vetlanda	3,0 %	- 1,6 %	1	- 1	199	- 53
Vilhelmina	0,3 %	- 1,8 %	0	0	287	- 27
Vimmerby	1,1 %	- 0,5 %	0	- 1	268	+ 2
Vindeln	0,6 %	- 3,2 %	0	- 1	277	- 103
Vingåker	1,6 %	- 1,2 %	0	- 1	251	- 33
Vårgårda	4,4 %	- 1,8 %	2	- 1	152	- 62
Vänersborg	5,1 %	- 0,8 %	3	0	123	- 20
Vännäs	3,0 %	- 0,6 %	1	0	200	- 20
Värmdö	6,8 %	- 1,7 %	3	- 2	79	- 37
Värnamo	4,2 %	+ 1,7 %	2	+ 1	157	+ 78
Västervik	4,6 %	+ 0,2 %	3	0	142	+ 11
Västerås	11,1 %	+ 2,5 %	7	+ 2	18	+ 22
Växjö	4,3 %	+ 0,6 %	3	+ 1	154	+ 25
Ydre	0,7 %	- 0,4 %	0	0	275	+ 6
Ystad	5,1 %	+ 0,3 %	2	0	121	+ 20
Åmål	3,6 %	- 4,2 %	1	- 2	177	- 123
Ånge	0,6 %	- 0,3 %	0	0	278	+ 5
Åre	1,0 %	- 2,1 %	0	- 1	270	- 67
Årjäng	5,3 %	- 5,7 %	2	- 2	112	- 96
Åsele	3,3 %	- 1,0 %	1	0	189	- 29
Åstorp	4,9 %	+ 0,4 %	2	+ 1	130	+ 21
Åtvidaberg	5,2 %	+ 2,9 %	2	+ 1	118	+ 126

12 Att antalet mandat ökade trots att partiet backade hänger samman med att antalet platser i fullmäktige utökades.

Älmhult	4,0 %	+ 1,0 %	2	+ 1	166	+ 43
Älvdalen	2,4 %	+ 0,6 %	1	+ 1	223	+ 43
Älvkarleby	2,3 %	+ 0,4 %	1	+ 1	228	+ 33
Älvsbyn	10,3 %	+ 3,4 %	3	+ 1	23	+ 49
Ängelholm	5,1 %	+ 1,0 %	3	+ 1	125	+ 39
Öckerö	8,8 %	- 1,6 %	4	0	42	- 22
Ödeshög	1,2 %	- 0,3 %	0	0	265	+ 10
Örebro	7,2 %	+ 0,6 %	5	+ 1	70	+ 14
Örkelljunga	1,4 %	- 4,0 %	0	- 2	257	- 138
Örnsköldsvik	2,6 %	- 0,6 %	0	- 2	217	- 19
Östersund	5,4 %	- 1,4 %	3	- 1	111	- 34
Österåker	7,8 %	- 1,6 %	4	- 1	56	- 28
Östhammar	3,5 %	+ 0,5 %	2	+ 1	181	+ 27
Östra Göinge	1,3 %	- 2,5 %	0	- 1	260	- 92
Överkalix	1,3 %	- 0,8 %	0	0	262	- 10
Övertorneå	0,1 %	- 0,1 %	0	0	290	0
HELA LANDET	6,8 %	+ 0,3 %	689	- 21		

Med "placering" avses respektive kommuns placering i rangordning efter valresultatet.

BILAGA 5: SVERIGES KOMMUNER EFTER KOMMUNGRUPP

Tabellen återger de indelningsprinciper som fastställdes av Sveriges kommuner och landsting (SKL) år 2017.

Huvudgrupp	Kommungrupp	Kort definition	Kommuner
A. Storstäder och storstadsnära kommuner	A1. Storstäder	Minst 200 000 invånare i kommunens största tätort	Stockholm, Göteborg, Malmö
	A2. Pendlingskommun nära storstad	Minst 40 procent utpendling till storstad eller storstadsnära kommun	Ale, Alingsås, Bollebygd, Botkyrka, Burlöv, Danderyd, Ekerö, Haninge, Huddinge, Håbo, Härryda, Järfälla, Kungsbacka, Kungälv, Kävlinge, Lerum, Lidingö, Lilla Edet, Lomma, Mölndal, Nacka, Nynäshamn, Partille, Salem, Sigtuna, Skurup, Sollentuna, Solna, Staffanstorps, Stenungsund, Sundbyberg, Svedala, Trelleborg, Tyresö, Täby, Upplands-Bro, Upplands Väsby, Vallentuna, Vaxholm, Vellinge, Värmdö, Öckerö, Österåker
B. Större städer och kommuner nära större stad	B3. Större stad	Minst 40 000 och mindre än 200 000 invånare i kommunens största tätort	Borlänge, Borås, Eskilstuna, Gävle, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Karlstad, Linköping, Luleå, Lund, Norrköping, Sundsvall, Södertälje, Trollhättan, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö, Örebro, Östersund
	B4. Pendlingskommun nära större stad	Minst 40 procent utpendling till större stad	Alvesta, Aneby, Bjurholm, Bjuv, Eslöv, Forshaga, Färgelanda, Gagnef, Gnesta, Grums, Grästorp, Habo, Hallsberg, Hallstahammar, Hammarö, Heby, Höganäs, Hörby, Höör, Kil, Klippan, Knivsta, Krokoms, Kumla, Laholm, Landskrona, Lekeberg, Lessebo, Mark, Mjölby, Mullsjö, Nora, Nordmaling, Nykvarn, Perstorp, Sjöbo, Strängnäs, Surahammar, Svalöv, Svenljunga, Säter, Söderköping, Tierp, Timrå, Trosa, Vänersborg, Vännäs, Åstorp, Åtvidaberg, Älvkarleby, Ängelholm, Örkelljunga
	B5. Lågpendlingskommun nära större stad	Mindre än 40 procent utpendling till större stad	Askersund, Berg, Boden, Bräcke, Enköping, Finspång, Flen, Herrljunga, Hofors, Hylte, Kinda, Kristinehamn, Köping, Laxå, Lindesberg, Lysekil, Motala, Munkfors, Nässjö, Ockelbo, Robertsfors, Sala, Sandviken, Säffle, Tingsryd, Tranemo, Tranås, Uddevalla, Ulricehamn, Uppvidinge, Vaggeryd, Valdemarsvik, Vindeln, Älvsbyn, Östhammar

C. Mindre städer/ tätorter och landsby- gdskommuner	C6. Mindre stad/tätort	Minst 15 000 och min- dre än 40 000 invånare i kommunens största tätort	Avesta, Falkenberg, Falköping, Falun, Gotland, Hudiksvall, Härnösand, Hässleholm, Kalmar, Karlshamn, Karlskoga, Karlskrona, Katrineholm, Kiruna, Kristianstad, Lidköping, Ljungby, Mariestad, Norrtälje, Nyköping, Oskarshamn, Piteå, Skel- lefteå, Skövde, Varberg, Värnamo, Västervik, Ystad, Örnsköldsvik
	C7. Pendlingskommun nära mindre stad/ tätort	Minst 30 procent ut- eller inpendling till mindre ort	Arboga, Boxholm, Bromölla, Degerfors, Eksjö, Emmaboda, Essunga, Fagersta, Gnosjö, Gullspång, Götene, Hedemora, Hjo, Hulstfred, Högsby, Karlsborg, Kungsör, Ljusnars- berg, Markaryd, Mellerud, Munkedal, Mönsterås, Mörbylånga, Norberg, Nordanstig, Nybro, Olofström, Orust, Osby, Oxelösund, Ronneby, Simris- hamn, Skara, Skinnskatteberg, Smed- jebacken, Storfors, Sävsjö, Sölvesborg, Tibro, Tidaholm, Tjörn, Tomelilla, Torsås, Töreboda, Vadstena, Vara, Vingåker, Vårgårda, Ydre, Älmhult, Ödeshög, Östra Göinge
	C8. Landsbygds- kommun	Mindre än 15 000 invånare i kommunens största tätort, lågt pendlingsmönster	Arvidsjaur, Arvika, Bengtsfors, Bollnäs, Dals-Ed, Dorotea, Filipstad, Gislaved, Gällivare, Hagfors, Haparanda, Hällefors, Jokkmokk, Kalix, Kramfors, Ljusdal, Ludvika, Lycksele, Malå, Mora, Norsjö, Ovanåker, Pajala, Ragunda, Sollefteå, Sorsele, Strömsund, Sunne, Söderhamn, Torsby, Vansbro, Vet- landa, Vilhelmina, Vimmerby, Åmål, Ånge, Årjäng, Åsele, Överkalix, Övertorneå
	C9. Landsbygds- kommun med besök- snäring	Landsbygdskommun med minst två kriter- ier för besöksnäring, dvs. antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/hotell/ restaurang i förhål- lande till invånaran- talet	Arjeplog, Borgholm, Båstad, Eda, Här- jedalen, Leksand, Malung-Sälen, Orsa, Rättvik, Sotenäs, Storuman, Ström- stad, Tanum, Åre, Älvdalen